

חֵלֶק ה'

נושאים בהלכה

בחלק זה יקדשו פרקים לנושאי הפשרות והמצוות התלויות בארץ (המצוות שחייבונו נובע מקדשת ארץ-ישראל). ינתנו בו גם הסברים לנושאי הלכה שהננו נתקלים בהם תדיר: מזוזה, שעטניז, גלוית, למווד תורה, מצוות שבין אדם לחברו ועוד. בסוף הספר מובא פרק הכולל את הלכות אבילות.

מצויים נושאי הלכה נוספים שלא הובאו בספר זה. דינים אלו מובאים ומבארים בשלחן-ערוך בחלקים: יורה-דעה, אבן-העזר וחשן-משפט. דינים משלחן-ערוך חלק ארץ-חיים הובאו בחלקים הראשונים של ספרנו.

נבאר תחלה את נושא הפשרות.

פרק לו

פשרות

חשיבות שמירת הפשרות

א. המזון הפשוט הוא אחד מאדני היסוד של עם ישראל בכל דורותיו. בתורה כתובות אזהרות רבות, שמטרתן להרחיקנו מאכילת מזון שאינו פשוט.

מלבד חמרת האסור, קיימת השלכה נוספת לאכילת מזון לא פשוט. מאכלים ומשקאות שאינם פשוטים, פוגמים בקדושתה של נפש האדם. יראת השמים, אהבת התורה והמצוות ורגשות עדינים של אמונה וקדושה, עלולים להפגע כתוצאה מכך.

בספר "מסלת ישירים" בפרק י"א מובא:

"המאכלות האסורות מבייסיים טמאה בלבן ובגפשו של אדם עד שקדשתו של המקום-ברוך-הוא מסתלקת ממנו. והוא מה שאמרו: 'ונטמתם בם' עי'קרא יא. מג. אל חקרי 'ונטמתם' אלא 'ונטמתם'. שהקברה מטמאת לבו של אדם. כי מסלקת ממנו הדעה האמתית ורוח העקל שהקדוש ברוך הוא נותן לחסידים. כמו שאמר הכתוב: 'כי ה' יתן חכמה' (משלי ב. ו) והנה הוא נשאר חקרי. משקע בנסות העולם הזה. והמאכלות האסורות יתרות בזה על כל האסורים. כיון שהם נכספים בגופו של האדם מקש ונעשים בשר מבשרו".

"והנה מי שיש לו מוח בקדקדו. יחשב אסורי המאכל במאכלים הארסיים (המקדלים) או במאכל שנתערב בו איזה דבר ארסי. כי הנה אם דבר זה יארע. הקל אדם על עצמו לאכל ממנו אם ישאר לו בו איזה בית מחוש ואפילו חששא קטנה? ודאי שלא יקר".

נושאי הכשרות מסעפים הם ובכל נושא מצויים פרטים רבים. כאשר נתקלים
בבעיה או בספק יש לפנות לרב.

קניית מוצרים פשרים

מוצרי מזון בדורות הקודמים

ב. בדורות הקודמים מוצרי המזון היו פשוטים ובלתי מרובים, רבם ככלם נעשו
בבית או בסביבתו הקרובה והאנשים ידעו היטב מה מכיל כל מאכל. מסבה זו, קל
היה להשיג בעבר על כשרותם של המאכלים.

מרובות מוצרי המזון

כיום, עם התפתחות תעשיית המזון, מרובים מוצרי המזון, כגון: שמורים, לחם,
דברי מאפה, ממתקים, משקאות ועוד מפורטים רבים מאד. הם מכילים תמציות
שוניות, חמרים משמרים, צבעי מאכל ועוד (לא כל המרכיבים מציגים באפן מפורט,
על אריזות המזון).

חלק נפר ממרובי-המזון מוצרים מחמרים לא פשרים, כגון משמן או מחלקים
אחרים של בעלי חיים האסורים באכילה לפי דיני התורה.
לאדם הקונה את המוצרים אין אפשרות לדעת מה מכיל כל מוצר ומוצר והאם
הוא פשר.

בנוסף לכך, מפעלים רבים מוצרים מזון באמצעות מערכת קיטור המקיפה את
כל המפעל. לכן, מוצרים פשרים עלולים להאסר כאשר מחממים אותם באדי קיטור
שבשלו בהם מוצרים אסורים.

דגמאות לחששות כשרות

נצנו לדגמא מוצרי מזון מצויים שקיים חשש שחמרים אסורים מערבים בהם,
כאשר אין עליהם השגחה מסמכת:

- * **לחם:** לעתים מצויים בלחם משפרי אפיה וחמרי התפתח העשויים מחמרים
שהופקו מן החי ויש עליהם חשש אסור נבלות וטרפות. כמו כן, קיים חשש
להמצאות חרקים בקמח, אם נפות הקמח אינו עומדות בדרישות ההלכה.
- * **שוקולד וסבריות:** עלולים להמצא בהם: תמציות, יין נסך, ג'לטין, חלב עכו"ם
וחמרים נוספים הבאים מן החי שיש עליהם חשש נבלות וטרפות.
- * **שמורים:** קיימים בהם חששות להמצאות חממות וחמרי שמור שמקורם מן
החי כנ"ל.

* **עוֹגוֹת:** העוֹגוֹת עֲלוּלוֹת לְהֵכִיל: יֵין נֶסֶךְ, אֲבָקַת חֶלֶב, גִּילְטִין, גְּלִיצְרִין, תַּחֲלִיף חֲמָאֵת קָקָאוּ וְעוֹד, שְׁמֻקּוֹרֶם מִן הַחֵי.

* **צְמוּקִים:** קָיָם חֶשֶׁשׁ שְׁמוֹרְחִים אוֹתָם בְּשֶׁמֶן טָרֵף.

הַשְּׁגָחָה מַעֲלָה

ג. נוֹכַח הַתַּפְתָּחוֹת תַּעֲשִׂית הַמְזוֹן וְהַסְתַּעֲפוּתָהּ, הַפְּכָה הַהֲשָׁגָחָה עַל כְּשָׁרוֹת הַמְזוֹן לַעֲבוּדָה מְקִיפָה וְאַחֲרָאִית בְּיוֹתֵר. הַשְּׁגָחָה זוֹ דוֹרְשֶׁת מְלַבֵּד בְּקִיאוֹת בְּהַלְכָה, יִרְאֵת שְׂמִים וְרָגַשׁ אַחֲרֵיָו עִמָּק, גַּם הַתְּמַצָּאוֹת רַבָּה בַּתַּעֲשִׂית הַמְזוֹן עַל שְׁלֵבֶיהָ הַשּׁוֹנִים, יָדַע נֶכֶר בְּמַדְעַ הַמְזוֹן וּקְשָׁרִים הַדּוֹקִים עִם מַדְעָנִים, יִצְרָנִי חֲמָרֵי גֶלֶם וְתַמְצִיאוֹת, רִשְׁתוֹת-הַסְּפָקָה וְעוֹד.

לֵאלֹהֵי הַשְּׁגָחָה בְּרָמָה נְאוּתָהּ, עֲלוּלוֹת לְהַגְרָם תַּקְלוֹת הַלְכָתוֹת חֲמוּרוֹת.

הַדְּבָרִים מַתְיַחֲסִים, לְכָל מוֹצְרֵי הַמְזוֹן הַמְצוּיִים כַּיּוֹם בַּשּׁוּק. גַּם מוֹצְרֵים שֶׁהַמְבַט הַשְּׂטִחִי אֵינוֹ מְגַלֶּה בָּהֶם בְּעִיּוֹת כְּשָׁרוֹת כְּלָשְׁהוּ, עֲלוּלִים לְהֵכִיל חֲמָרִים אֲסוּרִים.

בְּאֶרֶץ וּבְחַו"ל פּוֹעֲלִים כַּיּוֹם כַּמָּה אֲרָגוּנֵי כְּשָׁרוֹת מְעֻלִים. הַמוֹצְרֵים הַעוֹמְדִים תַּחַת הַשְּׁגָחָת אֲרָגוּנִים אֵלוֹ, עֲבְרוּ בְּדִיקוֹת יְסוּדִיּוֹת. הַכְּשָׁרִים מְעֻלִים אֵלוֹ מְקִיפִים סוּגֵי מְזוֹן רַבִּים וּמְגוּנִים וְחֲשׁוֹב מְאֹד לְהַעֲדִיף מְאָכְלִים וּמִשְׁקָאוֹת שֵׁישׁ לְהֵם הַכָּשֵׁר מְעֻלָּה, עַל פְּנֵי אַחֲרִים.

אֵין אֲפֹשְׁרוֹת לְקַבֵּעַ בְּדַפּוּס אֶת שְׁמוֹת אֲרָגוּנֵי הַכְּשָׁרוֹת, כִּי פְרָטִים אֵלוֹ עֲלוּלִים לְהַשְׁתַּנּוֹת בְּמִשְׁךְ הַשְּׁנִים.

רְצוּי לְהִיּוֹת מְעַדְכֵן תְּמִיד בִּידְעוֹת נְחוּצוֹת בְּתַחוּם הַכְּשָׁרוֹת. רַבָּנִים וְאַנְשֵׁים בְּקִיאִים נוֹסְפִים יְכוּלִים לְהַדְרִיף אֶת הַפּוֹנִים אֲלֵיהֶם בְּהַקְשֵׁר לְאֲרָגוּנֵי הַהֲשָׁגָחָה הַמְעֻלִים. עַל עֲטִיפַת מוֹצְרֵי הַמְזוֹן, מוֹפִיעַ סָמָל הַהֲשָׁגָחָה אוֹ מַדְפָּס שֵׁם הָאֲרָגוֹן שֶׁהַמוֹצֵר עוֹמֵד תַּחַת הַשְּׁגָחָתוֹ.

זְהִירוֹת בְּקִנִּית מוֹצְרֵי מְזוֹן

ד. בְּעֲנַפֵּי מְזוֹן שׁוֹנִים מְצוּיִים מְכֻשׁוּלִים וְהַעֲרָמוֹת בְּנוֹשָׂא הַכְּשָׁרוֹת. יִצְרָנִי מְזוֹן אוֹ מוֹכְרִים עֲלוּלִים לְהוֹנוֹת וּלְרָמוֹת אֶת הַצַּבּוֹר, לְסַפֵּק מְזוֹן שְׂאֵינוֹ כְּשֵׁר וְלְהַצִּיגוֹ כְּכֶשֶׁר. לָכוֹ, אֵין לְסַמֵּךְ עַל הַמַּלְאָה: "כְּשֵׁר", כְּאֲשֶׁר הִיא מוֹפִיעָה לְבַדָּה עַל שְׁלֹטֵי חֲנִיּוֹת וְדוֹכָנִים אוֹ עַל אֲרִיזוֹת-מְזוֹן.

יֵשׁ לְוֹדָא אֶת הַכְּשָׁרוֹת עַל יְדֵי יְדִיעוֹת מְעַדְכָנוֹת מִמְקוֹרוֹת נְאֻמָּנִים אוֹ בְּאִמְצָעוֹת תַּעֲוֹדַת הַכָּשֵׁר מִסְמֻכָּת, חַתוּמָּה וּבְרַת תַּקָּף אוֹ כְּאֲשֶׁר מְצוּיָה חוֹתֻמַּת וְכַדוֹ, עַל הַמוֹצֵר, שֶׁהוּא עוֹמֵד תַּחַת הַשְּׁגָחָה מִסְמֻכָּת.

בֶּשֶׁר פֶּשֶׁר

בַּעֲלֵי חַיִּים פֶּשֶׁרִים

ה. בתורה כתובים שמות הבהמות הטהורות המתרות באכילה ושמות העופות הטמאים האסורים באכילה.

כיום, אין אנו אוכלים מהבהמות ומהעופות את כל הסוגים הטהורים. אנו אוכלים רק את הסוגים שעליהם יש לנו מסורת מדור לדור, שהם נאכלו על ידי אבותינו ואבות אבותינו.

שְׁחִיטָה

ו. את העופות והבהמות יש לשחט בדין. השחיטה מבצעת אף ורק על ידי שוחט ממחה וירא שמים, הבקי בהלכות שחיטה ומנסה במקצועו. לשוחט חִיבַת להיות תעודה מסמכת מרב המאשרת את בקיאותו בנושא זה.

אם בעלי החיים לא נשחטו בהתאם לכל פרטי ההלכה, חל על הבשר אסור נבלה ואסור לאכלו.

חשוב להדגיש שגם לאחר השחיטה עדין אסור לאכל את הבשר עד שיכשירוהו על ידי מליחה או צליה (כמובא להלן). באטליוזים רבים נמכר בשר שנשחט בדין, אף הוא טרם הכשר. יש להכשיר בשר זה לפני שאוכלים ממנו. פרטי הכשרת עופות ובשר מובאים להלן. יש לקנות בשר ועופות רק כפֶּאֶשֶׁר יש עליהם הכשר מעלה, או מאטליוז שבעליו הנו ירא שמים, ישר ונאמן.

אסור טרפה

ז. לעתים פוקדים את הבהמות והעופות מומים, מחלות, פציעות או שברים באברי הגוף השונים. חלק ממחלות ופציעות אלו, אסורות את בעלי החיים באסור טרפה. האסור קיים גם אם השחיטה היתה לפי ההלכה.

חשוב בעת הקנייה לדרש אף ורק בשר חלק (גלאט), כלומר, בשר שלא היו עליו שאלות הלכתיות בראה או ביתר האברים. גם בעת קניית מוצרי בשר (נקניקים, נקניקיות וכדו') יש לדרש מוצרים שנעשו מבשר חלק בלבד.

רב העופות הנמכרים כיום הנם פטמים, כלומר, עופות שמפטמים אותם באפן מהיר ושוחטים אותם בצעירותם. בדרך גדול זו נפוצות מחלות וטרפות שונות שלא היו שכיחות בעבר, כאשר העופות גדלו באפן טבעי.

נפוצות כיום מחלות בצמת הגידין ובראות של העופות. לכן, יש לקנותן רק מהשגחה מעלה שבה המשגיחים בקיאים בהלכה ובדקים ביסודיות כל עוף ועוף.

בְּאֶשֶׁר מִבְּחִינִים בְּשָׁנוּי בְּבַהֲמָה אוֹ בְּעוֹף, כְּגוֹן: מוֹם מִלֶּדָה, שֶׁבֶר בְּעֵצִים (אֲפֵלוּ שֶׁבֶר שֶׁהִתְאַחָה), סִימְנֵי פְּצִיעָה אוֹ מַחְלָה וְכדו', יֵשׁ לַפְּנוֹת לָרֵב שֶׁיִּבָּרֵר אֶת הַהֲלָכָה. לְפִטְמִים (עוֹפוֹת שֶׁמִּגְדֵּלִים בְּגִדוֹל מְהִיר), לְתַרְנֻגוּלֵי הוֹדוּ וּלְאַנְזִיִּים מְזֻרְקִים כַּיּוֹם זְרִיקוֹת שׁוֹנוֹת בְּאֶזוֹר הַצְּנֹאֵר. זְרִיקוֹת אֵלוּ עֲלוּלוֹת לְנֻקַּב אֶת הַנֶּשֶׁט שֶׁל הַעוֹפוֹת וְלַעֲשׂוֹתֵם טְרֶפֶה. בְּהַכְּשָׁרִים הַמְּעֻלִּים מְשֻׁגְיָחִים גַּם עַל בְּעִיָּה הַלְּכֵתִית זֶה.

נְקוּר הַגִּיד וְהַחֶלֶב

ח. מִהֲבַהֲמוֹת (וְלֹא מִהַעוֹפוֹת) יֵשׁ לְנֶקֶר וּלְהוֹצִיא אֶת הַחֶלֶב וְאֶת גִּיד הַנֶּשֶׁה, כִּי הַחֶלֶקִים אֵלוּ אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה. הַהֲבַחָנָה בָּהֶם וְהוֹצֵאתָם דּוֹרְשֵׁת מִמְּחִיּוֹת גְּדוּלָּה. הַנְּקוּר נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי מִמְּחָה בְּמַקְצוֹעַ זֶה הַנֶּקֶרָא: "מְנַקֵּר". גַּם הַמְּנַקֵּר נִמְצָא תַּחַת פְּקוּחוֹ שֶׁל רֵב.

קִנְיַת בֶּשֶׂר מִמוּכָר יֵרֵא-שְׁמַיִם וְנֶאֱמָר, מִבְּטִיחָה שֶׁהַנְּקוּר אֶמְנֵם נַעֲשֶׂה לְפִי דִינֵי הַתּוֹרָה. קִנְיַת בֶּשֶׂר מִחַיּוֹת שְׂאִיו בְּהוֹ הַכֶּשֶׁר מַעֲלָה אֵינָה רְאוּיָה, מִפְּאֵת הַחֶשֶׁשׁ, שְׂמָא לֹא נִקְרוּ אֶת הַגִּיד וְהַחֶלֶב (מִלְּבַד הַסֶּפֶק עַל כִּשְׁרוֹת הַבֶּשֶׂר עֲצָמוֹ).

לַעֲתִים מְצוּי בְּאֶטְלִיזִים, בֶּשֶׂר בְּלִתֵּי-מִנְקֵר (שֶׁעֲנֵשׂ אֲכִילָתוֹ הוּא בְּכֵרֶת), שְׂמִחְתָּם בְּחוֹתְמַת-הַכֶּשֶׁר שֶׁהַבֶּשֶׂר נִשְׁחַט כְּדוּן, אִף אִין בְּחוֹתְמַת זֶה כֹּל עֲרַבָּה לְכַד שְׁגַם נִקְרוּ אֶת הַבֶּשֶׂר.

מִפְּאֵת הַמְּכַשׁוּלוֹת הַמְּצוּיִים בְּתַחוּם זֶה רַבִּים מְדַקְדְּקִים לֹא לֶאֱכֹל בֶּשֶׂר מִחֶלֶק הָאֲחֻרִּים שֶׁל הַבְּהֵמוֹת (שֶׁבּוּ מְצוּיִים הַחֶלְקִים שֵׁישׁ לְנֶקֶרָם). גַּם מוּצְרֵי בֶּשֶׂר (נִקְנִיקִים, נִקְנִיקוֹת וְעוֹד) יֵשׁ לְהַקְפִּיד לְקוֹנוֹתָם מִהַכֶּשֶׁר מַעֲלָה, כְּדִי לְוֹדֵא שֶׁבְּמוּצָר לֹא מַעֲרָבִים חֶלְקֵי שְׂמֹן הָאֲסוּרִים בְּאֲכִילָה.

אֲסוּר דָּם

מְלִיחַת בֶּשֶׂר וְצִלִּית כֶּבֶד

הַזְהָרָנוּ בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל אוֹ לְשָׂתוֹת דָּם שֶׁל חַיּוֹת, בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת. נִתֵּן לְהוֹצִיא אֶת הַדָּם מִהַבֶּשֶׂר בְּאֲמֻצְעוֹת מְלִיחָה אוֹ צִלִּיָּה.

מְלִיחָה בְּתוֹךְ שֵׁלֶשׁ יָמֹת

ט. הַכְּשֵׁרֶת הַבֶּשֶׂר עַל יְדֵי מְלִיחָה, תִּיבֵּת לְהַעֲשׂוֹת תּוֹךְ שֵׁלֶשׁ יָמֹת (72 שְׁעוֹת) מִהַשְּׁחִיטָה. אִם הַבֶּשֶׂר שֶׁהָה שֵׁלֶשׁ יָמֹת מְשֻׁחֵטוֹ וְטָרָם מְלָחוּ אוֹתוֹ, שׁוּב אִין הַמְּלִיחָה מוּעִילָה לוֹ (בְּמִקְרָה שֶׁהַבֶּשֶׂר הִיָּה שְׂרוּי בְּמִים לְמִשְׁךָ זְמַן מְסִיִּם בְּתוֹךְ שֵׁלֶשׁ הַיָּמֹת, הַדִּין מְשַׁתְּנֶה, וְיֵשׁ לְבָרְרוֹ אֲצֵל אָדָם בְּקִי בְּהֲלָכָה).

להוצאת הדם מבשר ששָׁהה שלש יממות, מועילה צִלְיָה (דיני צִלְיָה מובאים להלן בהלכות י"ז-י"ט). אין לבשל בשר זה לאחר הצִלְיָה.

לכתחלה, אין להשהות בשר שלש יממות בלא מליחה, כי חוששים שמא יבשלו את הבשר ולא יצלו אותו.

אִפּוֹ הַהֶכְשֵׁרָה (המליחה)

נתאר בקצרה את האִפּוֹ שבו מכשירים בשר או עופות, באמצעות מליחה. רצוי לא להכשיר בשר על-פי למוד עיוני בלבד. חשוב לקבל הדרך מעשית בתחום זה מאדם בקי בהלכה.

לפני ההדחה במים

י. פֶּאֶשֶׁר מְכַשֵּׁרִים עופות, מוציאים לפני ההדחה במים, את השרקבו, הלב, הכבד והמעיים. רצוי להוציא גם את הראות. פותחים את השרקבו ומריקים אותו. מסיירים מהצואר את הורידים ומקצצים את צַרְנֵי הַרְגְלִים. כמו כן, יש לחתוך ולהסיר את ראשי העופות. נוהגים לחתוך גם את ראשי (קצוות) הכנפים ואת פרק הארבעה (הפרך) ברגלי העופות. כדי שנתן יהיה למלח את העופות מבפנים, יש לפתח אותם היטב. כבד של בהמות ועופות, נתן להכשיר אך ורק על ידי צִלְיָה, כמובא להלן. בשר שקפא מקור, צריך להפשיר אותו לפני ההדחה, על ידי הנחתו בחדר חם וכדו' (אין לשפף על הבשר מים חמים כדי שייפשר).

אברים מיחדים בבהמה

מצויים בבהמה אברים שֶׁכְּנוּס דָם בְּחֻלְלָם הַפְּנִימִי או שֵׁישׁ בָּהֶם חוּטֵי דָם. יש לקבל הדרך מפרטות מאדם בקי בהלכה כיצד לנהוג באברים אלו לפני הכשרתם. נצו את שמותיהם של אברים אלו: ראש (יש לחתוך באִפּוֹ מִיָּחַד לפני ההכשרה הן את הראש והן את המוח), לשון, צואר (יש בו חוטי דם), לב (מצוי דם בחללו הפנימי), וְשֵׁט וְקָנָה (יש לנקותם היטב ולמלחם גם מבפנים), ראות (חתוך הקנוקנות), כחל (מצוי בתוכו חלב), רגלים (יש לחתוך את הטלפים) ועוד. על הכבד, הטחול, הכליות, המעיים, הכרס, ההמסס, ובית הכוסות של הבהמות מצויים קרומים וכדו' האסורים באסור חלב, יש לנדא לפני ההכשרה שנקרו אברים אלו והסירו מעליהם את החלקים האסורים.

הדחה ראשונה

יא. מדיחים (שוטפים) היטב את הבשר במים. אם מצויים קרישי דם על פני הבשר, יש לשפוף אותם במים ולהסירם. יש לבדק שלא יהיו קרישי דם על הבשר

או על העוף מכל צִדְדָיו. אם נָצַרְר וְהִתְקַבֵּץ דָם (כְּתוּצָאָה מִמִּכָּה וְכדו'י), צָרִיף לְחַתּוּף מְקוּם זֶה וְלִהְסִירוֹ לִפְנֵי הַשָּׂרִיָּה בְּמִים.

הַשָּׂרִיָּה בְּמִים

יב. שוֹרִים אֶת הַבֶּשֶׂר בְּמִשְׁךָ חֲצִי שָׁעָה בְּמִים, בְּאִפְנֵי שְׁהִמִּים יִכְסוּ אֶת כָּל הַבֶּשֶׂר. אִין לְחַתּוּף אֶת הַבֶּשֶׂר מִהַשָּׂרִיָּה בְּמִים וְעַד לְאַחַר הַהֲדַחָה הָאַחֲרוֹנָה (שְׁאַחֲרֵי הַמְּלִיחָה).

כָּלִי הַמֵּיחָד לְשָׂרִית בֶּשֶׂר אִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְמֵאֲכָלִים אַחֲרִים. בֶּשֶׂר שְׁשָׁהָה בְּמִי הַשָּׂרִיָּה עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת, אֲסוּר בְּאֲכִילָה וְאִין כָּל אֲפִשְׁרוֹת לְהַכְשִׁירוֹ, אֲפִלוּ לֹא עַל יְדֵי צְלִיָּה.

אִין לְהִשְׁרוֹת אֶת הַבֶּשֶׂר בְּמִים חֲמִים. אִם הַמִּים שְׁשׂוּרִים בְּהֵם אֶת הַבֶּשֶׂר הֵם קָרִים מְאֹד, צָרִיף לְהַמְתִּין לִפְנֵי הַשָּׂרִיָּה, עַד שֶׁתִּפּוּג צְנָתָם שֶׁל הַמִּים.

הַמְּלִיחָה

יג. לְאַחַר הַשָּׂרִיָּה מְחַכִּים מְעַט עַד שִׁיטְפוּ הַמִּים מִהַבֶּשֶׂר, כְּדִי שֶׁהַמֶּלַח לֹא יִמַּס בְּעֵת שִׁינֵּעַ בַּבֶּשֶׂר. אִדְּ יֵשׁ לְשִׁים לֵב שֶׁהַבֶּשֶׂר לֹא יִתְיַבֵּשׁ לְגַמְרֵי עַד הַמְּלִיחָה, כְּדִי שֶׁהַמֶּלַח יִדְבַּק לַבֶּשֶׂר וְיוֹצִיא הֵיטֵב אֶת הַדָּם.

מְנִיחִים אֶת הַבֶּשֶׂר עַל מְקוּם שֶׁהָדָם יוּכַל לְזוּב מִמֶּנּוּ הֵיטֵב מְבִלֵי לְהַתְעַבֵּב. הַמְשָׁטַח שֶׁעָלָיו מוֹלְחִים צָרִיף לְהִיּוֹת מְשֻׁפָּע אוּ מְנַקֵּב וְשֶׁלֹּא תִהְיֶה בּוֹ גִּפְחָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְקַבֵּץ בָּהּ דָם (אִם הַמְשָׁטַח הוּא יָשָׁר וְאִינוּ מְשֻׁפָּע אוּ מְנַקֵּב, קְזִימִים בּוֹ פְּרִטֵי דִינִים שׁוֹנִים שִׁינֵּשׁ לְהַקְפִּיד עֲלֵיהֶם).

צָרִיף לְפָזֵר אֶת הַמֶּלַח עַל כָּל צְדֵי הַבֶּשֶׂר וְהַעוֹפוֹת, מִבְּפָנָיִם וּמִבְּחוּץ בְּאִפְנֵי שֶׁלֹּא יִשְׁאַר מְקוּם בְּלֵי מְלַח. אִם יֵשׁ בַּבֶּשֶׂר חֲתָכִים אוּ סְדָקִים, צָרִיף לְדַאֵג שֶׁהַמֶּלַח יִחְדוּר גַּם לְשָׁם. בְּמִלְיַחַת עוֹפוֹת אוּ בְּמִלְיַחַת חֶלֶק גְּדוֹל שֶׁל בְּהֵמָה שִׁינֵּשׁ לוֹ בֵּית-קַבּוּל צָרִיף לְהַפִּיץ אֶת צֵד הַחֶלֶל שֶׁל בֵּית הַקַּבּוּל, לְאַחַר שֶׁמְלָחוּ אוֹתוֹ, כְּלַפִּי מִטָּה, כְּדִי שֶׁהָדָם יְזוּב הֵיטֵב וְלֹא יִתְקַבֵּץ.

הַמֶּלַח שֶׁבּו מוֹלְחִים לֹא יִהְיֶה דָק, כִּי הוּא יִמַּס מִיָּד עַל הַבֶּשֶׂר וְלֹא יוֹצִיא הֵיטֵב אֶת הַדָּם. כְּמוֹ כּוֹ, עַל הַמֶּלַח לֹא לְהִיּוֹת עֲבָה מְאֹד. כִּיּוֹם מְשֻׁתְמָשִׁים לְצָרְף הַמְּלִיחָה בְּמֶלַח בְּשׂוּל.

עֲצָמוֹת שֶׁאֵינָן מִחֲבֵרוֹת לַבֶּשֶׂר, מוֹלְחִים אוֹתָן בְּפָנָיִם עֲצָמוֹן וְאִין לְהַנִּיחוֹ בִּיחַד עִם הַבֶּשֶׂר. אִין לְהַנִּיחַ בֶּשֶׂר שֶׁעֲדוֹן לֹא נִמְלַח עִם בֶּשֶׂר שְׁעוֹמֵד בְּמִלְחוֹ, וְכוּ, אִין לְהַנִּיחַ בֶּשֶׂר שֶׁנִּמְלַח עִם בֶּשֶׂר שְׁעוֹמֵד בְּמִלְחוֹ.

על הבשר או העופות לשהות שעה אחת במלח. אין להשהות את הבשר במלח יותר מ-12 שעות.

ההדחה האחרונה

יד. לאחר שהבשר או העופות שהו במלח שעה, מנפצים מעליהם את המלח ושוטפים אותם היטב מכל צדיהם שלש פעמים במים, כדי להסיר מעליהם את המלח.

באשר שוטפים אותם בתוך כלי עם מים, יש לשטוף את הכלי בין הדחה להדחה. אין להניח את הבשר בכלי כלי מים, לפני ששטפו אותו.

ביצים

טו. ביצים שנמצאו בתוך תרנגולת שחוטה, מכשירים אותן על ידי הדחה במים ומליחה, כמבאר לעיל. לפני ההדחה והמליחה מסירים מעליהן את הקרומים. את הביצים מולחים בפני עצמן ולא ביחד עם הבשר.

גם אם נמצאו בתוך התרנגולת ביצים גמורות, שיש עליהן קלפה קשה, נוהגים להדית אותן במים ולמלח אותן.

ביצים שנמצאו בתוך תרנגולת, נחשבות כבשריות ואין לאכלן עם חלב ומוצריו. גם במקרה שנמצאו בתוך התרנגולת ביצים גמורות שיש עליהן קלפה קשה, נוהגים לא לאכלן עם חלב ומוצריו.

בשר מכשר

זו. כיום, נמכרים בחנויות בשר ועופות שנמלחו כבר, והנם מוכנים לבשול. ראוי מאוד להקפיד על הכשר מסמך ואחראי בתחום זה (המשטחות הגדולות משוקות אלפי עופות מכשרים מדי יום. הרבוי הגדול מחיב השגחה מקיפה וקפדנית ומקאו נובע הצורך הרב להקפיד על הכשר מעלה).

אם ההכשרה נעשית באטליו עצמו יש להקפיד שבעל האטליו יהיה ירא שמים, ישר ונאמן שנתן לסמך עליו שהמליחה נעשתה בתוך שלשה ימים מהשחיטה והקפידו בה על כל דיני ההכשרה.

הכשרת הבשר על ידי מליחה, הנעשית בחנויות ובמפעלי הבשר, אינה פוללת את הכשרות הפבד. את הפבד נתן להכשיר רק באמצעות צליה על אש. לכו, גם באשר קונים בשר מכשר המוכן לאכילה, יש לצלות את הפבד ולהכשירו, כמובא להלן.

צְלִיַת כְּבֵד

יז. בְּכַבֵּד שֶׁל הַבְּהֵמוֹת וְהַעוֹפוֹת מְרַכְזוּ דָם רַב. דָּם זֶה אֵינוֹ נִפְלֵט עַל יְדֵי מְלִיחָה, אֲלָא עַל יְדֵי צְלִיָּה.

צְרִיף לְהַזְהִיר שֶׁהַכְּבֵד לֹא יִהְיֶה מִנַּח בְּמִים בְּמִשְׁפָּה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שְׁעוֹת רְצוּפוֹת, לִפְנֵי הַצְּלִיָּה.

אִפּוֹ הַצְּלִיָּה

יח. לִפְנֵי הַצְּלִיָּה, שׁוֹטְפִים אֶת הַכְּבֵד בְּמִים כְּדֵי לְהַסִּיר אֶת הַדָּם שֶׁנִּמְצָא עָלָיו מִבְּחוּץ. מִנִּיחִים אוֹתוֹ עַל רֶשֶׁת בְּרוֹזל הַעוֹמֶדֶת עַל גְּבִי הָאֵשׁ (אוֹ עַל שְׁפוּד הַעוֹמֵד עַל הָאֵשׁ) וּמוֹלְחִים מֵעַט אֶת הַכְּבֵד. אֵין לְשָׂהוֹת בֵּין הַמְּלִיחָה לְצְלִיָּה.

אֶת הַכְּבֵד צוֹלִים בְּאֵשׁ מִכָּל צַדָּיו עַד שְׂתִיבְשׁ מִבְּחוּץ. אִם הַכְּבֵד אוֹ הַבֶּשֶׂר הֵם קַפּוּאִים, יִתְכּוּ שֶׁהֵם יִתִּיבְשׁוּ מִבְּחוּץ, אִף תּוֹכָם עֲדִין לֹא נִצְלָה. לְכוּ, יֵשׁ לְבַדֵּק לְאַחַר הַצְּלִיָּה אִם הֵם נִצְלוּ גַם מִבְּפְנִים. אוּלַם, אֵין לְנַעֵץ סַכִּין כְּשֶׁנֶּה לְתוֹף הַכְּבֵד, כָּל עוֹד שֶׁלֹּא נִצְלָה כְּהַלְכָה.

כְּאֲשֶׁר צוֹלִים כְּבֵד שְׁלֵם שֶׁל בְּהֵמָה (שְׂאִינוֹ חֲתוּף) וְרוֹצִים לְאַחַר הַצְּלִיָּה לְבַשֵּׁל אוֹתוֹ, צְרִיף לְחַתֵּף אוֹתוֹ לִפְנֵי הַצְּלִיָּה. חוֹתְכִים אוֹתוֹ לְאָרְכוֹ וּלְרַחְבּוֹ (שְׂתֵי וְעָרְב), כְּדֵי לְפַתַּח אֶת עוֹרְקֵי הַדָּם הַפְּנִימִיִּים. בְּשַׁעַת הַצְּלִיָּה שְׂמִים אֶת הַחֲתְכִים לְכוּון מִשָּׁה, כְּלַפֵּי הָאֵשׁ. רַק לְאַחַר שֶׁצַּד הַחֲתְכִים נִצְלָה הַיֵּטֵב, הוֹפְכִים אֶת הַכְּבֵד וְצוֹלִים אֶת צִדוֹ הַשֵּׁנִי. בְּנֵי עֲדוֹת הַמְּזוֹרַח נוֹהֲגִים לְקַרֵּעַ כְּבֵד שְׁלֵם שֶׁל בְּהֵמָה לִפְנֵי הַצְּלִיָּה, גַם בְּמִקְרָה שֶׁהֵם אֵינֶם מְבַשְׂלִים אוֹתוֹ לְאַחַר מִכּוֹן.

בְּכַבֵּד שֶׁל עוֹף שְׂרוֹצִים לְבַשְׁלוֹ לְאַחַר הַצְּלִיָּה, דֵּי בְּנִטְיִילַת הַמְּרָה עִם קִצַּת מִהַכְּבֵד לִפְנֵי הַצְּלִיָּה.

לְאַחַר הַצְּלִיָּה מוֹרִידִים מִיָּד אֶת הַכְּבֵד מֵעַל גְּבִי הַרֶשֶׁת אוֹ הַשְּׁפוּד, וּמְדִיחִים אֶת הַכְּבֵד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּמִים, כְּדֵי לְשָׂטֹף אֶת הַדָּם שֶׁנִּפְלֵט מִמּוֹנוֹ.

הַלְכוֹת נוֹסָפוֹת

יט. אֲסוּר לְצִלוֹת אֶת הַכְּבֵד בְּמַחְבַּת אוֹ בְּסִיר וְכדוֹ', לִפְנֵי שֶׁהַכְּשִׁירוּהוּ בְּצְלִיָּה עַל רֶשֶׁת. כְּמוֹ כּוֹ, אֵין לְהַנִּיחַ אֶת הַכְּבֵד בְּשַׁעַת הַצְּלִיָּה עַל גֵּר-כֶּסֶף. אִם צָלוּ כְּבֵד שְׂאִינוֹ מִכְּשֶׁר בְּכִלִּים אֱלוֹ (וְלֹא עַל רֶשֶׁת אוֹ עַל שְׁפוּד), הַכְּבֵד אֲסוּר בְּאֲכִילָה וְגַם הַכִּלִּים נִטְרָפוּ וְאֵין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם עַד לְאַחַר שְׂיִכְשִׁירוּם.

גַם בְּשֶׁר אֲפֶשֶׁר לְהַכְשִׁיר לְאֲכִילָה עַל יְדֵי צְלִיָּה עַל רֶשֶׁת, בְּאוֹתוֹ אִפּוֹ שְׁבוּ מִכְּשִׁירִים כְּבֵד.

בְּשָׂר אֹר כָּבֵד שֶׁשָּׁהוּ שְׁלֹשׁ יָמִים (72 שָׁעוֹת) מֵאִזּוּ הִשְׁחִיטָה וְטָרַם הַכְּשָׁרוֹ, מִתָּרֵר לְהַכְשִׁירָם עַל יְדֵי צְלִיָּה, כַּמּוּבָא לְעֵיל. אוֹלָם, אִין לְבַשֵּׁל בְּשָׂר אֹר כָּבֵד אֱלוֹ לְאַחַר הַצְּלִיָּה. לְכַתְּחִלָּה, אִין לְהַשְׁהוֹת בְּשָׂר שְׁלֹשׁ יָמִים בְּלֹא מְלִיחָה, כִּי חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִבְשְׁלוּ אֶת הַבְּשָׂר וְלֹא יִצְלוּ אוֹתוֹ.

רְצוּי לֹא לְצִלוֹת כָּבֵד עַל פִּי לַמוּד עֵיוֹנֵי בְּלֵבֵד, יֵשׁ לְקַבֵּל הַדְּרָכָה מְעֻשִׂית, גַּם בְּתַחוּם זַח.

דָּם בְּבִיצִים

כ. דָּם הַנִּמְצָא בְּבִיצִים שֶׁל הַתְּרַנְגּוּלוֹת וְשָׂאָר הַעוֹפוֹת, אָסוּר בְּאַכִּילָה.

בְּזִמְנֵנוּ רַב הַבִּיצִים הַמְּגִיעוֹת לְשׁוּק אִין בִּיצִים מְפֹרָת וְהַדָּם הַנִּמְצָא בְּהוֹ אִינוּ תַּחֲלַת רְקוּם אֶפְרוּחַ. לָכוֹ, יֵשׁ הַזּוֹרְקִים אֶת חֶלֶק הַבִּיצָה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ דָּם וְאוֹכְלִים אֶת יְתֵר הַבִּיצָה וְיֵשׁ הַנוֹחְגִים גַּם בְּזִמְנֵנוּ שֶׁלֹּא לְאַכֵּל אֶת כָּל הַבִּיצָה אִם נִמְצָא בָּהּ דָּם. אִם מִתְעוֹרָר סָפֵק יֵשׁ לְהִרְאוֹת אֶת הַבִּיצָה לְרַב אֹר לְאֶדָם הַבָּקִי בְּהִלְכוֹת אֱלוֹ.

כְּאֲשֶׁר מְכִינִים עוֹגוֹת אֹר מֵאַכְלִים אַחֲרִים וּמְעַרְבִים בָּהֶם בִּיצִים, רְצוּי לְשַׁפֵּד תַּחֲלָה אֶת הַבִּיצִים אַחַת אַחַת לְכָלִי נִפְרָד וּלְהַתְּבוּנָה אִם אִין בְּהוֹ דָּם. אִם יִשְׁפְּכוּ אֶת הַבִּיצִים וְשִׁירוֹת לְמֵאַכֵּל, עֲלוּל לְהִמְצָא דָּם וְיִהְיֶה קֶשֶׁה מְאֹד לְהַפְרִיד אֶת הַבִּיצָה הָאֲסוּרָה. אִם בְּדִיעְבַּד הִתְעַרְבָה בִּיצָה עִם דָּם עִם בִּיצִים נוֹסְפוֹת בְּתוֹךְ עֶסֶה אֹר תַּבְשִׁיל, יֵשׁ לְשָׂאֵל רַב מַה הַדִּין.

אִין לְאַכֵּל בִּיצָה קְלוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ לִילָה.

דָּם שֶׁפָּרַשׁ מֵהַשְּׂנִים

דָּם אֶדָם אִינוּ אָסוּר מֵהַתּוֹרָה. דָּם שֶׁפָּרַשׁ אָסוּר מִשּׁוּם מְרָאִית עֵין. לְפִיכֹךְ, אִם אֶדָם נִגַּס מֵאַכֵּל וְיָצָא דָּם מִשְּׂנֵיו עַל גְּבִי הַמֵּאַכֵּל, צָרִיד לְחַתּוֹךְ מֵהַמֵּאַכֵּל אֶת מְקוֹם הַדָּם וְאִין לְאַכֵּל אוֹתוֹ.

דָּגִים

דָּגִים טְהוּרִים וְטָמְאִים

כא. כָּל הַדָּגִים אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם סְנַפִּירִים וְקַשְׁקָשִׁים, מְתָרִים בְּאַכִּילָה. הַדָּגִים שֶׁאִין לָהֶם סְנַפִּירִים וְקַשְׁקָשִׁים, הֵנָּם טָמְאִים וְאָסוּרִים בְּאַכִּילָה. דָּגִים אִינָם טְעוּנִים שְׁחִיטָה אֹר מְלִיחָה.

כָּל דָּג שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׁקָשִׁים יֵשׁ לוֹ גַּם סְנַפִּירִים (מֵאִידָד, מְצוּיִים דָּגִים טָמְאִים רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סְנַפִּירִים וְאִין לָהֶם קַשְׁקָשִׁים). לָכוֹ, אִם מוֹצִיאִים קַשְׁקָשִׁים בְּלֵבֵד (כַּגּוֹן עַל חֲתִיכַת דָּג שֶׁאִין בָּהּ סְנַפִּירִים) הַדָּג כָּשֵׁר.

מן הַרְאוּי לְהַדְגִישׁ שְׁמֻצוּיִים לְמַכִּירָה בְּחַנְיּוֹת וּבְשׁוֹקִים דְּגִים שְׂאִינָם פְּשָׁרִים. עֲלוּלִים לְהַפְשֵׁל בְּכַד, בְּעֶקֶר, בְּאֶשֶׁר קוֹנִים חֲלָקֵי דְגִים לְלֹא עוֹר וְלֹא נֶפֶר אִם הָיָה לְדַג קִשְׁקָשִׁים אוֹ לֹא.

אִין לְקִנּוֹת דְּגִים אוֹ חֲלָקֵי דְגִים אֶלָּא אִם כֵּן, יְדוּעַ בְּיָדָאֵת שְׁהֵם מְסוּג הַדְּגִים הַטְּהוֹרִים הַמְּתָרִים בְּאֶכִילָה. גַּם בְּשִׁמּוּרֵי דְגִים עֲלוּלִים לְהַמְצִיא דְגִים טְמֵאִים שְׁבִשְׁרָם (וְגַם הַשֵּׁם שְׁלֵהֶם) דּוֹמָה לְדְגִים הַטְּהוֹרִים.

כב. הַבִּיצִים שֶׁל הַדְּגִים הַטְּמֵאִים גַּם הֵן אֲסוּרוֹת בְּאֶכִילָה (הַקּוּוּנָאֵר מְכִיל בִּיצִים מִדַּג טְמֵא וְהוּא אֲסוּר בְּאֶכִילָה).

דָּם דְּגִים טְהוֹרִים אֵינוֹ אֲסוּר מִהַתּוֹרָה כְּדָם עוֹפוֹת וּבְהֵמוֹת. אוּלָם מִפְּנֵי מְרֵאִית-עֵינֵן (שֶׁהָיָה דָּם דְּגִים נִרְאָה כְּדָם שֶׁל עוֹפוֹת וּבְהֵמוֹת), אִין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְמֵאֲכָל כְּדָם דְּגִים שְׁקִבְצוֹ אוֹתוֹ בְּכָלִי, אֶלָּא אִם כֵּן מְעַרְבִים בּוֹ קִשְׁקָשִׁים וְנֶפֶר עָלָיו שֶׁהוּא דָּם דְּגִים.

שְׂרָץ הַמַּיִם

כג. רַק הַדְּגִים (שֶׁיֵּשׁ לָהֶם סִנְפִּירִים וְקִשְׁקָשִׁים, כְּאֲמוֹר לְעִיל) הִתְרוּ לְאֶכִילָה מִבֵּין בְּעֲלֵי הַחַיִּים הַמְצוּיִים בַּמַּיִם. כָּל בְּעֲלֵי הַחַיִּים הָאֲחֵרִים נִקְרָאִים בְּתוֹרָה: "שְׂרָץ הַמַּיִם" וְהֵם אֲסוּרִים בְּאֶכִילָה.

אֲסוּר זֶה כּוֹלֵל בְּעֲלֵי חַיִּים שׁוֹנִים, כְּגוֹן: צְדָפוֹת, חֲלִזוֹנוֹת, שְׁבִלוּלִים, סַרְטָנִים, חִסִּילוּנִים (שְׂרִימְפָס) וְעוֹד.

בֶּשֶׂר וְחֵלֶב

בְּפֶרֶק זֶה נִבְיָא בְּאִפּוֹ כְּלָלִי אֶת דִּינֵי בֶּשֶׂר וְחֵלֶב. הַלְכוֹת אֵלוֹ שְׂכִיחוֹת מְאֹד, לְכֹן רְאוּי לְלַמְדָן הֵיטֵב וְלְהוֹעֵץ עִם יוֹדְעֵי דְבָר מְהוֹ הַדְּרָכִים הַמַּעֲשִׂיּוֹת לְנַהוּל מִטְבַּח בֶּשֶׂר לְמַהֲדָרִין, שְׁבוּ נִשְׁמְרוֹת הַלְכוֹת בֶּשֶׂר וְחֵלֶב וּשְׂאֵר הַלְכוֹת הַפְּשׁוּרוֹת.

בֶּשֶׂר, חֵלֶב וּמוֹצְרֵיהֶם

כד. בֶּשֶׂר וְעוֹפוֹת (וְכֹן כָּל מוֹצְרֵיהֶם כְּנִקְנִיק וְכַדוּי) אֲסוּר לְאֶכְלָם יַחַד עִם חֵלֶב (וְכָל מוֹצְרֵיו כְּגַבִּינָה, חֶמְאָה וְעוֹד).

בְּמוֹצְרִים רַבִּים מְעַרְבִים לְפַעֲמִים בַּעַת הַיְצוֹר חֲמָרִים הַעֲשׂוּיִים מִחֵלֶב אוֹ מִבֶּשֶׂר. מוֹצְרִים אֵלוֹ נִחְשָׁבִים כְּחֵלְבִיִּים אוֹ כְּבִשְׂרִיִּים וְאֲסוּר לְאֶכְלָם אֵלוֹ עִם אֵלוֹ. לְדַגְמָה: בְּסוּגִים רַבִּים שֶׁל דְּבָרֵי מְתִיקָה, שׁוֹקוֹלֵד מְרִיר וּמִינֵי מֵאֲפָה עֲלוּלִים לְעַרְב חֲמָרֵי מְזוֹן שְׁנַעֲשׂוּ מִחֵלֶב. בְּאֲבָקוֹת-מֶרֶק וְעוֹד מְצוּיִים לְפַעֲמִים חֲמָרִים הַעֲשׂוּיִים מִבֶּשֶׂר. לְעֵתִים, לֹא מְצַיֶּנֶת עֲבָדָה זֹו בְּרִשְׁמֵת מְרַכִּיבֵי הַמוֹצֵר הַמְדַפְּסֵת עַל הָאֲרִיזָה.

לכו חשוב, גם מסבה זו, להשתמש אך ורק במוצרים שיש עליהם הכשר מסמך. במוצרים אלו מקפידים לא לערב חמרים חלבניים או חמרים בשריים, אלא אם כן מצינים זאת במפרש.

מצויים מוצרי מזון שמעורבים בהם, בעת היצור, חמרים הן מחלב והן מבושר (מוצרים אלו אסורים באכילה או בהנאה, כמובא להלן). בחלק מתחליפי-החלב לתינוקות עלולה להמצא תערובת של בשר וחלב. יש לברר תמיד את פשוותם של המצרכים שמשתמשים בהם.

פרוה (סתמי, לא בשרי ולא חלבי)

כה. מאכלים או משקאות שאינם מכילים חלב או בשר נקראים "פרוה" ומתר לאכלם עם בשר או עם חלב.

על אריזות של מוצרים רבים העומדים תחת השגחה, מצוין שהן "פרוה" או מצוין שהם בשרים לאכילה עם בשר או עם חלב.

המתנה בין בשר לחלב

כו. לאחר אכילת בשר, עופות או מוצריהם צריך להמתין **שש שעות** עד לשתיית חלב או לאכילת מוצרי חלב. יש להמתין שש שעות גם לאחר אכילת תבשילים שהתבשל בתוך בשר, אף על פי שלא אכלו את הבשר עצמו.

מחנכים ילדים קטנים להפסקה בין בשר לחלב, בהדרגה, לפי גילם.

אם מצאו בפה בין השנים בשר אפלו לאחר שעברו שש שעות, יש להסירו, לנקות את הפה על ידי אכילת פת וכדו', לשטוף את הפה על ידי שתיית משקה, ואחר כך מתר לאכל מאכלי חלב.

כז. אם אכלו תבשיל פרוה (מאכל לא-בשרי ולא-חלבי), שהתבשל בכלי בשרי נקי (שלא היו בו שאריות ממאכלי בשר), מתר לאכל אחריו מאכלי חלב ואין צורך להמתין ביניהם, כפי שממתינים בין בשר לחלב.

אם אכלו בשר מתר לאכל אחריו מאכל פרוה, שהתבשל בכלי חלבי נקי (שלא היו בו שאריות ממאכלי החלב).

מאכלים חריפים (כבצל, שום, חזרת, תבלינים חריפים ועוד) שחתכו אותם בסכין בשרי, אין לאכלם ביחד עם מוצרי חלב. וכן להפוך, אם חתכו אותם בסכין חלבי, אין לאכלם עם בשר ומוצרו.

דיני ההפסקה בין חלב לבשר

כח. לאחר שתיית חלב או אכילת מוצרי חלב (מלבד גבינה קשה), אין צריך להמתין עד לאכילת בשר. אולם צריך לנקות היטב את הפה (על ידי אכילת פת

וְכַדוֹ), לְשִׁטּוֹף אֶת הַפֶּה עַל יְדֵי שְׂתִיּוֹת מִשְׁקָה וְלַרְחוֹץ אֶת הַיָּדַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁאַרוּ בְּהֵם שְׂיָרִים מִמּוֹצְרֵי הַחֶלֶב.

לִפְנֵי אֲכִילַת הַבָּשָׂר יֵשׁ לְנִקּוֹת אֶת הַשְּׁלֶחַן מִפְּרוּרֵי הָאֲרָחָה הַחִלְבִּית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ אוֹתָם בְּטֻעוֹת עִם הָאֲרָחָה הַבְּשָׂרִית. צָרִיךְ לְהִסִּיר מִהַשְּׁלֶחַן גַּם אֶת פְּרוּרֵי הַחֶלֶם מִהָאֲרָחָה הַחִלְבִּית. כְּמוֹ כֵּן, יֵשׁ לִפְרֹשׁ מִפֶּה אַחֲרַת לִפְנֵי הָאֲרָחָה הַבְּשָׂרִית (אֶרֶח-חַיִּים סִימָן תצ"ד בְּמִשְׁנֵה בְרוּרָה ס"ק ט"ז).

לְאַחַר אֲכִילַת וְגִבְיֵה קֶשֶׁה צָרִיךְ לְהִמָּתִין שָׁשׁ שָׁעוֹת עַד לְאֲכִילַת בָּשָׂר. מִן הַרְאוּי לְקַבֵּל הַדְּרָכָה מֵרַב הַבְּקִי בְּאוֹפֵן מַעֲשֵׂי בְּתַחֲוִים זֶה.

אֲכִילָה לִיד שְׁלֶחַן אֶחָד

כט. שְׁנֵי אֲנָשִׁים הַמְּכִירִים זֶה אֶת זֶה, אֲסוּרִים לֶאֱכֹל לִיד שְׁלֶחַן אֶחָד, הָאֶחָד מֵאֲכִלֵי חֶלֶב וְהַשֵּׁנִי מֵאֲכִלֵי בָשָׂר, אֵלֶּא אִם כֵּן יַעֲשׂוּ סִימָן הַכֹּהֵר בִּינֵיהֶם. הַהֲכָר הוּא שְׂכַל אֶחָד מֵהֶם יֵאָכֵל עַל מִפֶּה נִפְרָדָת אוֹ שֶׁהֵם יִנְיָחוּ בִּינֵיהֶם חִפָּץ שְׂאִין וְדָרְכוּ לְהִיּוֹת עַל הַשְּׁלֶחַן. הַכֹּהֵר זֶה יִזְכִּיר לָהֶם שֶׁלֹּא יִטְעוּ וְיֵאָכְלוּ אֶחָד מִתְּחִבָּרוּ.

עֲלֵיהֶם לְהִזְהָר שֶׁלֹּא יִשְׁתּוּ מֵאוֹתוֹ כְּלִי (כִּי הַמֵּאֲכֵל נִדְבַק לְכֻלֵּי) וְלֹא יֵאָכְלוּ מֵאוֹתוֹ כִּפְּר לָחֵם.

אֲסוּרֵי בִשּׁוּל וְהִנָּאָה

ל. בְּדִינֵי "בָּשָׂר בְּחֶלֶב" קַיִם אֲסוּר נוֹסֵף: אֲסוּר לְבַשֵּׁל בָּשָׂר וְחֶלֶב בְּיַחַד, גַּם כְּאִשְׁרֵי אֵין אוֹכְלִים אוֹתָם לְאַחַר הַבִּשּׁוּל.

כְּמוֹ כֵּן, אֲסוּר לְהַנּוֹת מִתְעַרְבֵּת שֶׁל בָּשָׂר וְחֶלֶב שֶׁהַתְּבַשּׁוּלָה בְּיַחַד. הַהִנָּאָה הָאֲסוּרָה כּוֹלֶלֶת: נְתִינַת תְּעַרְבֵּת זוֹ לְבַעֲלֵי חַיִּים הַמְּצוּיִים בְּרִשּׁוֹתֵינוּ, מְכִירְתָּהּ לִיהוּדֵי אוֹ לְגוֹי וְעוֹד. לְכֵן, אִם תְּבַשֵּׁיל נֶאֱסָר בְּאֲסוּר בָּשָׂר בְּחֶלֶב, אֵין לְתַת אוֹתוֹ לְבַעֲלֵי חַיִּים אוֹ לְגוֹי וְכַדוֹ'.

עֶסָה (בְּצֵק) חִלְבִּית אוֹ בְּשָׂרִית

לא. אֲסוּר לְלוּשׁ עֶסָה עִם חֶלֶב, כִּי חוֹשְׁשִׁים שֶׁהָאֲנָשִׁים יִטְעוּ וְיֵאָכְלוּ אוֹתָהּ עִם בָּשָׂר. כְּמוֹ כֵּן, אֲסוּר לְלוּשׁ אוֹ לְאֶפֶסוֹת עֶסָה עִם שֶׁמֶן שֶׁל בָּשָׂר כִּי חוֹשְׁשִׁים שֶׁיֵּאָכְלוּ אוֹתָהּ עִם מֵאֲכִלֵי חֶלֶב. דִּין זֶה מִתְיַחַס לְעֶסָה שֶׁל לָחֵם, חֲלוֹת, עוּגוֹת, בּוֹרְקָס וְכַדוֹ'. אִם לָשׂוּ עֶסָה עִם חֶלֶב אוֹ עִם שֶׁמֶן שֶׁל בָּשָׂר, אֲסוּר לֶאֱכֹל אוֹתָהּ אֶפְלוּ לְבַדָּה.

מִתֵּר לְלוּשׁ עֶסָה עִם חֶלֶב אוֹ עִם שֶׁמֶן בְּשָׂרִי, רַק בְּתַנְאֵי שְׁעוֹשִׂים לָהּ צוּרָה מִיַּחַדָּת וְנִכָּר עֲלֶיהָ (גַּם לְאַחַר הָאֶפְיָחָה), שֶׁהִיא חִלְבִּית אוֹ בְּשָׂרִית. כְּמוֹ כֵּן, אִם לָשִׂים כַּמּוֹת מוּעָטָת, שְׂאוּלְכִים אוֹתָהּ בְּפַעַם אַחַת, מִתֵּר לְלוּשׁ עֶסָה עִם חֶלֶב אוֹ עִם שֶׁמֶן בְּשָׂרִי.

כְּלֵי בֶּשֶׂר וְחֶלֶב

לב. אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָם כְּלֵים לְבֶשֶׂר וְלְחֶלֶב וְאֶפְלוּ בָזֶה אַחַר זֶה. לָכוֹ, צָרִיף שְׂתִּיהֵינָה בְּבֵית שְׂתֵי מַעֲרְכוֹת כְּלֵים: מַעֲרֶכֶת כְּלֵי אֶכֶל וּבִשׁוּל וְנִפְרָדֶת לְחֶלֶב וּמַעֲרֶכֶת נִפְרָדֶת לְבֶשֶׂר. הַמַּעֲרֶכֶת כּוֹלֶלֶת אֶת כָּל סוּגֵי הַכְּלֵים (סַכּוּ"ם, צִלְחוֹת, פּוֹסוֹת, סִירִים, מִצְקוֹת, מַלְחִיּוֹת, מִפּוֹת-שֶׁלְחָן וְעוֹד).

בוֹחֲרִים בְּצוּרוֹת שׁוֹנוֹת שֶׁל כְּלֵים אוֹ שְׂמֻסְמָנִים אֶת כְּלֵי הַחֶלֶב, כְּדֵי שֶׁהַכְּלֵים לֹא יִתְעַרְבוּ אִלּוּ בְּאֵלוּ.

רְאוּי לִיחַד כְּלֵים גַּם לְמַאֲכְלֵי פְרוֹה, כַּגּוֹן סַכִּין לְחִתּוּף לֶחֶם, פְּרוֹת, יָרִיקוֹת וְכדו'.
לג. קָל וְנוֹחַ יוֹתֵר לְשָׁמֵר עַל דִּינֵי הַכְּשָׁרוֹת כַּאֲשֶׁר יֵשׁ בְּמִטְבַּח שְׁנֵי כְּפִיזִים, אַחַד לְבֶשֶׂר וְהַשְּׂנִי לְחֶלֶב.

אִם יֵשׁ בְּמִטְבַּח כְּפִיז אַחַד בְּלִבָּד, כְּפִיז זֶה הוּא טָרֵף, כִּי שְׂפָכוֹ לְתוֹכוֹ מַאֲכָלֵי חֶלֶב וּבֶשֶׂר. לָכוֹ, יֵשׁ לְשִׁטּוֹף אֶת הַכְּלֵים מֵעַל לְכִיזוֹר זֶה וְלֹא לְשָׁרוֹת אוֹתָם בְּתוֹכוֹ (רְאוּי לְהוֹנֵעַ וּלְקַבֵּל הַדְּרָכָה עַל דְּרָכִים נוֹחוֹת לְשִׁטִּיפַת הַכְּלֵים בְּכִיזוֹר זֶה).

גַּם בְּשִׂישׁ שְׂבִימְטָבַח, יֵשׁ לִיחַד צַד אַחַד לְחֶלֶב (לְהַכְנִיחַ אֶכֶל חֶלְבִי, לְהַנְחִית כְּלֵי חֶלֶב עֲלָיו וְכדו') וְאֵת הַצַּד הַשְּׂנִי לְמַאֲכְלֵי בֶּשֶׂר.

יֵשׁ לְבַרֵּר הֵיטֵב אֶת הַלְּכוֹת בֶּשֶׂר וְחֶלֶב גַּם בְּהַקְשָׁר לְתַנּוּרֵי אֶפְיָה, מְדִיחֵי כְּלֵים וְכדו'. עַל הַרוֹצִים לְאָפוֹת בְּתַנּוּר-אֶפְיָה עוֹגוֹת גְּבִינָה אוֹ לְצִלוֹת בּוֹ בֶּשֶׂר וְכדו', לְקַבֵּל הַדְּרָכָה כִּי צַד מִפִּי אֲדָם בָּקִי בְּהַלְכָה, כִּי הַתַּנּוּר עָלִיל לְהַחֲפֹץ לְחֶלְבִי אוֹ לְבֶשֶׂרִי. צָרִיף לְהִזְהָר שְׂמַאֲכְלֵי בֶּשֶׂר וְחֶלֶב לֹא יִגְעוּ וְלֹא יִטְפְּטוּ זֶה עַל זֶה. לָכוֹ, בְּשַׁעַת הַנְּחִית הַמַּאֲכָלִים בְּמִקְרָר וְכדו', צָרִיף לְשִׁים לֵב שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִגַּע בֵּין הַבֶּשֶׂר לְחֶלֶב.

בֶּשֶׂר וְחֶלֶב שֶׁהִתְעַרְבוּ וְכֵלִים שֶׁנִּטְרָפוּ

לד. אִם הִשְׁתַּמְשׂוּ בְּכֵלֵי חֶלְבִי לְמַאֲכֵל בֶּשָׂרִי אוֹ לְהַפֵּץ, יֵשׁ לְשָׂאֵל רַב כִּי צַד לְנִהוּג הוּא בְּמַאֲכָלִים וְהוּא בְּכֵלִים. בְּחֶלֶק מִהַמְּקָרִים הַכְּלֵי הוּא טָרֵף וְאִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַד שִׁיכְשִׁירוּהוּ (רְאֵה פְּרָטִים עַל הַכְּשָׁרֶת כְּלֵים בְּסוּף פָּרָק זֶה).

לְפָנֵי הַפְּנִיָה לְרַב, טוֹב לְדַעַת אֶת פְּרִטֵי הַמְּקָרָה, כַּגּוֹן: הָאִם הַמַּאֲכֵל הִיָּה חֵם אוֹ קָר, מָה הִיָּתָה כְּמוֹת הַמַּאֲכֵל, הָאִם הַמַּאֲכֵל הִיָּה חָרִיף אוֹ לֹא, וְכוּ אֵימֵתִי הִשְׁתַּמְשׂוּ לְאַחֲרוֹנָה (לְפָנֵי שְׂאֲרָעָה הַטְּעוֹת) בְּכֵלֵי חֶלְבִי לְחֶלֶב אוֹ בְּכֵלֵי הַבֶּשָׂרִי לְבֶשֶׂר (כְּלוּמָר, הָאִם הַכְּלֵי הֵנוּ "בֵּין יוֹמוֹ").

לה. יֵשׁ לְבַרֵּר אֶת הַהֲלָכָה גַּם בְּמִקְרָה שֶׁהִתְעַרְבוּ כְּלֵים בְּיַחַד וְלֹא נִכָּר אֵלּוּ הֵם כְּלֵי הַבֶּשֶׂר וְאֵלּוּ הֵם כְּלֵי חֶלְבִי. כְּמוֹ כֵן, אִם נִשְׂפָכוּ חֶלֶב אוֹ מוּצָרָיו לְמַאֲכֵל בֶּשָׂרִי אוֹ לְהַפֵּץ, וְאֶפְלוּ אִם נִשְׂפָּכָה כְּמוֹת קִטְנָה, יֵשׁ לְבַרֵּר הוּא אֶת דִּין הַמַּאֲכָלִים וְהוּא אֶת דִּינוֹ שֶׁל הַכְּלֵי.

דגים

לו. מתיר לאכול דגים עם חלב או עם מוצרי חלב, כי דגים אינם נחשבים כבשר. אולם, רבים מבני עדות המזרח ועוד אינם אוכלים דגים ביחד עם חלב או עם מוצרי חלב. כפאשר אוכלים באותה ארחה דגים ובשר, יש להפריד ביניהם על ידי אכילת פת וכדו' ושתית משקה (לא מים). הטעם לחיוב הפרדה זה הוא משום סכנה. אין לבשל ביחד דגים ובשר ואין להניחם באותם פלים. לאחר אכילת הדגים שוטפים את הפלים (צלחות, סכינים, מזלגות וכדו') שהשתמשו בהם לאכילת הדגים, אם רוצים לאכל בהם בשר.

אסור תולעים

לז. נאמר בתורה: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ, ולא תטמאו בהם ונטמתם בם. כי אני ה' אלקיכם והתקדשתם והייתם קדשים כי קדוש אני, ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרמש על הארץ" (ויקרא יא, מג-מד). התורה אוסרת עלינו לאכל חרקים מסוגים שונים: רמשים, תולעים, זבובים וכדו'. בלשון ההלכה נקרא אסור זה: "אסור תולעים".

לח. כמובא בפסוקי התורה, אדם שנכשל באסור אכילת שרצים, מטמא את נפשו ומתרחק מדרך ה' ועל כן מזהרים אנו: "ולא תטמאו בהם ונטמתם בם". מאידך, הזהירות מאכילת שרצים מקדשת את נפשו של האדם ומקרבת אותו לה', וכך נאמר: "והייתם קדשים, כי קדוש אני". על ידי אכילת מאכלים מתרים בלבד, מתקדשת נשמת האדם והוא מתעלה במעלות הרוחניות.

לט. לעתים קרובות עלולים להמצא במאכלים חרקים בגדלים שונים. עלינו לשים לב ולהזהר שלא נבלע את החרקים עם האכל שאנו אוכלים. יש לנקט באמצעי זהירות כדי שלא נכשל באסורי תורה חמורים אלו.

בדיקת מאכלים

מ. החרקים עלולים להמצא כמעט בכל סוגי המאכלים. בפרק זה נבאר את דרכי הזהירות במאכלים שבהם שכחים בדרך כלל חרקים ורמשים. מהפריטים שצנן כאן, אפשר ללמד כיצד עלינו לנהג בשאר סוגי המזון:

מא. בימי השניץ מתרבים החרקים בפירות ובירקות. יש לשים לב לשנויים במראה הפרי והירק. אם מצויים בו חלקים רכים או מקלקלים, צריך לבדוק אם אין באותם חלקים תולעים.

גם לקראת סוף העונה של כל פרי ופרי עלולים להתרבות בו התולעים. לכן, בתקופה זו יש לנהג בזהירות רבה ולבדוק היטב את הפירות.

מב. אינו לאכול את הכנימות הנמצאות על גבי קלפות פרי הדר (תפוזים ועוד). לכו, לאחר קלוף הפרי, יש לבדק אם הכנימות לא העברו בשעת הקלוף מהקלפה לפרי עצמו. אם נמצאות כנימות על הפרי, צריך להסיר אותן.

מג. בקטניות אפשר למצא, לעתים קרובות חרקים רבים. לכן, בודקים היטב את הקטניות כארז, שעועית, חמוס, גרעינים, בטנים, פולים, עדשים ועוד, אם לא מצויים בנייהם או בתוך חרקים, ביצי תולעים או רמות.

אם משרים שעועית, חמוס וכדו' במים במשך זמן ממשך, קל יותר להבחין אם הם אינם מנקבים או מתלעים. דועות שיטות שונות לבדיקת קטניות. מן הראוי ללמד באופן מעשי את השיטות היעילות לבדיקה זו.

מד. את החרקות שיש בהם עלים רבים, כגון: חסה, כרוב, כרובית, פטרוזיליה, שמיר, בצל ירק, נענע ועוד קשה מאוד לבדק אם אין בהם תולעים. הבדיקה צריכה להיות יסודית מאוד. יש לבדק כל עלה ועלה מול השמש או באור חזק. על העלים עלולים להמצא זבובונים וחרקים זעירים אשר אינם נראים אלא בעין בוחנת. לעתים קרובות צבע החרקים הנו ירק והוא זהה לצבעו של העלה, לכן, ההבחנה בהם קשה מאוד.

כיום משתמשים בשיטות גדול של ירקות מרבי עלים המונעות מהחרקים להתפתח, חשוב להעדיף ירקות שגדלו בחממות אלו על-פני ירקות אחרים, שפאמור, בדיקתם קשה מאוד ומצויים בהם חרקים רבים.

יש להשרות במי סבון ולשטף היטב גם את הירקות הגדלים בחממות אלו.

יש להשתמש בירקות מחממות שיש עליהן השגחה מסמכת, כי דרכי הגדול דרשות ממחיות, אחריות ודקדוק בהלכה.

מה. צריך לבדק גם פרות מיבשים כתאנים, שזיפים, תמרים ועוד. יש לפתח את הפרי ולהתבונן בו מכל צדדיו אם הוא נקי מחשש תולעים.

גם בשמורים של פירות וירקות עלולים להמצא תולעים. לכן יש לשים לב ולהתבונן אם הפירות והירקות אינם נגיעים.

אם הפירות או הירקות (החיים, המבשלים או המיבשים) טעונים בדיקה, צריך לבדק כל פרי ופרי ולודא שאין בו חרקים. אין לסמוך על בדיקת חלק מהפרות בלבד.

מו. את הקמח צריך לנפות היטב ולבדק שלא יהיו בו תולעים או חרקים מסוגים שונים. גם כאשר מדפס על האריזה שהקמח מנפה, יש לנפות אותו שוב, כי התולעים יכולים להתפתח בו שוב לאחר הנפוי.

חשוב לנפות את הקמח בנפה שהנקבים בה הם זעירים מאוד. נפות מסוג זה יעילות יותר מהנפות הרגילות ואינן מאפשרות לעבר לכל סוגי התולעים. מקבץ לקרא לנפות אלו: "נפות משי".

מז. לעתים נמצאים תולעים בין קשקשי הדגים ובגראשי הדגים. בברכות דגים שאין מרססים אותן כדי להשמיד את התרקים המצויים בהן, מתרבים התולעים מאוד והם חודרים לעור של דגי הקרפיון ושל סוגי דגים נוספים.

יש לנקות היטב את הקשקשים ואת עור הדג. אם יש תולעים בראש הדג, חותכים את הראש לפני הבשול ואין אוכלים אותו.

מח. מוצרי מזון, כגון: אטריות, בסקויטים, ארז, ממתקים ועוד ששהו זמן רב, יש לבדק אותם ביסודיות אם הם לא נפגעו על ידי תרקים שונים.

אחסון המזון באריזות פתוחות ובלתי אטומות או במקומות חמים, גורם להתרבות התרקים. לכן, כדאי לאחסן את המזון במקומות קרירים, וכן לכסותו ולסגרו היטב.

כאמור, הזהירות מאסור תולעים מקדשת את האדם ומקרבת אותו לה', כמובא בפסוק: **"והייתם קדשים כי קדוש אני"**.

בספר "עטורי הלכה" חלק "בשרות המטבח" מובא פרק מפרט ביותר שבו מספרות ומדגמות דרכי הבדיקה מתולעים של כל סוגי המאכלים.

הלכות פת, בשולים, חלב ויין של נכרים

בהלכות המזכרות כאן הובאו עקרי הדברים בלבד, מבלי לחדר לפרטי ההלכות ואפר קיומן. מטרתנו, שהאדם יהיה מודע לנושאים אלו, כדי שפאשר הוא יתקל בהם, ידע להשמר ולברר היטב את ההלכה.

מט. **פת נכרי:** חז"ל אסרו פת שאפה נכרי (כלומר, אדם גוי שאינו יהודי) וכן, תבשילים ומאכלים שנתבשלו על ידי נכרי. האסור קצם גם פאשר דוע בודאות שהפת או המאכלים אינם מכילים חמרים האסורים באכילה (למעשה, בנוסף לאסורי פת נכרים או בשולי נכרים, קצמים חששות פשרות מרבים ביותר במוצרי מזון שנעשו על ידי גויים).

קצמים פרטי דינים רבים בענינים אלו. לדגמה, יש הבדל הלכתי בין פת שנאפתה במאפייה של גויים לבין פת שאפה בעל-בית גוי, שלא למטרה מסחרית (בפת של בעל-בית נכרי, יש פרטי דינים חמורים יותר).

מצויים מקומות שבהם מקלים וקונים פת ממאפייה של גויים, אם באותו מקום לא מצוי פת שנאפה על ידי ישראל. פת שאפה גוי באפר פרטי, אין לקחתו אפלו בשעת הדחק (בענין זה מצויים מנהגים שונים, פאשר לא מצוי כלל וכלל פת ישראל).

אם יהודי השתתף, אפלו במעט, בתהליך האפייה, כגון שהדליק את התנור וכדו', לא חל על הפת, דין של פת נכרי.

מאפייה שבעליה הם יהודים והפועלים גויים, אם יהודי לא השתתף באפייה, דין הפת חמור יותר מפת נכרי (דינה כדון בשולי נכרים המובאים להלן).

אדם הנוסע למקום רחוק שאי אפשר להשיג בו פת-ישׂראל, ראוי שיקח עמו כמיות גדולות של פת-ישׂראל ונקפיא אותם לתקופה ממשכת.

אם אדם נאלץ לשהות בסביבה שבה לא נתן להשיג לחם שנאפה על ידי יהודים, עליו לשאל רב כיצד לנהוג.

מן הראוי להעיר שחלק גדול מאד ממאפיות הפתות בארץ ישׂראל הן ערביות. מלבד החששות מחמרים אסורים המערבים בבצק והחשש שהקמח לא נפה כראוי (מפאת אסור תולעים), חל על הפתות דין: "פת נכרים".

ג. בשולי נכרים: אסור לאכל מאכל שהתבשל על ידי גויים. אסור בשולי נכרים קים גם כאשר אין במאכל תערובת של חמרים אסורים.

גם במקרה שנכרי בשל תבשיל של יהודי (כגון, מבשלת או טבח העובדים בבית של יהודי), קים אסור זה במקרה שהיהודי לא השתתף בבשול.

אם יהודי השתתף בבשול, לא קים אסור בשולי נכרים. לדעת מרן השלחן ערוך היהודי צריך לשים את המאכל על האש, ואלו לדעת הרמ"א מספיק שהיהודי ידליק את האש או יחתה את הגחלים (ראה פרטים נוספים בשלחן ערוך יורה דעה סימן קי"ג סעיף ז).

התבשילים שחל עליהם אסור בשולי נכרים הם תבשילים שהגדרתם היא: "עולה על שלחן מלכים" ו"אינו נאכל כמו שהוא חי". מובא בספרי ההלכה שאדם חשוב וחמיר בבשולי נכרים ולא לאכל גם דבר ש"נאכל כמו שהוא חי".

בסרדינים אין אסור בשולי נכרים. בביצים יש אסור בשולי נכרים.

גא. חלב נכרי: חלב שנחלב על ידי נכרי ויהודי לא ראה את החליבה, החלב אסור. לעמות זאת, אם יהודי היה נוכח בשעת החליבה, החלב מתר. לכתחלה על היהודי להיות נוכח מתחלת החליבה ולראות שאין בפלי חלב טמא.

גבינה של נכרים אסורה, גם אם ידוע שלא ערבו בגבינה חמרי אסור. רק במקרה שהיהודי ראה את החליבה וקימת השגחה על פשרות הגבינה, היא מתרת.

אבקת-חלב מחו"ל נעשית מחלב נכרי. במוצרים רבים מערבים לעתים אבקת-חלב (חלב, גלידה, שוקולד, ממתקים ועוד). מן הראוי להנעץ עם רב ולקבל הדרך הלכתית, כי סגמים בעגון זה פרטים הלכתיים שונים.

גב. יין נכרים: יין של נכרי וכו' יין שנגע בו נכרי הרי הם אסורים. אין לשלח יין בידי גוי אלא אם כן היין חתום בשתי חותמות (שני פסויים). מיץ ענבים דינו כין.

מחלל שבת בפרהסיא אסור יין במגעו. לכו כאשר מעבירים יין באמצעות מחלל שבת בפרהסיא (נהגים, מלצרים וכדו') יש להקפיד שלפני תהיינה שתי חותמות.

מצויים מוצרים שעלולים לערב בהם יין, כגון: ליקר, קוניאק, סכריות, שוקולד ועוד. יש להשתמש במוצרים מהכשר מעלה גם מסבה זו: כדי להשמר מאסור יין נכרים.

יין כשר שבשלו אותו, אם נכרי נגע בו לאחר מכן, היינו אינו נאסר ומתן לשותות אותו.

טבילת בלים

גג. כלי אכל שנגעשו על ידי גוי או שנקנו מגוי (אף אם נעשו על ידי יהודי), חייבים בטבילה במקוה לפני שמשמשים בהם. בלים שנגעשו בחוץ לארץ, חזקה עליהם שיצרו אותם בבתי-חרשת של גויים והם חייבים טבילה.

בכלים הטעונים טבילה נכללים: בלים לאכילה ולשתיה (צלחות, כוסות, גביעים, סכ"מ וכו'), בלים לאחסון מצרכים (בקבוקים או קופסאות שמחזיקים בהם משקאות או מאכלים פלחם, סכר, ירקות וכו'), כלי בשול, טגון ואפיה (סירי בשול ואפיה, מחבתות, מצקות, שפודים וכו'), בלים המשמשים להכנת מאכלים (חלקי המיקסר הנוגעים באכל), בלים המשמשים להגשת מאכלים לשלחן וכו'.

כלי שנגעשו על ידי גוי והשתמשו בו למאכלים שאינם פשרים, טעון גם טבילה וגם הכשרה (הגעלה או לבון). יש להכשיר כלי זה תחלה, ואחר כך להטבילו במקוה.

סוגי הכלים

נד. חובת הטבילה חלה על בלים שנגעשו ממתכת, מזכוכית או מחרס המצפה במתכת או בזכוכית.

כלי עץ, עצם, אבן או חרס שאינו מצפה - אינם טעונים טבילה. כלי פלסטיק או ניילון אינם חייבים בטבילה (המתמיר על עצמו, וטביל את כלי הפלסטיק בלי ברכה). בלים חד-פעמיים הנזרקים לאחר השמוש, אינם טעונים טבילה.

הקונה קופסאות, צנצנות או בקבוקים (שנגעשו על ידי גוי או שהם מתוצרת חו"ל), המכילים מצרכי מזון, לאחר שהוציא מהם את כל תכולתם, לא יניח בהם אכל אחר לפני שיטביל אותם.

נה. ישנם בלים הטעונים טבילה אלא שאין מברכים על טבילתם, כגון: בלים המשמשים להכנת אכל, אם האכל הנתקן על ידם עדו אינו מוכן לאכילה, כגון: כלי לישנה, מטחנת בשר, סכין שחיטה וכו'. כמו כן, כלי המשמש לאחסון מזון אך אין מתקנינם (מכנינים) בו מזון, אין אוכלים או שותים ממנו ואין מביאים אותו לשלחן האכילה - אין מברכים על טבילתו (לפני טבילתו בקבוקי שתיה - מברכים). מפאת סוגי הכלים הרבים והספקות השונים, יש לברר את ההלכה בכל מקרה מספק. מצוי ספר בשם "טבילת בלים" שבזו מפרטים סוגי הכלים השונים ודיניהם.

אפן הטבילה

נו. לפני הטבילה יש להסיר את התוויות המדבקות על הכלי, וכן, לבדוק היטב אם הוא נקי מלכלוך או מחלודה (כולל החריצים שבחבורי הידיות לכלי וכו'), כדי שלא תהיה חציצה בין המים לכלי.

לפני הטבילה מברכים: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו על טבילת פלי". (כאשר טובלים יותר מכלי אחד, סיום הברכה הוא: "על טבילת כלים").

את הברכה מברכים מחוץ לחדר שבו נמצא המקוה, ומיד לאחר הברכה נכנסים וטובלים את הכלים, אם באותו מקום מצוי רק מקוה המשמש לטבילת כלים (ואינו מיעד לטבילת אנשים), מברכים את הברכה ליד המקוה.

זו. צריך שמי המקוה יכסו את כל הכלי ושלל ישאר ממנו מחוץ למים, אפלו כל-שהוא. אם הטבילו את חציו של הכלי ואחר כך הטבילו את חציו השני - לא עלתה לו הטבילה כלל.

בשעת הטבילה במים יש להרפות מעט מהכלי, כדי שהמים יגעו בכלו בבת-אחת. על המים לנגע בכלי בכל צדדיו, בתוכו ומחוצה לו. כאשר מטבילים כלי שפיו צר (כבקבוק וכדו'), צריך להמתין עד שמי המקוה ימלאו את תוכו.

הגעלת כלי מתכת חדשים

נח. מצויים בתי-חרשת בארץ ובחוץ-לארץ, המשתמשים בשמן אסור למשיחת כלי-אכל העשויים מאלומיניום, נירוסטה ומתכות אחרות. כדי להסיר את החמר האסור, יש להגעיל במים רותחים כלי אכל חדשים העשויים ממתכת.

לאחר ההגעלה הכלי כשר לשמוש. כלי שנוצר על ידי גוי או שנקנה ממנו, יש להגעיל אותו בתחלה, ואחר כך להטבילו במקוה (כמובא לעיל).

כלים אשר מדבקות עליהם תוית-הכשר, המציגות שהם אינם משובחים בחמר אסור, אינם טעונים הגעלה.

לפני ההגעלה, יש להסיר את התויות המדבקות על הכלי ולודא שהוא נקי ושלל דבוק עליו מאומה.

רצוי מאד להגעיל את הכלים בעזרת אדם המנסה בכך או לקבל ממנו הדרך מעשית.

הכשרת כלים

נט. כלי שנטרפו (ראה פרטים נוספים לעיל בהלכות בשר וחלב) אין להשתמש בו עד שיכשירו אותו.

מצויים כלים, שאין אפשרות להכשירם ואם הם נטרפו, אין ממשיכים להשתמש בהם לבשול או לאכילה.

מפאת הדינים השונים שצריך להקפיד עליהם (נקוי והכנת הכלים להכשרה ודיני ההכשרה עצמם), יש להכשיר כלים רק באמצעות אדם הבקי בהלכות אלו.

ס. העקרון של הכשרת הכלים הוא לגרם שכל הבלוע בַּדְּפִנוֹת הכלים יפלט לחוץ והם יהיו ככלים חדשים שַׁבְּדִפְנוֹתֵיהֶם לא בלוע מאומה. אפן ההכשרה מִשְׁתַּנָּה בהתאם לסוג הכלים ולאפן שהשתמשו בהם, כגון: כלי שהשתמשו בו לבשול, מכשירים אותו על ידי הגעלה במים רותחים, כלי המשמש לצליה צריך ללבוש אותו באש ועוד. פְּרָטֵי הַדִּינִים הַנֶּם רַבִּים.

פָּרֵק לז

מְצוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאֶרֶץ הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקֻדָּשֶׁת מְכֹל הָאֲרָצוֹת. ה' בָּחַר בְּאֶרֶץ וּבַהּ הוּא הִשְׁרָה אֶת שְׂכִינְתּוֹ בְּמִיחָד. גַּם עַל הַפְּרוֹת הַגְּדִלִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חָלָה קִדְשָׁה. נִצְטוּיֵנו בַּתּוֹרָה בְּמִצְוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לְעִבּוֹדַת הָאֲדָמָה וְלִפְרֵי הָאֶרֶץ. הוּ נִקְרָאוֹת: "מְצוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאֶרֶץ".
בַּעַל הַ"חֲכֵמֵת אֲדָם" בְּהַקְדַּמַּת סִפְרוֹ "שְׁעָרֵי צְדָק" כּוֹתֵב עַל הַחוּבָה לְהִיּוֹת בְּקִי, הַלְכָה לְמַעֲשָׂה, בְּדִינֵי הַמְצוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאֶרֶץ:

"אם יבגש אדם לקצר הסלף ולא ידע מנהגו. ודאי שמתחייב בנפשו. כל שכן. הרוצה לדור בארץ הקודש ואינו בקי בכל הדינים הנוהגים שם. דמו בראשו. ונקלו נאמר ישעיהו א. יב: "מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי".

בַּסֵּפֶר "הַחֲנוּפֵי" בְּמִצְוָה תִּק"ז, מְצוֹת הַפְּרָשֶׁת תְּרוּמָה, מוּבָא אֶחָד הַטְּעָמִים לְמִצְוָה זוּ:

"משורשי המצוה. לפי שהדגן. התירוש והיצהר הם עקר מחיתם של הגריות והעוֹלָם כֻּלּוֹ לְקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. עַל כֵּן רָאִי לְאֲדָם לִזְכֹּר אֶת בּוֹרְאוֹ עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרוּךְ. וְשִׁפְרִישׁ קֶצֶת מִמֶּנּוּ לַעֲמוֹ בְּרוּךְ-הוּא וְיִתְּנוּ לְמִשְׁקָתוֹ. שֶׁהֵם הַכֹּהֲנִים הַעֲסִיקִים תָּמִיד בְּמַלְאכַת-שְׂמִימִם. טָרֵם יָגַע בּוֹ יֵד אֲדָם וְהָיָה מִמֶּנּוּ כָּל".

הַסֵּבֵר מוֹשְׁגִים

א. מִפְּאֵת רַבּוּי הַפְּרָטִים שֶׁל הַלְכוֹת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת, יִסְבְּרוּ תַּחֲלָה הַמְּשַׁגִּים הַקְּשׁוּרִים לְהַלְכוֹת אֵלּוּ. לְאַחַר מִכּוֹ, יוּבָא הַסֵּדֵר הַמַּעֲשִׂי שֶׁל הַפְּרָשֶׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת:

* גְּדוּלֵי קֶרְקַע (פְּרוֹת, יִרְקוֹת, תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת) שֶׁנִּגְדְּלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְטָרֵם הַפְּרָשׁוּ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת (תְּרוּמָה גְּדוּלָה, מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי אוֹ מַעֲשֵׂר עֲנִי), נִקְרָאִים "טָבֵל". מְקוֹר הַשֵּׁם הוּא מִהַמְּלִים: טוֹב לֹא (אוֹ טוֹב לֹא, בְּאַרְמִית), שֶׁפְּרוּשׁוֹ שֶׁהַפְּרוֹת אֵינֶם טוֹבִים (אֵינֶם רְאוּיִים) לְאֲכִילָה וְלִהְנִיָּא (כַּמְּסָבֵר לְהַלּוֹ). גַּם לִפְהוֹ אוֹ לְלוֹי אֲסוּר לְאֲכֹל טָבֵל.

כָּל הַמוּצָרִים שֶׁאֶחָד מֵהַמְּרַכִּיבִים שֶׁלָּהֶם הוּא טָבֵל, אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה וּבִהְנִיָּא. לְכוֹ, אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִיצִים, שְׂמִנִּים, אֲבָקוֹת, תְּמֻצִיּוֹת, מִמְּתַקִּים וְשִׁמּוּרִים, עַד שִׁפְרָשׁוֹ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת.

* גדולי קרקע שלא ידוע אם הפְּרָשוּ מהם תְּרוּמוֹת ומעֲשָׂרוֹת נִקְרָאִים: "סִפְּק טָבֵל" וְחִיבִים לְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמוֹת ומעֲשָׂרוֹת מִסִּפְּק.

פְּרוֹת, יִרְקוֹת וּמוֹצְרֵיהֶם הַמְצוּיִים בְּשָׂנוֹקִים וּבְחֲנִיּוֹת אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה וּבִהֲנָאָה (רָאָה לְהֵלֹךְ), אֲלֵא אִם כֵּן הִתְבַּרְרַר בְּוַדָּאוֹת שֶׁהִפְרִישׁוּ מֵהֶם תְּרוּמוֹת ומעֲשָׂרוֹת.

סֵדֶר הַהִפְרָשָׁה בְּסִפְּק טָבֵל שׁוּה לְסֵדֶר הַפְּרָשׁוֹת תְּרוּמוֹת ומעֲשָׂרוֹת מִטָּבֵל וְדָאִי, אֲלֵא שְׂאִינוּ מְבָרְכִים לְפָנֵי אֲמִירַת נֶסֶח הַהִפְרָשָׁה. פְּרָטִים נוֹסְפִים מוּבָאִים לְהֵלֹךְ.

* מִלְבַּד אֲסוּרֵי אֲכִילָה וְשִׁתְיָה שֶׁל מוֹצְרֵי טָבֵל, אֲסוּרָה גַם הַהֲנָאָה מֵהֶם. נִפְרָט דְּגַמְאוֹת שֶׁל אֲסוּרֵי הַנָּאָה:

אֲסוּר לְהֶאֱכִיל פְּרוֹת טָבֵל לְבַעֲלֵי חַיִּים.

אֲסוּר לְהַדְלִיק שֶׁמֶן שֶׁל טָבֵל לְתַאוּרָה אוֹ לְהַסְקָה.

אֲסוּר לְזַרְעַ תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת שֶׁלֹּא הִפְרָשוּ מֵהֶם תְּרוּמוֹת ומעֲשָׂרוֹת.

אֲסוּר לְסוּף בְּשֶׁמֶן טָבֵל.

כְּמוֹ כֵּן, אֲסוּר לְמַכֵּר אוֹ לְתַת בְּמַתְנָה פְּרוֹת, יִרְקוֹת וּמוֹצְרֵיהֶם אִם לֹא הִפְרָשוּ מֵהֶם תְּרוּמוֹת ומעֲשָׂרוֹת.

* הַחֶלֶק הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּפְּרִישִׁים נִקְרָא **תְּרוּמָה גְּדוּלָּה**. בְּזִמְנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ נוֹתְנִים אֶת הַתְּרוּמָה לְכַהֵן. הַתְּרוּמָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה לְזָרִים שְׂאִינָם כַּהֲנִים.

בְּזִמְנוּ הַזֶּה אֲסוּר לְכַהֲנִים לֶאֱכֹל תְּרוּמָה מִפְּאֵת טְמֵאָתָם, לְכֵן לֹא נוֹתְנִים אֶת הַתְּרוּמָה לְכַהֵן.

שְׁעוֹר הַפְּרָשׁוֹת תְּרוּמָה בְּזִמְנוּ הַזֶּה הוּא כָּל-שֶׁהוּא (רָאָה לְהֵלֹךְ).

הַתְּרוּמָה טְעוּנָה קְבוּרָה וְאֲסוּר לְהִשְׁהוֹת אוֹתָהּ בְּבֵית שְׂמָא יִטְעוּ וְיֵאֲכְלוּ אוֹתָהּ. אִם קָשָׁה לְקַבְּרָהּ, עוֹטְפִים אוֹתָהּ הַיֵּטֵב וּמִשְׁלִיכִים אוֹתָהּ לְאַשְׁפָּה.

תְּרוּמָה שֶׁהִפְרָשָׁה מִנוֹזְלִים (יֵינוֹ, שֶׁמֶן, מִיֵּצִים וְכַדוּי), יֵשׁ לְשַׁפֵּךְ אוֹתָהּ, אֲדָּךְ רָאוּי שֶׁלֹּא יִשְׁפְּכוּ אוֹתָהּ בְּמִקּוֹם בְּזִיווֹן.

* לְאַחַר הַפְּרָשׁוֹת הַתְּרוּמָה מִפְּרִישִׁים עֲשִׂירִית מִהַפְּרוֹת הַנוֹתְרִים, עֲשִׂירִית זוֹ נִקְרָאת **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן**.

מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, לְאַחַר שֶׁהִפְרָשָׁה מִמֶּנּוּ תְּרוּמוֹת מַעֲשֵׂר (כְּמוּבָא לְהֵלֹךְ), מִתֵּר בְּאֲכִילָה לְכָל אָדָם.

בְּזִמְנוּ הַמִּקְדָּשׁ נִתְּנוּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לְלוֹי. בְּזִמְנוּ הַזֶּה, כְּאֲשֶׁר מִפְּרִישִׁים מִ"סִּפְּק טָבֵל" (רָאָה לְעֵיל) אֵין נוֹתְנִים אֶת הַמַּעֲשֵׂר לְלוֹי, אֲלֵא מִפְּרִישִׁים וְאוֹכְלִים אוֹתוֹ.

כְּאֲשֶׁר מִפְּרִישִׁים מִטָּבֵל וְדָאִי יֵשׁ הַנוֹהֲגִים לְתַתּוֹ לְלוֹי.

* מתוך המעשר הראשון מפרישים עשירית (כלומר, כמאת ממונות הפרות הכללית). תרומה זו נקראת: "תרומת מעשר". דינה בתרומה גדולה והיא אסורה באכילה לזרים, שאינם כהנים.

בזמן המקדש, הלוי, שהיה מקבל את המעשר הראשון, היה מפריש ממנו עשירית לתרומת מעשר ונותן אותה לכהן.

בזמן הזה הכהנים אינם רשאים לאכל תרומת מעשר מפאת טמאתם.

כיום, מפרישים מהמעשר הראשון תרומת מעשר, אך לא נותנים אותה לכהן. קוברים אותה או עוטפים היטב ומשליכים אותה לאשפה, כדין תרומה גדולה.

* מגדולי ארבע השנים: הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית מתוך מחזור של שבע שנים, שהשנה האחרונה שבמחזור היא שנת השמיטה (שנות השמיטה הבאות הן: תשס"א, תשס"ח ותשע"ה), מפרישים מעשר שני.

כמות המעשר השני היא עשירית מהפרות שנותרו לאחר הפרשת התרומה הגדולה ומעשר ראשון (כלומר, כ-9% מהכמות הכללית של הפרות).

בזמן בית המקדש היו אוכלים את המעשר השני בירושלים בטהרה. אם הדרך הייתה ארוכה וקשה היה להביא לירושלים את הפרות, היו פודים אותם בכסף, כלומר, היו מעבירים את הקדשה שחלה על הפרות לכסף והפרות היו יורדים מקדשתם ומתרים באכילה בכל מקום. את הכסף היו מעלים לירושלים וקונים בו מזון שהיה נאכל בירושלים כדין מעשר שני.

בזמן הזה, שבית המקדש חרב ואין לנו אפשרות להטירה, אסור לאכל מעשר שני גם בירושלים. לכן, כיום מחללים את המעשר השני.

(בגבולותיה העתיקים של ירושלים, כלומר, בגבולות העיר המקדשת, קימים דינים מיוחדים לפדיון מעשר שני וראוי לברר אותם הלכה למעשה).

* יש ליחד מטבע או כמה מטבעות (ולא שטרות כסף) במקום שמור לצורך חלול (פדיון) מעשר שני.

על מטבע אחד נתן לחלל מספר פעמים מגבל בלבד. מספר הפעמים משתנה בהתאם לשנויים בערך הכסף ויש לברר פרטים אלו אצל אדם הבקי בנושא זה.

יש לברר פרטים נוספים בהקשר למטבע זה, כגון: כיצד נוהגים במטבע לאחר שחללו עליה את מספר הפעמים המכסימלי, מהו דין "פרוטה חמונה" ועוד.

כיום, נתן להיות מנוי ב"קרן לחלול מעשר שני". המנויים בקרן זו מפרישים תרומות ומעשרות כרגיל, אך הם מחללים (פודים) את קדשות מעשר שני של מטבעות המצויות ברשות הקרן. המנויים מקבלים מהנהלת הקרן הסבר מדויק כיצד לקיים את המצוה. הסדר זה מקל את אפן קיום המצוה.

* מגדולי השָׁנִים הַשְּׁלִישִׁית וְהַשְּׁשִׁית שֶׁל מַחְזוֹר שְׁנוֹת הַשְּׂמֻטָּה מִפְּרִישִׁים עֲשִׂירִית מִהַפְּרוֹת שְׁנוֹתָרוּ לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת הַמַּעֲשֵׂר הָרִאשׁוֹן (כְּלוּמַר כֶּ-9% מִכָּל הַפְּרוֹת) וְנוֹתְנִים אוֹתָם לְעַנִּי.

מַעֲשֵׂר עֲנִי מֵתָר בְּאַכִּילָה לְכָל אָדָם.

מִפְּרוֹת וִינְקוֹת שְׁהֵם "סִפֵּק טְבֵל" (רְאֵה לְעִיל) מִפְּרִישִׁים מַעֲשֵׂר עֲנִי אֵד אֵין חִיּוּב לְתַת אוֹתוֹ לְעַנִּי.

טְבֵלַת דִּינֵי תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת

שם התרומה או המעשר		בזמן בית המקדש		בזמן הזה	
		הכמות שמפרישים	הדין	הכמות שמפרישים	הדין
תרומה גדולה		מִן הַתּוֹרָה: כִּלְשֹׁהוּ. מִדְּרַבָּן: עֵין יִפֵּה 1/40 עֵין בִּינוּנִית 1/50 עֵין רֵעָה 1/60	נוֹתְנִים לְכַהֵן	כִּלְשֹׁהוּ	קוֹבְרִים או עוֹטְפִים הֵיטֵב וּמְשַׁלְּכִים לְאִשְׁפָּה
מעשר ראשון		עֲשִׂירִית מִהַכְּמוֹת שְׁנוֹתָרָה לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת תְּרוּמָה גְּדוּלָּה	נוֹתְנִים לְלוֹוֵי	עֲשִׂירִית מִהַכְּמוֹת שְׁנוֹתָרָה לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת תְּרוּמָה גְּדוּלָּה	נִשְׂאֶרֶת כִּידוּ שֶׁל בַּעַל הַפִּירוֹת וּמוֹתֵרַת בְּאִכִּילָה לְזֶרֶם (בְּטַבֵּל וּדְאֵי יֵשׁ נוֹהֲגִים לְתַתּוֹ לְלוֹוֵי)
תרומת מעשר		עֲשִׂירִית מִהַמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (1% מִהַכְּמוֹת הַכִּלְלִית)	נוֹתְנִים לְכַהֵן	עֲשִׂירִית מִהַמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (1% מִהַכְּמוֹת הַכִּלְלִית)	קוֹבְרִים או עוֹטְפִים הֵיטֵב וּמְשַׁלְּכִים לְאִשְׁפָּה
מעשר שני (בשנים א, ב, ד, ה לשמיטה)		עֲשִׂירִית מִהַכְּמוֹת שְׁנוֹתָרָה לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (כ-9%)	מַעֲלִים אוֹתָם אוֹת פְּדִיוֹנָם לְיִרוּשָׁלַיִם וְאוֹכְלִים שֵׁם	עֲשִׂירִית מִהַכְּמוֹת שְׁנוֹתָרָה לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (כ-9%)	פּוֹדִים (מַחְלָלִים) אוֹתוֹ עַל פְּרוּטָה
מעשר עני (בשנים ג, ו לשמיטה)		עֲשִׂירִית מִהַכְּמוֹת שְׁנוֹתָרָה לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (כ-9%)	נוֹתְנִים לְעַנִּי	עֲשִׂירִית מִהַכְּמוֹת שְׁנוֹתָרָה לְאַחַר הַפְּרֶשֶׁת מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן (כ-9%)	בְּטַבֵּל וּדְאֵי נוֹתְנִים לְעַנִּי. מוֹתֵר בְּאִכִּילָה לְכָל אָדָם

שְׁלֵבֵי הַהִפְרָשָׁה בְּזִמְנוֹ הַזֶּה

ב. מרכזים במקום אחד את כל הפרות, הירקות והמצרכים שרוצים להפריש מהם תרומות ומעשרות.

כאשר מצרכים מאותו סוג ארוזים בכמה ארזיות, יש לקרב את כל הארזיות של אותו סוג זו לזו ולפתח את הארזיות.

יש להקפיד שכל הפרות, הירקות והמצרכים לא יזוזו ממקומם בשעת ההפרשה. במיוחד יש לשים לב שהנוזלים לא ינועו.

מפרישים (מוציאים) כמות שהיא מאית ועוד משהו מהכמות הכללית, כלומר, מעט יותר מ-1% מכל מין. לאחר מכן, שמים סמוך לכל מצרך את מה שהפרישו מאותו מין.

אומרים את נסח ההפרשה המובא להלן. בטבל ודאי מברכים את ברכת: "להפריש תרומות ומעשרות".

נוסח ההפרשה

ג. כמובא לעיל לוקחים חלק שהוא גדול ממאית מהכמות הכללית (כגון, מ-1 ק"ג לוקחים יותר מ-10 גרם). יש להקפיד שהכמות לא תהיה קטנה יותר. מבדילים חלק זה מהפרות ואומרים:

"יותר מאחד ממאה שיש כאן הרי הוא תרומה גדולה בצד צפוונו (אם מפרישים מכמה מינים בבת אחת מוסיפים: כל מין על מינו). אותו אחד ממאה שיש כאן ועוד תשעה חלקים כמותו בצד צפוונו של הפרות (כל מין על מינו), הרי הוא מעשר ראשון. אותו אחד ממאה שעשיתנו מעשר ראשון, עשוי תרומת מעשר (כל מין על מינו)".

"ומעשר שני בדרומו" (כל מין על מינו).

"ומחלל הוא וחמשו על פרוטה במטבע שיחדתיה לחלול מעשר שני ורבעי, ואם אין בו שנה פרוטה, יהא מחלל הוא וחמשו בשויו".

"ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומו (כל מין על מינו)".

אם הוא רבעי יהא מחלל הוא וחמשו על פרוטה במטבע שיחדתיה לחלול מעשר שני ורבעי".

באור הנסח

הנסח: "יותר מאחד ממאה שיש כאן הרי הוא תרומה גדולה בצד צפוונו".

הבאור: קובעים שהכמות העודפת על ה-1%, בחלק הצפוני של מה שמנח בנפרד, תהיה תרומה גדולה.

הַנְּסָח: "אותו אֶחָד מִמָּאָה שְׁיֵשׁ כָּאן וְעוֹד תִּשְׁעָה חֻלְקִים כְּמוֹתוֹ בְּצַד צְפוֹנוֹ שֶׁל הַפְּרוֹת, הֵרִי הוּא מַעְשֵׁר רֵאשׁוֹן".

הַבְּאוּר: קוֹבְעִים אֶת הַמַּעְשֵׁר הָרֵאשׁוֹן בְּמִקְוֹמוֹת הַבָּאִים: עֵשִׂירִית מִמֶּנּוּ בְּאֶחָזוֹ שֶׁמִּנְחָ בְּנִפְרָד וְהַשָּׂאָר (תִּשְׁעַ עֵשִׂירִיּוֹת) בְּצַד צְפוֹן שֶׁל הַפְּרוֹת.

הַנְּסָח: "אותו אֶחָד מִמָּאָה שְׁעֵשִׂיתִיו מַעְשֵׁר רֵאשׁוֹן, עֲשׂוּי תְרוּמַת מַעְשֵׁר".

הַבְּאוּר: קוֹבְעִים אֶת תְּרוּמַת הַמַּעְשֵׁר בְּאֶחָזוֹ הַמִּנְחָ בְּנִפְרָד שְׁעֵשִׂינוֹ אוֹתוֹ קִדְּם מַעְשֵׁר רֵאשׁוֹן.

הַנְּסָח: "וּמַעְשֵׁר שְׁנִי בְּצַד דְּרוֹמוֹ".

הַבְּאוּר: קוֹבְעִים שֶׁהַמַּעְשֵׁר שְׁנִי יְחוּל בְּצַד דְּרוֹמָם שֶׁל הַפְּרוֹת.

הַנְּסָח: "וּמַחֲלָל הוּא וְחֻמְשׁוֹ עַל פְּרוּטָה בְּמִטְבֵּעַ שִׁיחֲדַתִּיהָ לְחֻלּוֹל מַעְשֵׁר שְׁנִי וַרְבָּעִי".

הַבְּאוּר: מַחֲלָלִים (פּוֹדִים) אֶת הַמַּעְשֵׁר הַשְּׁנִי עַל פְּרוּטָה בְּמִטְבֵּעַ הַמְּיַחֵד לְכָד.

הַנְּסָח: "וְאִם צְרִיךְ מַעְשֵׁר עֲנִי יְהֵא מַעְשֵׁר עֲנִי בְּדְרוֹמוֹ".

הַבְּאוּר: קוֹבְעִים אֶת מַעְשֵׁר הָעֲנִי בְּצַד דְּרוֹמָם שֶׁל הַפְּרוֹת (אִם הַפְּרוֹת הֵם מִשְׁנַת מַעְשֵׁר עֲנִי).

הַבְּרוּחַת

ד. לִפְנֵי שְׁמִפְרִישִׁים תְּרוּמוֹת וּמַעְשָׁרוֹת מִ"טָבֵל וְדֵאִי" מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעְשָׁרוֹת".

בְּאֶפֶס הַקְּצוּי, כְּאֲשֶׁר קוֹנֵים פְּרוֹת וִירְקוֹת, בְּשׁוּק אוֹ בְּתַנּוֹת, תִּיבִים לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעְשָׁרוֹת לְפִי כָּל הַפְּרָטִים שֶׁהוֹבֵאוּ לְעִיל, אוֹיִלִם אִין מְבָרְכִים לִפְנֵי הַהַפְּרָשָׁה. בְּפְרוֹת וִירְקוֹת אֵלּוֹ קֵיִם סָפֵק, שְׁמָא כְּבֵר הַפְּרִישׁוֹ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעְשָׁרוֹת, וְלָכֵן, מְסַפֵּק לֹא מְבָרְכִים. רַק כְּאֲשֶׁר מְגִיעִים פְּרוֹת וִירְקוֹת יִשָּׂר מִהַשְּׂדֵה אוֹ מִהַגְּנֵה וְיִדוּעַ שְׁלֹא הַפְּרִישׁוֹ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעְשָׁרוֹת, מְבָרְכִים אֶת הַבְּרָכָה.

לִפְנֵי פְדִיּוֹן מַעְשֵׁר שְׁנִי וְדֵאִי מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיּוֹן מַעְשֵׁר שְׁנִי". בְּרָכָה זוֹ נֶאֱמַרְתָּ לִפְנֵי אַמִּירַת גִּסַּח הַחֻלּוֹל (כְּלוֹמֵר, לִפְנֵי הַמְּלִים: "וּמַחֲלָל הוּא וְחֻמְשׁוֹ וְכוּ").

אִם הָאֵדָם מְסַפֵּק שְׁמָא הַפְּרִישׁוֹ כְּבֵר מַעְשֵׁר שְׁנִי וְחֻלּוֹ אוֹתוֹ (כְּפִי שֶׁהִזְכֵּר לְעִיל לְגַבֵּי פְרוֹת הַנִּקְנָים בְּתַנּוֹת), יֵאמֵר אֶת גִּסַּח חֻלּוֹל מַעְשֵׁר שְׁנִי אֵד לֹא בְּרָךְ.

מִי שְׁיֵשׁ לוֹ פְרוֹת אוֹ יִרְקוֹת שְׁנֵדֵאִי לֹא הִפְרָשׁוּ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעְשָׁרוֹת עָלָיו לְבָרַר (לִפְנֵי שֶׁמְבָרַךְ אֶת בְּרַכַּת "עַל פְּדִיּוֹן מַעְשֵׁר שְׁנִי") אִם אֲמַנָּם הַפְּרוֹת מִשְׁתִּיכִים בְּנִדְאוֹת לְשַׁנַּת מַעְשֵׁר שְׁנִי וְלֹא לְשַׁנַּת מַעְשֵׁר עֲנִי.

לאחר ההפְרָשָׁה

ה. הכּמוּת שֶׁהִפְרָשָׁה (שְׁשֻׁעוּרָה מְעַט יוֹתֵר מִ-1%) אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה וּבִהֲנָאָה כִּי חָלוּ עֲלֶיהָ קְדוּשׁוֹת שֶׁל תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. כִּיּוֹם, אֵין נוֹתְנִים אוֹתָהּ לִכְהֹן (כִּי הִיא אֲסוּרָה גַם לְהֵם), וְכֵן, אֵין לְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ בְּדֶרֶךְ בְּזִיוֹן. קוֹבְרִים אוֹ עוֹטְפִים אוֹתָהּ וְאַחַר כֵּן מְשַׁלְּכִים.

אֵת הַכּמוּת שֶׁהִפְרָשָׁה מִנוֹזְלִים (זֵין, מֵיִצִּים וְכדו'י) יֵשׁ לְשַׁפֵּךְ. אִם קִיַּמְתָּ אֶפְשָׁרוֹת, רְאוּי לְשַׁפֵּךְ מְשַׁקָּאוֹת שֶׁל תְּרוּמָה אֵלּוּ עַל הָאֲדָמָה וְלֹא לַכִּיּוֹר, כְּדִי שְׁלֹא יִתְבָּאוּ.

לִפְנֵי שְׂמִשְׁתַּמְשִׁים בְּכִלֵּי שֶׁהָיוּ בּוֹ מְשַׁקָּאוֹת תְּרוּמָה, יֵשׁ לְשַׁטֹּפוֹ כְּדִי שְׁלֹא יָבוֹאוּ לְשִׁתּוֹת אֵת שְׂאֲרֵי תְּרוּמָה.

שְׂאֵר הַפְּרוֹת (שְׁשֻׁעוּרָם מְעַט פְּחוֹת מִ-99% מִהַכּמוּת הַכְּלָלִית) מֵתָרִים בְּאֲכִילָה. ו. הַחֵיּוֹב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת לִפְנֵי הָאֲכִילָה אוֹ הַהֲנָאָה, הֵנוּ חֵיּוֹב נִפְרָד מִמַּצּוֹת נִתְיֵנֶת הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת לַכֹּהֲנִים, לְלוּיִים וְלַעֲנִיִּים.

כְּמוֹבָא לְעִיל, כִּיּוֹם לֹא נוֹתְנִים אֵת הַתְּרוּמָה וְאֵת תְּרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר לַכֹּהֲנִים וְאֲסוּר לַכֹּהֲנִים לְאָכַל אוֹתָן מִפְּנֵי הַטְּמָאָה וּמַסּוּבוֹת נוֹסְפוֹת.

הַמַּעֲשֵׂר נוֹתֵר בְּיָדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהוּא מֵתֵר בְּאֲכִילָה לְזָרִים. כְּאֲשֶׁר מְפָרְשִׁים מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן מְטָבֵל וְדָאֵי יֵשׁ הַנוֹהֲגִים לְתֵת אוֹתוֹ לְלוּיִים.

כְּאֲשֶׁר מְפָרְשִׁים מַעֲשֵׂר עֲנִי מְטָבֵל וְדָאֵי נוֹתְנִים אוֹתוֹ לַעֲנִי.

הַלְכוֹת נוֹסְפוֹת

ז. אֵין מְפָרְשִׁים מִפְּרוֹת שְׁנָה אַחַת עַל פְּרוֹת הַשְּׁנָה הַשְּׁנִיָּה. הַפְּרָטִים הַהַלְכִיתִיִּים שְׁעַל פִּיהֶם נִקְבַּע הַמַּעֲבָר בֵּין הַשְּׁנִים הֵנָּם רַבִּים (מֵהוּ הַתְּאָרִיךְ הַקּוֹבֵעַ: רֵאשׁ הַשְּׁנָה אוֹ ט"ו בְּשַׁבָּט, הָאֵם הַחֲנֻטָּה קוֹבַעַת אוֹ הַלְקִיטָּה וְעוֹד).

כְּאֲשֶׁר קִזְּם סִפְק לְאִיזוֹ שְׁנָה מְשַׁתְּיָכִים הַפְּרוֹת (שְׁנַת מַעֲשֵׂר שְׁנִי אוֹ מַעֲשֵׂר עֲנִי), צְרִיךְ לוֹמַר בְּנִסַּח הַהִפְרָשָׁה: "וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי בְּצַד דְּרוֹמוֹ... וְאִם צְרִיךְ מַעֲשֵׂר עֲנִי יֵהָא מַעֲשֵׂר עֲנִי בְּדְרוֹמוֹ".

רְאוּי לוֹמַר נִסַּח זֶה תְּמִיד כְּדִי לֹא לְהַפְשִׁיל מִפְּאֵת חֹסֵר וְדִיעָה לְאִיזוֹ שְׁנָה מְשַׁתְּיָכִים הַפְּרוֹת.

לְדַעַת הַחֲזוֹן-אִישׁ, אָדָם שֶׁנִּמְצָא בְּדֶרֶךְ וְכדו'י וְאֵין הוּא בְּקִי בְּנִסַּח הַהִפְרָשָׁה, יְכוּל לוֹמַר נִסַּח קָצֵר:

"כָּל הַהִפְרָשׁוֹת וְחִלּוּל מַעֲשֵׂר שְׁנִי וּרְבָעִי וְחִלּוּל כְּדָת, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּנִסַּח הַהִפְרָשָׁה תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת שְׁבַרְשׁוּתִי".

צְרִיךְ שְׁבַרְשׁוּתוֹ אוֹ בְּבִיתוֹ שֶׁל אָדָם זֶה יִהְיֶה נִסַּח הַהִפְרָשָׁה תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת הַמְּלֵא (הַמוֹבָא לְעִיל).

מִלְבָּד הַשְּׁנוּי בְּאִמֵּרַת הַנֶּסֶח לֹא מְשַׁתְּנִים פְּרָטִים אַחֲרֵים: עַל הָאָדָם לְהַפְרִישׁ יוֹתֵר מִמֵּאִית מֵהַפְרוֹת מְכַל מִיּוֹ, צָרִיךְ שִׁיְהִיָּה לוֹ מִטְּבַע מִיָּחָד לְחִלּוּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְעוֹד.
 ח. אִין מִפְּרִישִׁים מִמִּין אֶחָד עַל מִין אַחֵר (כְּגוֹן: מַעֲגְבֵּינִיּוֹת עַל מְלַפְפוֹנִים אוֹ מַעֲגְבֵּינִיּוֹת עַל תְּפוּחִים וְכדו'').

מִתֵּר לְהַפְרִישׁ מִזֶּן אֶחָד שֶׁל אוֹתוֹ מִיּוֹ עַל זֶן שְׁנֵי (כְּגוֹן, מַעֲגְבֵּים יִרְקִים עַל עֲגָבִים אֲדָמִים).

לְגַבֵּי פְרוֹת הָדָר (לִימּוֹן, אֲשֶׁכּוֹלִית, תְּפוּזִים, קִלְמֵנְטִינוֹת וְעוֹד), קִיָּם סִפֵּק אִם הֵם נִחְשָׁבִים כְּמִין אֶחָד אוֹ כְּשְׁנֵי מִיָּנִים. לָכוֹ, אִין לְהַפְרִישׁ מִמִּין אֶחָד שֶׁל הָדָרִים עַל מִין אַחֵר. בְּדִיעֵבֵד, אִם הַפְרִישׁ פְּרוֹת הָדָר מִמִּין אֶחָד עַל הַשְּׁנֵי נִחְזֵר וַיִּפְרִישׁ מְכַל מִיּוֹ עַל מִיּוֹ בְּלִי בְּרָכָה.

אִין מִפְּרִישִׁים מִפְּרוֹת הַפְּטוּרִים מִתְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת (כְּגוֹן, מִפְּרוֹת שֶׁכָּבֵר הַפְּרָשׁוֹ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת) עַל פְּרוֹת חִיָּבִים אוֹ לְהַפְדֵּי.

כְּמוֹ כּוֹ, אִין מִפְּרִישִׁים מִפְּרוֹת שֶׁהֵם "סִפֵּק טִבֵּל" עַל פְּרוֹת שֶׁהֵם טִבֵּל וְדָאִי אוֹ לְהַפְדֵּי.

כְּאֲשֶׁר קוֹנִים פְּרוֹת "סִפֵּק טִבֵּל" מִשְׁתֵּי חֲנִיּוֹת אוֹ פְּרוֹת שֶׁהִגִּיעוּ לְאוֹתָהּ חֲנוּת מִמְּקוֹרוֹת שׁוֹנִים, יֵשׁ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת עַל כָּל קִנְיָה וְעַל כָּל מְקוֹר בְּנִפְרָד, כִּי קִיָּם חֲשֵׁשׁ שֶׁמָּא חֵלֶק מֵהַפְּרוֹת פְּטוּרִים וְחֵלֶק חִיָּבִים.

ט. מִצְוָה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה "מִן הַמֶּקֶף" ("מֶקֶף" - פִּירוּשׁוֹ סְמוּךְ, קְרוֹב).

אִם הַפְּרוֹת נִמְצְאִים בְּאוֹתוֹ חֵדֶר וְאֵינֶם נִתּוּנִים בְּאַרְיָזָה, הַחֵדֶר מְצַרְפֵּם וְהֵם נִחְשָׁבִים "מֶקֶף", לְמִרוֹת שֶׁאֵינֶם נוֹגְעִים זֶה בְּזֶה.

כְּאֲשֶׁר הַפְּרוֹת נִמְצְאִים בְּכֵלִים פְּתוּחִים יֵשׁ לְהַסְמִיךְ אֶת הַכֵּלִים הַמְּכִילִים אוֹתוֹ מִיּוֹ זֶה לְזֶה וְלְהַסְמִיךְ אֶת הַתְּרוּמָה אֲלֵיהֶם. אִם הַכֵּלִים סְגוּרִים, יֵשׁ לְפַתְחֵם.

כְּאֲשֶׁר מִפְּרִישִׁים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מִכַּמָּה מִיָּנִים יֵשׁ "לְהַסְמִיךְ" (לְהַסְמִיךְ) כָּל מִיּוֹ בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ.

בְּדִיעֵבֵד, אִם הַפְּרִישׁ שֶׁלֹּא "מִן הַמֶּקֶף" הַתְּרוּמָה חָלָה. מִי שֶׁאֵינּוּ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מִן הַמֶּקֶף יִשְׁאַל רַב כִּיֵּצֵד לְנַהֵג.

יֵשׁ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת לְפָנֵי הַבְּשׂוּל, כְּדִי שֶׁהִטָּבֵל לֹא יִבְלַע בְּדַפְּנוֹת הַכֵּלִים.

אִם בְּשָׁלוֹ פְּרוֹת וִירְקוֹת שֶׁלֹּא הַפְּרָשׁוֹ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, יֵשׁ לְכוֹן בְּשַׁעַת הַהַפְּרָשָׁה לְפִטֵּר גַּם אֶת הַטָּבֵל שֶׁנִּבְלַע בְּדַפְּנוֹת הַכֵּלִים. רְאוּי לְהַפְרִישׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם שְׁבָשְׁלוֹ אֶת הַטָּבֵל.

אִם חֲתָבוֹ בְּסָפִין יִרְקוֹת טִבֵּל חֲרִיפִים (כְּגוֹן: בָּצֵל, צִנּוֹן וְכדו') יֵשׁ לְכוֹן בַּהַפְּרָשָׁה לְפִתֵּר גַּם אֶת הַטָּבֵל שֶׁנִּבְלַע בְּסָפִין.

י. הַפְּרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת נַעֲשִׂית רַק עַל יְדֵי בַעַל הַפְּרוֹת אוֹ שְׁלִיחוֹ.

אוֹרַח יָכוֹל לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מִהֶמְנָה שְׁלוֹ, אִם בְּעַל הַבַּיִת אֵינּוּ מִתְנַגֵּד לָבֶד. ב"סִפְק טָבֵל" רִשְׁאֵי הָאוֹרַח לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מִהֶמְנָה שְׁלוֹ גַם בְּאִשְׁר בְּעַל הַפְּרוֹת מִתְנַגֵּד. לִפְנֵי הַהַפְרָשָׁה עַל הָאוֹרַח לְהַגְבִּיחַ אֶת הֶמְנָה שְׁלוֹ וּלְהַתְכַּוֵּן לְזְכוּת בָּהּ.

אֶת הַחֲלָקִים שֶׁהַפְּרִיד הָאוֹרַח מִמֶּנְתּוֹ (הַתְּרוּמָה וְתְרוּמַת הַמַּעֲשֵׂר), אִם אֵינּוּ יָכוֹל לַעֲטֹף אוֹתָם, יִנְיַחֵם בְּצַד הַצְּלַחַת.

יָלֵד וְיִלְדָה לֹא יִפְרִישׁוּ תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת.

אִם יָלֵד מִגִּיל שְׁתַּיִם-עֶשְׂרֵה אוֹ יִלְדָה מִגִּיל אַחַת-עֶשְׂרֵה הַפְּרִישׁוּ תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, יֵשׁ לְבַרֵּר אֶת פְּרֻטֵי הַחֲלָקָה אֲצֵל אָדָם בָּקִי בְּהַלְכָּה. גִּיל זֶה (עַד שָׁהִם מַגִּיעִים לְמִצְוֹת), יִקְרָא "מִפְּלֵא סְמוּדָה לְאִישׁ".

יא. פְּרוֹת שֶׁגָּדְלוּ הִפְקֹר פְּטוּרִים מִתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת.

פְּרוֹת שֶׁגָּדְלוּ בְּבַעֲלוֹת נְכָרִי וְגַם גִּמֵּר מְלֹאכְתָּם הֵיחָ בֵּינָם נְכָרִי, פְּטוּרִים מִתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת. אִם גִּמֵּר מְלֹאכְתָּם הֵיחָ בֵּינָם יְהוּדִי, הֵם חֲבִיבִים בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת.

כְּגִמֵּר מְלֹאכָה יִחַשֵׁב גִּמֵּר מְלֹאכְתָּהּ הָאֶסוּפִי מִהַשְׂדֵּה: הַכְּנַסְתָּ הַפְּרוֹת לְאַרְגָּזִים וְכַדוּי. עֲבָבִים וְזֵיתִים הַמֵּיֻעָדִים לַעֲשִׂית יָוֵן וְשִׁמּוֹן, גִּמֵּר מְלֹאכְתָּם הוּא עֲשִׂית הַיָּוֵן וְהַשִּׁמּוֹן. בְּאִשְׁר גוֹי מוֹכֵר פְּרוֹת וִירְקוֹת, הַדְּבָר אֵינּוּ מִהֵנָּה רְאִינָה שֶׁהַפְּרוֹת אֲמָנָם גָּדְלוּ בְּשָׂדֵה שָׁל גוֹי וְהֵם פְּטוּרִים מִתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת. יֵשׁ לְבַרֵּר אֶת הָעֵנִין הַיֵּטֵב.

פְּרוֹת רַבִּים מְאַרְץ יִשְׂרָאֵל מַגִּיעִים פְּיוֹם לְחוּץ לְאַרְץ. לָכוֹ, עַל תּוֹשְׁבֵי חוּץ לְאַרְץ לְנָדָא שְׂאֲמָנָם הַפְּרִישׁוּ מִפְּרוֹת אֵלּוּ תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִכְשְׁלוּ בְּאִסוּר טָבֵל. פְּרוֹת שֶׁגָּדְלוּ בְּחוּץ לְאַרְץ חֲבִיבִים בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, אִם גִּמֵּר מְלֹאכְתָּם הֵיחָ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.

יב. בְּשֶׁבֶת יוֹם-טוֹב אֶסוּר לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת. לָכוֹ, יֵשׁ לְהַשְׁתַּדֵּל לְהַפְרִישׁ אֶת הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת לִפְנֵי הַשְּׁבֵת וְהַחֵג.

מִי שֵׁישׁ בְּבִיתוֹ טָבֵל לִפְנֵי הַשְּׁבֵת אוֹ הַחֵג וְאֵין לוֹ פְּנָאֵי לְהַפְרִישׁ, יָכוֹל לְהַתְנוּת בְּעֶרֶב שְׁבֵת (בְּיוֹם שְׁשִׁי) אֶת נֶסֶח הַהַפְרָשָׁה בְּלִשׁוֹן עֵתִיד (כַּמּוּבָא לְחֵלוֹ), וּבְשֶׁבֶת יוֹכַל לְהַפְרִישׁ.

בְּשַׁעַת הַהַפְרָשָׁה בְּשֶׁבֶת יִחִזֵּר וְיֹאמֵר אֶת נֶסֶח הַהַפְרָשָׁה הֶרְגִּיל (הַמּוּבָא לְעִיל), וְיִזְהַר שְׁלֹא יִצְטַרֵּף לְטַלְטֵל (לְהַזִּיז) אַחַר כֵּן אֶת הַתְּרוּמָה הַמִּפְרָשֶׁת, כִּי לְאַחַר הַהַפְרָשָׁה הַתְּרוּמָה הִיא מְקַצָּה.

הַתְּנָאֵי מוֹעִיל רַק לְפְרוֹת שֶׁכֶּבֶר נִמְצְאִים בְּרִשׁוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם לִפְנֵי שְׁבֵת. נֶסֶח הַתְּנָאֵי הַנֶּאֱמָר בְּעֶרֶב שְׁבֵת הוּא:

"וּתְרַח מִמָּחָד מִמָּאָה שְׂאֵנִי עֵתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרִי הוּא תְרוּמָה גְדוֹלָה בְּצַד צְפוֹנוֹ, אוֹתוֹ אֶחָד מִמָּאָה הַנֶּשְׂאָר וְעוֹד תִּשְׁעָה חֲלָקִים כְּמוֹתוֹ בְּצַד צְפוֹן שֶׁל הַפְּרוֹת הֲרִי הוּא

אם הוא יטל חלה רק ממוצר אחד וכדו', ויתכּוּן לִפְטוּר על ידי צרוּף סל, כּמוּבָא לְעִיל אֶת שְׁאָר הַמוּצָרִים, קִיָּם חֲשֵׁשׁ שֶׁהוּא מִפְּרִישׁ מִהִפְטוּר (מַעֲסָה שֶׁכִּבֵּר הַפְּרִישׁוֹ מִמֶּנָּה) עַל הַחַיּוּב (עַל מוּצָרִים שֶׁטָּרַם הַפְּרִישׁוֹ מֵהֶם) וְכדו'.

יח. נהוג שֶׁהַנְּשִׂים אוֹפוֹת חֲלוֹת בְּעָרֵב שֶׁבֵּת מַעֲסָה שְׂיֵשׁ בָּהּ בְּצֶק בְּשַׁעוֹר חַיּוּב חֲלָה (כּמוּבָא לְעִיל).

מִנְהַג זֶה הוּא מִשׁוּם כְּבוֹד שֶׁבֵּת, וְכוּ כְּדֵי שֶׁתּוֹכְלָנָה לְקַיֵּם בְּעָרֵב שֶׁבֵּת אֶת מִצְוֹת הַפְּרִשֵׁת חֲלָה.

אֲסוּר לְהַפְּרִישׁ חֲלָה בְּשֶׁבֵּת. דִּין הַפְּרִשֵׁת חֲלָה בְּשֶׁבֵּת שׁוּה לְדִין הַפְּרִשֵׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת בְּשֶׁבֵּת. רָאָה לְעִיל אֶת פְּרִטֵי הָאֲסוּר וְאֶת הָאֲפָשְׁרוֹת לְעִשִׂית תְּנַאי בְּעָרֵב שֶׁבֵּת. בְּחֵלֶת חוּץ לְאָרֶץ אִם לֹא הַפְּרִישׁוֹ מִמֶּנָּה חֲלָה לְפָנֵי שֶׁבֵּת, מִתֵּר לְאָכַל מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֵּת, יֵשׁ לְהַשְׁאִיר מִמֶּנָּה חֲתִיכָה וּבְמוּצָאֵי שֶׁבֵּת יִפְרִישׁוּ מִחֲתִיכָה זֶה חֲלָה (אִךְ לֹא יִפְרִישׁוּ אֶת כֻּלָּהּ). בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲסוּר לְאָכַל מִחֲלָה זֶה בְּשֶׁבֵּת.

אֲסוּר לְהַפְּרִישׁ חֲלָה בְּיוֹם-טוֹב, כְּפִי שֶׁאֲסוּר לְהַפְּרִישׁ בְּשֶׁבֵּת. אוּלָּם עָסָה שְׁנֵת־חִיבָה בְּחֲלָה בְּיוֹם-טוֹב, כְּגוֹן, עָסָה שְׁלֹשׁוֹ אוֹתָהּ בְּיוֹם-טוֹב, מִתֵּר לְהַפְּרִישׁ מִמֶּנָּה חֲלָה. מֵה שֶׁהַפְּרִשׁ לְחֲלָה הֵנוּ מְקַצֶּה וְאֲסוּר לְטַלְטְלוֹ לְאַחַר שֶׁהִנְיַחוּהוּ. אֲסוּר גַּם לְשַׂרְפוֹ בְּיוֹם-טוֹב, כִּי הַשַּׂרְפָּה אֵינָה לְצַדֵּק יוֹם-טוֹב.

עֲרֵלָה וְנִטְע רִבְעֵי

נֹאמַר בַּתּוֹרָה: "וְכִי תָבוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְנִטַּעְתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכַל וְעַרְלֹתֶם עֲרֵלְתוֹ אֶת פְּרִיו, שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לְכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכַל. וּבִשְׁנָה הַרְּבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִיו קֹדֶשׁ הַלְּלוּלִים לַה'. וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁית תֹּאכְלוּ אֶת פְּרִיו לְהוֹסִיף לְכֶם תְּבוּאוֹתוֹ, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט, כג-כה).

הַפְּסוּק הָרִאשׁוֹן אוֹסֵר אֶת פְּרוֹתָיו שֶׁל הָעֵץ בְּשֹׁלֶשׁ הַשָּׁנִים הָרִאשׁוֹנוֹת מֵאֲזוֹ נִטִּיעֵתוֹ. בַּפְּסוּק הַשֵּׁנִי נֹאמַר שֶׁפְּרוֹת הַשְּׁנָה הַרְּבִיעִית הֵנָּם קֹדֶשׁ הַלְּלוּלִים לַה'. פְּרוֹת אֵלוֹ נִקְרָאִים: "נִטְע רִבְעִי" וְחֲלָה עֲלֵיהֶם קֹדֶשָׁה (רָאָה אֶת הַדִּין לְהֵלֵן). הַפְּסוּק הַשְּׁלִישִׁי מִתִּיר אֶת הַפְּרוֹת הַצּוּמְחִים עַל הָעֵץ מִהַשְּׁנָה הַחֲמִישִׁית וְאֵילָךְ.

עֲרֵלָה

יט. עַל הַפְּרוֹת שֶׁגִּדְלוּ בְּשֹׁלֶשׁ שְׁנֹתָיו הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁל הָעֵץ חָל אֲסוּר אֲכִילָה וְהִנָּהָה. אֲסוּר הַהִנָּהָה כּוֹלֵל: הַרְּחוֹת רִיחַ טוֹב שֶׁל פְּרוֹת עֲרֵלָה, מְכִירַת הַפְּרוֹת לִיהוּדִים אוֹ לְגוֹיִים, נְתִינַת הַפְּרוֹת לְמֵאֲכַל לְבַהֲמוֹת עוֹדוֹ.

אֲסוּר עֲרֵלָה חָל עַל הַפְּרוֹת בְּלִבָּד, אוּלָּם הָעֵלִים וְהָעֲנָפִים שֶׁל עֲצֵי הָעֲרֵלָה מִתְּרִים בְּשִׁמוּשׁ.

יש לשרף את פרות הערלה. אם אי אפשר לשרפם צריך לקבר אותם. אסור ערלה נוהג בין באילנות של יהודים ובין באילנות של גויים. גם בחוץ לארץ קיים אסור ערלה, במקרה שקיימת ודאות שהפרות גדלו בשלש שנותיו הראשונות של העץ.

אסור ערלה קיים בין בשתיל צעיר שטרם עברו עליו שלש שנים (מאז נטיעת היחור או הגרעין) ובין בעץ מבגור שהעבירוהו ממקום למקום. יש למנות לעץ זה שלש שנים משעת ההעברה למקום החדש.

ענפים היוצאים משרש האילן או מהחלק של הגזע הנמצא מתחת לפני האדמה דינם כנטיעה חדשה ויש למנות שלש שנים לפרות היוצאים מענף זה משעת יציאת הענף. תופעה זו שכיחה בעץ רמון.

במקרים הבאים יש לברר את ההלכה אצל אדם הבקי בהלכות ערלה: אילן שהעבירוהו ממקום למקום יחד עם גוש אדמה מסביב לשרשיו. אילן שנקצץ מגזעו (המחבר לרקע) פחות מטפח ולאחר מכן חזר וגדל אילן מגזע זה.

ישנה דעה בפוסקים שכאשר רב הפרות מאותו מין, המצויים בשוק, אינם ערלה, אפֿשר להקל ולקנות פרות אלו ללא פקוח.

לפי דעה אחרת בפוסקים, כאשר מקור הפרי ידוע (לצרכו או למשוק), אם יש במין זה למעלה מאחוז מסים של פרות ערלה, אין לקנותם ללא פקוח כשרות בענף ערלה.

אחוזי הערלה של כל מין עלולים להשתנות מדי שנה, כי נוטעים מטעים חדשים של עצי פרי. חשוב להנציץ באנשים יודעי דבר או לעיין בטבלאות אחוזי הערלה המופיעות בכל שנה.

לפי דעה זו פרות שאין מקורם ידוע (לצרכו או למשוק) דינם חמור יותר ואין לקנותם.

נבאר אל דרך החשוב למנון שנות הערלה:

צמח נקלט באדמה בעבר 14 יום.

שלושים יום של השנה הראשונה נחשבים לשנה. לכו, נטיעה שנטעו אותה עד ט"ו באב (לדגמא, בשנת תשנ"א) ועברו עליה 44 יום לפני ראש השנה, עלתה לה השנה הראשונה.

מונים עוד שתי שנים (תשנ"ב ו-תשנ"ג) להשלמת שלש השנים.

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות. לכו, כל הפרות שחנטו עד ט"ו בשבט תשנ"ד עדן אסורים באסור ערלה.

הפרות שחנטו מט"ו בשבט תשנ"ד עד ט"ו בשבט תשנ"ה הם "נטע רבעי" (ראה להלן), ויש לחלל אותם לפני אכילתם.

הַפְּרוֹת שֶׁיִּתְנָטוּ לְאַחַר ט"ו בְּשָׁבָט תִּשְׁנִי"ה הֵם חֲלִיו וּמִתְרִים בְּאֲכִילָה (לְאַחַר שְׁפִירְיָשׁוֹ מֵהֶם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת).

נְטֵע רְבִיעִי

כ. פְּרוֹת שֶׁנִּגְדְּלוּ בְּשָׁנָתוֹ הִרְבִּיעִית שֶׁל הָעָץ נִקְרָאִים: "נְטֵע רְבִיעִי". בְּזִמְנוֹ שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קֵץ הָיוּ מַעֲלִים אֶת הַפְּרוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְאוֹכְלִים אוֹתָם שָׁם.

אִם הִדְרָךְ לִירוּשָׁלַיִם הָיְתָה רְחוֹקָה, וְקִשָּׁה הָיָה לְהִבִּיא אֶת הַפְּרוֹת עֲצָמָם לִירוּשָׁלַיִם, הָיוּ מַחֲלִלִים (פּוֹדִים) אֶת הַפְּרוֹת בְּכֶסֶף, כְּלוּמֵר, מַעֲבִירִים אֶת הַקְּדָשָׁה שְׁחֵלָה עַל הַפְּרוֹת לְכֶסֶף, וְאֶת הַפְּרוֹת מִתֵּר הָיָה לְאָכַל בְּכָל מְקוֹם. אֶת הַכֶּסֶף הָיוּ מַעֲלִים לִירוּשָׁלַיִם, קוֹנִים בּוֹ דְּבָרֵי מֵאֲכָל וְאוֹכְלִים אוֹתָם שָׁם.

בְּזִמְנוֹ הָזֶה הַפְּרוֹת מִתְרִים בְּאֲכִילָה רַק לְאַחַר שְׁמַחֲלָלִים (פּוֹדִים) אֶת קְדָשְׁתָּם עַל מִטְבַּע, כְּמוֹ בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי.

בְּנִסְחַת הַפְּרָשַׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת, הַמּוּבָא לְעִיל, כָּלוּל גַּם חֲלוּל נְטֵע רְבִיעִי יַחַד עִם מַעֲשֵׂר שְׁנִי.

לְפָנֵי פְדִיּוֹן פְּרוֹת שֶׁהֵם וְדַאי נְטֵע רְבִיעִי מְבָרְכִים: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּקֶד הַעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פְּדִיּוֹן נְטֵע רְבִיעִי". מִיָּד לְאַחַר הַבְּרָכָה אוֹמְרִים אֶת נִסְחַת הַחֲלוּל (הַפְּדִיּוֹן).

פְּרוֹת שֶׁהֵם סֶפֶק נְטֵע רְבִיעִי (כְּגוֹן פְּרוֹת הַנִּקְנָים בְּשׁוֹקִים וּבַחֲנִיּוֹת), תִּיבִים לְחַלֵּל אוֹתָם, אוֹלָם לֹא בְּרָכָה.

שְׁנַת הַשְּׂמֵטָה

כא. "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֵךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרִמָּךְ וְאַסְפֹּת אֶת תְּבוּאָתָהּ. וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׁבַתוֹן יְהִיֶה לְאַרְצְךָ, שְׁבַת לַה' שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע וְכְרִמָּךְ לֹא תִזְמַר" (ויקרא כה, ג-ד).

נִצְטִינּוּ בַתּוֹרָה, לְשִׁמּוֹר אֶת שְׁנַת הַשְּׂמֵטָה. הִיא חֲלָה מְדֵי שֶׁבַע שָׁנִים. מִנְּנוֹ שְׁנוֹת הַשְּׂמֵטָה הַתַּחֲלִיל לְאַחַר שְׁחֵלְקוֹ אֶת הָאָרֶץ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן.

שְׁנוֹת הַשְּׂמֵטָה הַבְּאוֹת תִּהְיֶינָה בְּשָׁנִים: תשס"א, תשס"ב, תשס"ג, תשס"ד, תשס"ה וְכוּ'.

בְּשָׁנָה זוֹ חֲלִים דִּינִים מִיְּתִדִים. דִּינִים אֵלוֹ מִתְנַחֲסִים הֵן לְעִבּוֹדַת הָאֲדָמָה בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל (אֵלוֹ עִבּוֹדוֹת מִתֵּר לְבַצֵּעַ בְּשָׂדֵה וּבַגְּנָה וְאֵלוֹ עִבּוֹדוֹת אִסּוּרוֹת) וְהֵן לְדִינֵי הַפְּרוֹת וְהִיָּקְרוֹת שֶׁנִּגְדְּלוּ בְּשָׁנַת הַשְּׂמֵטָה (מִה מִתֵּר בְּאֲכִילָה וּמִה אִסּוּר בְּאֲכִילָה, כִּיֻּצַּד קוֹנִים בְּשְׂמֵטָה פְּרוֹת שְׁחֵלָה עֲלֵיהֶן קְדָשַׁת שְׁבִיעִית, דִּין הַבְּעוֹר לְאַחַר הַשְּׂמֵטָה וְעוֹד).

כב. בַּהֲמִנְעוֹת מַעֲבֹדַת הַשְּׂרָקָע וּבְדִינֵי הַשְּׂמֵטָה הַנוֹסְפִים אָנוּ מְבִיעִים אֶת אֲמוּנָתָנוּ בְּה' שֶׁחַלֵּל שְׂדֵךְ לוֹ, "לַה' הָאָרֶץ וּמִלֵּאָה" (תהלים כד, א), הוּא שְׁנַתָּנוּ לָנוּ אֶת הָאֲפָשָׁרוֹת

להנות מִיבול הַשְּׂרָקָע וּמִפְּרוֹת הָאֵילָן. כְּשֵׁם שֶׁבְּמִנּוּחַת הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, בְּכָל שְׁבוּעַ, מִמַּחֲשִׁימִים אָנוּ אֶת הָאֲמוּנָה בְּהִ' שֶׁבָּרָא אֶת הָעוֹלָם בְּשֵׁשֶׁת יָמִים הַמְּעֻשָׂה וְשִׁבְתָּ מִמְּלָאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, כִּד בְּקִיּוֹם מִצְוֹת הַשְּׂמִטָּה מִבְּעַת הָאֲמוּנָה בְּהִ' שֶׁהִכֵּל שְׁלוֹ.

וְכִד בְּתוֹב בְּסִפְר "הַחֲנוּךְ" בְּמִצְוֹת הַשְּׂמִטָּה, מִצְוָה פ"ד :

"מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה לִקְבַּע בְּלִבּוֹ וּלְצִיר צִיּוֹר חֻקָּה בְּמַחֲשֵׁבוֹתָיו. עֵינָיו חֲדוּשׁ הָעוֹלָם. כִּי עֲשֵׂת יָמִים עֲשֶׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת. שְׁלֵא בְּרָא דָבָר וְכוּ'. וּבָאָה הַחוּבָה עֲלֵינוּ לְהוֹצִיא כָּל זְמַנּוֹ יוֹם יוֹם וְשָׁנָה שָׁנָה עַל דֶּרֶךְ זוֹ. לְמִנּוּחַת שֵׁשׁ שָׁנִים וְלַעֲבוֹת בְּשִׁבְעִיעִית. וְכוּ'. לֹא יִפְרֹד הָעֵינָן לְעוֹלָם מִבֵּין עֵינָיו תְּמִיד. וְהוּא בְּעֵינָן שְׁאָנוּ מוֹנִים עֲשֵׂת יָמִים הַשְּׁבוּעַ בְּשֵׁשֶׁת יָמִים הַעֲבוּדָה וְאַחַר כֵּן עוֹשִׂים יוֹם מְנוּחָה. לְכוּ. צִוָּה ה' לְהַפְקִיר כָּל מָה שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ. כִּד שִׁזְכֹּר הָאָדָם כִּי הָאָרֶץ שְׂמוּצִיָּאָה אֵלָיו הַפְּרוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. לֹא בְּכַתְּהָ וּבְסִגְלָתָהּ תּוֹצִיא אוֹתָם. כִּי יֵשׁ לָהּ אֶדוֹן עַל אֶדוֹנֶיהָ וּכְשֶׁהוּא חֹפֵץ. הוּא מִצְוָה עֲלֶיהָ לְהַפְקִירָם."

"וְעוֹד יֵשׁ תּוֹעֵלַת בְּדָבָר. לְקוּלַת מִדַּת הַחֲרָטוּת. כִּי אֵין נְדִיב כְּעוֹלָם מִבְּלִי תִקְוָה לְגַמּוּל."

"וְעוֹד יֵשׁ תּוֹעֵלַת אַחֲרַת שְׁיוֹסִיף הָאָדָם בְּטוֹחֹן בְּהִ'. כִּי כָּל הַמוֹצִיא בְּלִבּוֹ לְתַת וּלְהַפְקִיר כָּל גְּדוּלֵי כְרָקוֹתָיו וְנַחֲלַת אֲבוֹתָיו הַגְּדֹלִים בְּשָׁנָה אַחַת. וּמִלְמַד כִּד הוּא וְכָל הַמְשַׁפְּחוֹת כָּל יָמָיו. לֹא תִחַזַּק בּוֹ לְעוֹלָם מִדַּת הַכִּיּוֹת הַרְבֵּה וְלֹא מַעוֹט הַבְּטָחוֹן."

כג. מִצְוִיּוֹם סְפָרִים מְפֹרְטִים וּבְרוּרִים מְאֹד הַעוֹסְקִים בְּמִצְוֹת הַשְּׂמִיטָה וּבְהַלְכוּתֶיהָ. נִתֵּן לְלִמּוּד בְּסִפְרִים אֵלּוּ מִהוּ עֲבוּדוֹת הַשְּׂרָקָע הָאֲסוּרוֹת וְהַמּוֹתְרוֹת, כִּי צַד מְטַפְלִים בְּשׂוֹדוֹת, בְּמִטְעִים, בְּגִינּוֹת-נוֹי וּבְעֻצִיצִים בְּשָׁנַת הַשְּׂמִיטָה, כִּי צַד לְנַהוּג בְּקִדְשָׁה בְּפִירוֹת שֶׁגִּדְלוּ בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית, אֵלּוּ וְרִקּוֹת אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה מִפְּאֵת אִיסוּר "סְפִיחִין" וְעוֹד.

שְׂמִטַּת כְּסָפִים וּפְרוּזְבוּל

כד. מִלְכָּד דִּינֵי שְׂמִטַּת הַשְּׂרָקָעוֹת, קִזְמַת מִצְוֹת שְׂמִטַּת כְּסָפִים, הִיא נוֹהֶגֶת גַּם בְּחַו"ל. בְּסוֹף הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מִשְׂמִטַּת הַשְּׂמִטָּה אֶת חַיִּיב הַחֲזָרַת הַחֲלוּאוֹת.

כַּיּוֹם, בְּסוֹף שָׁנַת הַשְּׂמִטָּה כּוֹתְבִים "פְּרוּזְבוּל". הַפְּרוּזְבוּל הוּא שְׂטָר בְּנִסְחָ מִיַּחַד שְׂאוֹתוֹ תִּקּוּ הַלֵּל הַזָּקוּ. עַל פִּי תִקְנָה זוֹ בְּתָם שָׁנַת הַשְּׂמִטָּה רְשָׁאֵי הַמְּלוּחָה לְגַבּוֹת אֶת הַחוּבוֹת שְׁחִיבִים לוֹ.

הַסְּבָרִים וְדִינִים מְפֹרְטִים, בְּעֵינָן שְׂמִטַּת כְּסָפִים וְהַפְּרוּזְבוּל, נִמְצְאִים בְּסִפְרִים הַעוֹסְקִים בְּדִינֵי הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית.

בְּמִסְגְּרַת זוֹ לֹא הוּבָאוּ דִינֵי שָׁנַת הַשְּׂמִטָּה. עִם הַתְּקַרְבַּ הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית וּבְתוֹךְ שָׁנָה זוֹ יֵשׁ לְלַמֵּד אֶת כָּל הַדִּינִים בְּסִפְרִים הַעוֹסְקִים בְּעֵינֵינוּ אֵלּוּ.

פלאים

כה. נֶאֱסָר עֲלֵינוּ לְהִרְכִּיב אֵילָנוֹת אוּ צִמְחִים מִמֵּינִים שׁוֹנִים זֶה בְּזֶה, וְכֵן אֲסוּר לְזַרֵּעַ מֵינִים שׁוֹנִים זֶה לְיַד זֶה, לֵאלֹא הֵהֲרַחֲקָה הַנְּדָרְשֵׁת עַל-פִּי הַהֲלָכָה. הַלְכוֹת אֵלוֹ נִקְרָאוֹת "הַלְכוֹת פְּלֵאִים" וְכַלּוּלִים בָּהֶם אֲסוּרֵי: הִרְכַּבַת אֵילָנוֹת, פְּלֵאֵי זְרָעִים וְכַלְאֵי הַכָּרִם.

נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "שִׁדְדָה לֹא תִזְרַע פְּלֵאִים" (ויקרא יט, יט).

בְּסֵפֶר "הַחֲנוּף" מְבֹאָר טַעַם אֲסוּר פְּלֵאִים, שֶׁה' בְּרָא אֶת עוֹלָמוֹ בְּשִׁלְמוֹת וּלְפִי מִטְרָה מְכֻנֶּנֶת שְׁלֵמָעֲנָה נִבְרָא הָעוֹלָם. אָדָם הַמְעַרְב מֵינִים שׁוֹנִים זֶה בְּזֶה וְיוֹצֵר יְצוּרֵי תַעֲרֻבָת, פּוֹגֵם בְּמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית.

וְכֵן כּוֹתֵב "הַחֲנוּף" בְּמִצְוָה רמ"ד:

"מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה כִּי ה' בְּרוּךְ הוּא בְּרָא עוֹלָמוֹ בְּחֻקָּה, בְּתוֹבָה וּבְדַעַת, וְעָשָׂה וְצִוָּה כָּל הַצּוּרוֹת לְפִי מַה שֶׁרָחַף צֶרֶף עֲנִינּוֹ רְאוּי לְהִיּוֹת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית: "וַיִּבְרָא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהָיָה טוֹב מְאֹד" וְבְרָאשִׁית א. לֹא. וּבְהִיּוֹת יוֹדַע אֱלֹקִים כִּי כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה הוּא מְכֻן בְּשִׁלְמוֹת לְעִנְיָנוּ וְשׂוֹי צֶרֶף בְּעוֹלָמוֹ. צָוָה לְכָל מִין וּמִין לְהִיּוֹת עוֹשֶׂה פְרוּחֵיזוּ לְמִינָהוּ. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּסֵדֶר (בְּפָרָשַׁת) "בְּרָאשִׁית", וְלֹא יִתְעַרְבוּ הַמֵּינִים, פֶּן יִחַסֵּר שְׁלֵמוֹתוֹ וְלֹא יִצָּה עֲלֵיהֶם בְּרַחֲמוֹ."

וּבְמִצְוָה ס"ב כְּתוּב:

"ה' בְּרוּךְ הוּא שֶׁם בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה לְכָל דָּבָר וְדָבָר מִדְּבַרֵי הָעוֹלָם טַבַּע לְפַעֵל פְּעִלָה טוֹבָה וְיִשְׁרָה לְטוֹבַת בְּנֵי הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּרָא. וְצָוָה כָּל אֶחָד לְפַעֵל פְּעִלוֹ לְמִינָהוּ. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפָרָשַׁת בְּרָאשִׁית: "לְמִינָהוּ" עַל כָּל הַנִּבְרָאִים וְכוּ'. הַמְרַכִּיב מִין בְּשֵׂאִינוֹ מִינּוֹ יִחְדָּשׁוּ לְבָרָא מִין שְׁלִישִׁי. וְנִקְצָא שֶׁבְטָלָה הַהֲרַכְבָּה אֶת כַּח שְׁנֵיהֶם וְעַל כֵּן נִמְנְעֵנוּ מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁמִּרְאָה רְצוֹן לְהַחֲלִיף דָּבָר בְּמַעֲשֵׂי הָא-ל הַשְּׁלֵמוֹת."

בְּמִסְגֶּרֶת זֶה נִכְתָּב אֶת יְסוּדוֹת הַהֲלָכָה בְּלִבָּד. פְּרוּט הַלְכוֹת אֵלוֹ מְצוּי בְּסֵפֶרֵי הַמִּצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּאַרְץ. יֵשׁ לְבַרֵּר כָּל מִקְרָה מַעֲשִׂי עַל יְדֵי עֵיוֹן בְּסֵפֶרֵי הַהֲלָכָה אוּ עַל יְדֵי פְּנִיָה לְרֵב.

הִרְכַּבַת אֵילָנוֹת

כו. אֲסוּר לְהִרְכִּיב מִין בְּמִין אַחֵר. הָאֲסוּר כּוֹלֵל הִרְכַּבַת שְׁנֵי מֵינִים אוּ יוֹתֵר שֶׁל אֵילָנוֹת, זְרָעִים אוּ שֶׁל אֵילָנוֹת וְזְרָעִים זֶה בְּזֶה.

אֲסוּר לְטַפֵּל בְּאֵילָנוֹת וּבְצִמְחִים שֶׁהִרְכַּבוּ מִין בְּשֵׂאִינוֹ מִינּוֹ. אֵין לְהִשְׁקוֹת, לְנַכֵּשׁ, לְעַדוֹר סְבִיבָם וְכדו' וְחִיבִים לַעֲקוֹר אוֹתָם.

אֵף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר לְקַזֵּם אֶת הַמְרַכֵּב בְּאֲסוּר וְחִיבִים לַעֲקוֹר אוֹתוֹ, הַפְּרִי שֶׁנֶּגְדַל מִמֶּנּוּ מִתֵּר בְּאַכִּילָה. (בְּכָרִם תִּדִּין שׁוֹנָה, כְּמוֹבֵא לְהֵלֶךְ).

כלאי זרעים

כז. אסור לזרע שני סוגי תבואה, קטניות או ירקות זה ליד זה, ללא ההרחקה המחייבת על פי ההלכה.

צמחים שנוזרעו באסור אסור לטפל בהם. אין לעדר בשטח זה, להשקות אותו או לעשות בו עבודות אחרות כמקבל בשדה ובגנה.

אם זרעו כלאים, בשוגג או במזיד, חייבים לעקור אותם או לבנות בין שני המינים מחצה בגובה עשרה טפחים.

אף על פי שאסור לקיים כלאי זרעים, הצמחים שגדלו באסור, לא נאסרו ומותר לאכלם.

כלאי הפרים

כח. אסור לזרע זרעים ליד גפנים ללא ההרחקה המחייבת בהלכה. אסור לזרע מתחת לענף גפן גם במקרה שהענף התרחק מאד מהנזע שלו.

אסור לטפל בזרעים או בגפנים אלו וחיבים לעקור אותם.

הזרעים והגפנים שגדלו באסור כלאי הפרים אסורים באכילה או בהנאה.

אסור כלאי הפרים קיים רק בין גפנים לזרעים, אולם מותר לנטע עצים זה ליד זה או בסמוך לגפן.

הערות כלליות

כט. שעור ההרחקה בין המינים השונים בכלאי זרעים תלוי בסוגיהם השונים (תבואה, קטניות או ירקות) ובגדל השטחים שנוזרעו. בכלאי הפרים שונה שעור ההרחקה בין זרעים לגפן בודדת משעור ההרחקה בין הזרעים לכרם (שעורים אלו מפרטים בספרי המצות התלויות בארץ).

בחוץ לארץ כלאי זרעים מותרים אולם הרפבות אילנות וכלאי הפרים אסורים. בעניינים אלו מצויים חילוקי דינים שונים.

אסור חדש

ל. קיים אסור לאכל מהתבואה החדשה של אותה שנה. האסור חל על המשת מיני דגן (חטה, שעורה, פסמין, שבילת שועל ושאון) שהשרישו שרשים ונקלטו באדמה לאחר ט"ו בניסן.

בזמן שבית המקדש היה קיים הקרבת העמר בט"ו בניסן (שהוא היום הראשון של חל המועד פסח), היתה מתירה לאכילה את התבואה שהשרישה עד לתאריך

זָה. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׂרִישָׁה לְאַחַר ט"ו בְּנִיסָן הִיְתָה אֲסוּרָה בְּאַכִּילָה עַד ט"ו בְּנִיסָן בַּשָּׁנָה הַבָּאָה.

בְּזִמְנוּ הַזֶּה הִחַל מִי"ו בְּנִיסָן וְאֵילָף מִתֵּר לְאָכֹל מִהַתְּבוּאָה הַחֲדָשָׁה. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׂרִישָׁה בְּאַדְמָה לְאַחַר זְמַן הָעֵמֶר אֲסוּרָה בְּאַכִּילָה עַד י"ז בְּנִיסָן שֶׁל הַשָּׁנָה הַבָּאָה. רְאוּי לְבָרַר אֶצֶל מְמַחִים בְּאֵלוּ מִיְנֵי תְּבוּאָה עֲלוּלִים לִהְיוֹת חֲשָׁשׁוֹת לְאֲסוּר חֲדָשׁ, הוּ בַתְּבוּאָה שֶׁגִּדְלָה בְּאַרְץ וְהוּ בַתְּבוּאָה שֶׁגִּדְלָה בְּחוּץ לְאַרְץ. בְּאַרְץ הַחֲשָׁשׁ קִיָּם בְּעֶקֶר לְגַבֵּי סוּגֵי תְּבוּאָה מְסִיָּמִים (שְׁעוּרָה, קוֹקֵר וְעוֹד) הַמְּגִיעִים מִחוּ"ל בַּחֲדָשֵׁי הַחֲרֹף.

פָּרָק לַח

נושאים שונים

בַּפָּרָק זֶה יוֹבְאוּ נושאים הלכתיים שונים: אסור גלות, שעטנז, מזוזה, למוד תורה ועוד. הנושאים מובאים בקצור נמרץ ומזכרים בהם עקרי הדברים בלבד. מן הראוי ללמוד אותם בהרחבה וכאשר מתעורר ספק לפנות לרב שיורה כיצד לנהוג.

גלות

א. "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנד" (ויקרא יט, כז). בתורה נאסר עלינו להתגלח בתער. המגלח את זקנו בתער או בסכין-גלות וכדו', עובר על חמשה לאוין (חמשה אסורי תורה) בכל פעם. מפאת שכחותו של האסור וחמרתו הרבה יש להזהר ממנו מאד.

מלבד אסור גלות הזקן, כאמור לעיל, קיים אסור נוסף: כאשר מסתפרים (במספרה וכדו') צריך להזהר שהספר לא יגלח (אפלו בלי תער) את פאת הראש או חלק מהו.

פאות הראש הן השער הגדל משני צדי הראש בגבה האזן ומעליה, במקומות אלו חזבים להשאיר שער. יש לברר אצל אדם בקי בהלכה עד היכן מגיע גבולן של פאות הראש ולהזהר מאד שלא לגלח ולהסיר את השער הגדל במקומות אלו.

שעטנז

ב. "לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים יחדו" (דברים כב, יא).

אסור ללבש בגד אשר תפורים בו יחדו חוטי צמר וחוטי פשתן. המצאותו של חוט פשתן אחד בבגד צמר או חוט צמר אחד בבגד פשתן אוסרת בגדים אלו באסור שעטנז ואסור ללבשם או להתכסות בהם. האסור כולל את כל סוגי הבגדים.

כְּמוֹ כּוֹ, אִינוֹ לְשִׁבְתָּ עַל כְּסָאוֹת מְרֻפָּדִים, סְפוֹת, כְּרִסְאוֹת וְכַדוֹי שֶׁתְּפוֹרִים בָּהֶם אֹי מְצוּיִים בְּרִפּוּד שֶׁלָּהֶם חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִשְׁתָּן.

ג. הַצֶּמֶר נְפוֹץ מְאֹד בְּתַעֲשִׁיית בְּגָדִים וְאַרְיָגִים מְסוּגִים שׁוֹנִים. גַּם הַפִּשְׁתָּן מְצוּי כַּיּוֹם, וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ לְעֵתִים קְרוֹבוֹת כְּחוּט תְּפִירָה וְאַרְיָגָה, כְּבִטְנָה לְמַעֲלִילִים, לְחַגוֹרוֹת הַתְּפוֹרוֹת בְּבְגָדִים וְעוֹד. מִפְּאֵת שְׂכִיחוֹתֶם שֶׁל שְׁנֵי סוּגֵי חוּטִים אֵלּוּ, יֵשׁ לְהַשְׁמֵר מְאֹד מְאִסוּר זֶה וְלִבְדֹק כָּל בְּגָד אֲשֶׁר קָיֵם לְגַבְיֵי חֹשֶׁשׁ שְׁעֵטְנֹו.

בְּעָרִים שׁוֹנוֹת בְּאַרְץ וְכוּן בְּחוּ"ל בְּאַזְוָרִים שֶׁבָּהֶם קָיֵם רְכוּז יְהוּדֵי גָדוֹל, מְצוּיוֹת **מַעֲבָדוֹת לְבַדִּיקַת שְׁעֵטְנֹו**. בְּמַעֲבָדוֹת אֵלּוּ נִתֵּן לְבַדֹּק אִם בְּבְגָדִים וּבְאַרְיָגִים מְצוּי שְׁעֵטְנֹו.

בְּמִקְרִים רַבִּים, אִינוֹ לְסַמֵּךְ עַל הַצְּהָרוֹתֵיהֶם שֶׁל חִטִּים וְסוּחָרִים הָאוֹמְרִים שֶׁהַבְּגָד הֵנוּ כְּשֶׁר לֹא שְׁעֵטְנֹו, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּעוֹת מְצוּיָה מְאֹד. בְּתַעֲשִׁיית הַטֶּכְסֵטִיל מִיִּצְרָיִם כַּיּוֹם חוּטִים וּבְדִים שָׁהֶם כֹּה דוֹמִים זֶה לָזֶה, עַד שֶׁגַּם אֲנָשֵׁי מְקֻצוֹעַ מִמַּחִים עֲלוּלִים לְטְעוֹת וְלֹא לְהַבְחִין בְּחוּטֵי הַצֶּמֶר אוֹ הַפִּשְׁתָּן הַמְעַרְבִים בְּבַד. לְעֵתִים קְרוֹבוֹת, רַק בְּכַהֲהָ שֶׁל **בְּדִיקָה מַעֲבָדִית** לְקַבֵּעַ אֶת הַרְפָּכָם שֶׁל הַחוּטִים. לְכֹן כֹּה חֲשׂוּבָה הִיא בְּדִיקַת הַמַּעֲבָדָה.

בְּסֵפֶר "תּוֹרַת הַבְּגָד" - "פְּרָקֵי הַדְּרָכָה בְּנוֹשֵׂא הַשְּׁעֵטְנֹו", מוּבָאִים פְּרָטִים רַבִּים עַל מַצַּב כְּשֵׁרוֹת הַבְּגָדִים בְּדוֹרֵנוּ, וְכוּן, הַלְכוֹת מְפָרְטוֹת וּבְאֹר עַל חֲשִׁיבוֹת בְּדִיקַת הַבְּגָדִים בְּמַעֲבָדָה.

מְזוּזָה

ד. "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ" (דְּבָרִים יא, ט). מְצוּהָ לְקַבֵּעַ מְזוּזָה בְּפִתְחֵי הַבָּתִּים וּבְשַׁעֲרֵים.

הַמְזוּזָה עֲשׂוּיָה מִקַּלָּף שֶׁעָלְיו כְּתוּבוֹת הַפְּרָשִׁיּוֹת: "**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**" (דְּבָרִים ו, ד-ט) ו"**וְהָיָה אִם שְׁמַע**" (דְּבָרִים יא, יג-כא). פְּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כְּתוּבוֹת בְּדִיו מְיֻחָד וּבְכַתֵּב יָד שֶׁל סוֹפֵר סֵת"ם (רֵאשִׁי תְּבוּת: סִפְרֵי תוֹרָה, תְּפִלִּין, מְזוּזוֹת).

בְּפְרָשִׁיּוֹת הַמְזוּזָה מְזוּכָרִים יְסוּדוֹת הָאֲמוּנָה בַּה', הַשְּׁגָחַתוֹ עַל בְּרוּאָיו וְקִבְלַת עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם וְעַל מְצוֹת עַל יְדֵי עַם יִשְׂרָאֵל. בְּעַת שְׁעוּבָרִים עַל פְּנֵי הַמְזוּזָה בְּכַנִּיסָה וּבִיִּצְיָאָה יֵשׁ הַנוֹחָגִים לְנַשֵּׁק אוֹתָהּ, כְּדִי לְזַכֵּר וּלְהַחֲדִיר לְלֵב אֶת דְּבָרֵי הָאֲמוּנָה הַכְּלוּלִים בָּהּ.

קְבִיעַת מְזוּזָה

ה. יֵשׁ לְקַבֵּעַ מְזוּזוֹת בְּשַׁעֲרֵי הַחֲצֵרוֹת (אִם יֵשׁ לָהֶם מְשַׁקּוֹף מְלֻמְעָלָה), בְּפִתַח הַכְּנִיסָה לְבֵית, בְּפִתַח הַכְּנִיסָה לְדִירָה וּבְכָל פִּתְחֵי הַחֲדָרִים שֶׁבְּבֵית (כּוֹלָל כָּל הַחֲדָרִים הַפְּנִימִיִּים, מְלֻבָּד חֲדָרֵי הַרְחָצָה וְהַשְׁרוּתִים).

מקום קביעתה של המזוזה הוא בדפן הימני של הפתח (כלומר, מימינו של הנכנס לחדר או לבית). קובעים את המזוזה בשליש העליון של הפתח, אך לא בספח העליון הסמוך למשקוף.

גוללים את המזוזה מצד שמאל לצד ימין (מהמלה "אחד" שבפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", כלפי המלה "שמע"). מקבל לעטף את המזוזה או לשים אותה בנרתיק מיוחד, כדי שלא תנזק וכדי למנוע חדירת מים.

1. לפני הקביעה מברכים: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו **לקבע מזוזה**". מיד לאחר הברכה קובעים את המזוזה. אם קובעים מזוזות במספר דלתות, מברכים את הברכה רק לפני קביעת המזוזה הראשונה ואחריה קובעים, מבלי להפסיק בדבור וכדו', את שאר המזוזות.

על המזוזה להיות קבועה במקומה ולא תלויה. לכן, קובעים אותה במסמרים וכדו' מלמעלה ומלמטה.

יש לברר את ההלכה במציאות שונות, כגון: כיצד קובעים מזוזה בחדרים קטנים, ששטחם הוא פחות מארבע אמות על ארבע אמות (דבר זה מצוי במטבחים וכדו'), בדלת היציאה למרפסת, במעבר בין שני חדרים, באשר צורת הפתח היא מיחדת: גגלה, אלכסונית וכדו' ובמקרים מיחדים נוספים. פסק ההלכה משתנה בהתאם לפרטי המציאות, ולכן יש לברר את הדיו בכל מקרה מיוחד בפני עצמו. בפתח שאין בו דלת קובעים את המזוזה בלי ברכה.

בשרות המזוזה

2. פרטי בשרותה של המזוזה (צורת האותיות, אפן כתיבתה ועוד), הנם רבים מאד. עלולות להמצא למכירה מזוזות פסולות, שלא נכתבו בהתאם לכללי ההלכה. לכן, יש לקנותה אך ורק מאדם נאמן וירא-אלקים המעיד על בשרותה, ולברר אצל אדם הבקי היטב בהלכות אלו, אם אמנם המזוזה כשרה. לעתים קרובות, הסוחרים עצמם אינם בקיאים בהלכות המרבות של כתיבת מזוזה, ולכן חשוב מאד שאדם ממחה גייה ויבדק את המזוזה.

את המזוזות הקבועות בבית, בודקים **שתי פעמים בשבע שנים**. מוסרים אותן לסופר סת"ם והוא בודק אם המזוזות לא נפסלו במשך הזמן (בגלל נפילת הדיו מהקלף, חדירת מים ועוד).

למוד תורה

3. מצות למוד התורה מהנה וסוד גדול לקיום כל התורה ומצותיה. על ידי למוד התורה מגיע האדם להכרת בוראו ולקיומו הפעשי של כל המצות. שכרה של מצוה זו רב הוא ביותר ועליו נאמר: "**ותלמוד תורה כנגד כלם**".

החיוב ללמוד תורה מטל על כל איש מעם ישראל. וכך כותב הרמב"ם:

"כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר. בין שלם בגופו בין בעל יסוריו. בין שהיה בחור בין שהיה זקן גדול שתעשע כהו. אפלו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחור על הפתחים ואפלו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה. ביום ובלילה שנאמר: 'והגית בו יומם וליילה' ורמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה חו.

ט. ללמוד התורה מישורים רבים: תורה שבכתב (חמשה חמשי תורה וספרי הנביאים והכתובים ומפרשיהם), תורה שבעל-פה (משניות, תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי ומפרשיהם, ומדרשי חז"ל בהלכה ובאגדה), ספרי הלכה (כגון: שלחן-ערוך עם משנה-ברורה ושאר המפרשים, חיי-אדם והכמת-אדם, קצור שלחן-ערוך, בן-איש-חי ועוד) וכן ספרי הגות, מוסר ועוד.

חשוב עד מאד, להשתלם בידעית ההלכות המעשיות כגון: דיני תפלות וברכות, דיני שבת ומועדים, הלכות כשרות ועוד. ידיעות מקיפות וברורות בהלכות הן תנאי ראשוני לקיום ארח חיים יהודי משלם. לכן, יש לתת ללמוד ההלכות חשיבות ראשונה במעלה.

כיום, קימות תכניות-למוד של: "המשנה היומית", "הדף היומי" ו"ההלכה היומית". במסגרת תכניות אלו לומדים רבים מעם ישראל בכל יום אותם משניות, דף גמרא והלכות. ובמשך כמה שנים מסיימים את ששה סדרי משנה, את הש"ס הבבלי ואת שלחן-ערוך חלק "ארח חיים".

י. מצות למוד התורה פרושה על פני כל החיים ויש להקדיש ללמוד כל זמן פנוי, כדברי ה' ליהושע: **"והגית בו יומם וליילה"** (יהושע א, ח).

מלבד נצול עתות הפנאי ללמוד התורה, יש גם לקבוע עתים ללמוד התורה ביום ובליילה ולהקפיד על קביעות זו שלא תתבטל מפאת עסוקים אחרים. מובא בדברי חז"ל שאחת השאלות ששואלים אדם בבית-דין של מעלה היא: **"קבעת עתים לתורה?"**

רצוי מאד שהאדם המענגן להכנס להיכלה של תורה ולהשתלם בלמודה, ימצא אנשים או מסגרות למוד, שבעזרתם יוכל להכיר את נתיבות התורה ודרכי למודה.

ברית מילה ופדיון הבן

יא. חז"ל אמרו על מצות ברית המילה, שכל מצוה שעם ישראל קבל אותה בשמחה, עדין עושים אותה (בכל הדורות) בשמחה. ברית המילה מקימת על ידי עם ישראל בכל מקום ובכל שעה. עקר דיניה של מצות מילה חלים על המוהל, במסגרת זו נביא מספר ידיעות חיוניות.

גם מצות פדיון-הבן מקימות במעט בכל מקום. סדר קיום המצוה מובא בסדורים. להלן נביא הערות פליליות בלבד.

בְּרִית מִילָה

יב. בְּרִית הַמִּילָה נַעֲרַכְתָּ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְהוֹלִדְתּוֹ שֶׁל הַתֵּינוֹק. הִימָמָה הַהִלְכָתִית מִתְחִילָה בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה. לְדַגְמָא, תֵּינוֹק שֶׁנּוֹלַד בַּיּוֹם רִאשׁוֹן, בֵּין שֶׁהוּא נּוֹלַד בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבֵין שֶׁנּוֹלַד בַּיּוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁעוֹת הַיּוֹם, מְלִים אוֹתוֹ בַּיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁבְּשַׁבּוּעַ הַבָּא (שֶׁהוּא הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְהוֹלִדְתּוֹ).

אִם תֵּינוֹק נּוֹלַד בְּשַׁבָּת (בְּלֵיל שַׁבָּת לְאַחַר שֶׁחֲשִׁידָה אוֹ בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם), מְלִים אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת הַבָּאָה. אוּלַם אִם הַתֵּינוֹק נּוֹלַד בְּנִתּוּחַ קִיסְרִי, אֵין בְּרִית-הַמִּילָה שְׁלוֹ דוּחָה אֶת הַשַּׁבָּת. תֵּינוֹק זֶה נּוֹמַל בַּיּוֹם רִאשׁוֹן (כְּלוּמַר, בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי לְלִדְתּוֹ).

גַּם בְּרִית שְׁלֵא בְּזַמְנָה אֵין מְלִים בְּשַׁבָּת. בְּרִית שְׁלֵא בְּזַמְנָה הִיא בְּרִית שֶׁנִּדְחַתָּה מֵהַיּוֹם הַשְּׁמִינִי, כְּגוֹן, בְּמִקְרָה שֶׁהַתֵּינוֹק הִיָּה חוֹלָה וְרַב הוֹרָה עַל פִּי הַנְּתוּנִים הַרְפוּאִיִּים, לְדַחוֹת אֶת הַבְּרִית.

בְּכָל מִקְרָה מְסַפֵּק, כְּגוֹן, שֶׁהַתֵּינוֹק נּוֹלַד בְּשַׁעַת בֵּין-הַשְּׁמֻשׁוֹת (הַזְּמַן שֶׁבֵּין שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ לְצֵאת הַכּוֹכָבִים) אוֹ שְׁלֵא יְדוּעָה בְּדִיוֹק שַׁעַת הוֹלִדְתָּ הַתֵּינוֹק וְעוֹד, יֵשׁ לַפְּנוֹת לְרַב שְׂיַבְרַר אֶת הַהִלְכָּה.

אֶת הַבְּרִית יֵשׁ לְבַצֵּעַ בְּאַמְצָעוֹת מוֹחֵל מִמַּחָה וְיִרְאָה שְׁמִים הַבְּקִי בְּהִלְכוֹת מִילָה וּמִנְסָה בְּמִקְצוּעוֹ.

פְּדִיּוֹן הַבֵּן

יג. מִצְוַת פְּדִיּוֹן הַבֵּן חֹלָה כְּאֲשֶׁר מִתְקַיְמִים שְׁלֹשָׁה תְּנָאִים עֶקְרָיִים:

א. הַבֵּן הוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ וְלֹא הִיָּתָה לְפָנָיו לְדָה אוֹ הַפְּלָה.

ב. הַתֵּינוֹק לֹא נּוֹלַד בְּנִתּוּחַ קִיסְרִי.

ג. הָאֵב אֵינוֹ כֹּהֵן אוֹ לֹוי וְכוּ הָאִם אֵינָה בַת-כֹּהֵן אוֹ בַת-לֹוי.

בְּכָל מִקְרָה מִיָּחָד, כְּגוֹן, כְּאֲשֶׁר קִיָּם סַפֵּק אִם הִיָּתָה בְּעֶבֶר הַפְּלָה אוֹ כְּאֲשֶׁר הִיָּתָה בְּעֶבֶר הַפְּלָה בְּתַקּוּפָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל הַהַרְיוֹן, וְכוּ כְּאֲשֶׁר הַתֵּינוֹק נּוֹלַד בְּלִדְתָּ מְלֻקְחִים וְכדו', יֵשׁ לַפְּנוֹת לְרַב שְׂיוּרָה אֶת הַהִלְכָּה.

פְּדִיּוֹן הַבֵּן נַעֲרַךְ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵהוֹלִדְתָּ הַבֵּן. לְדַגְמָא, אִם הַתֵּינוֹק נּוֹלַד בַּיּוֹם רִאשׁוֹן (כְּלוּמַר, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת וּבֵין שֶׁנּוֹלַד בַּיּוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁעוֹת הַיּוֹם), פּוֹדִים אוֹתוֹ בַּיּוֹם שְׁלִישִׁי לְאַחַר אַרְבָּעָה שַׁבּוּעוֹת.

בְּכָל מִקְרָה מְסַפֵּק, כְּגוֹן שֶׁהַתֵּינוֹק נּוֹלַד בְּשַׁעַת בֵּין-הַשְּׁמֻשׁוֹת (הַזְּמַן שֶׁבֵּין שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ לְצֵאת הַכּוֹכָבִים) אוֹ שְׁלֵא יְדוּעָה בְּדִיוֹק שַׁעַת הוֹלִדְתָּ הַתֵּינוֹק וְעוֹד, יֵשׁ לַפְּנוֹת לְרַב שְׂיַבְרַר אֶת הַהִלְכָּה.

אֵין פּוֹדִים בְּשַׁבָּת אוֹ בַּיּוֹם טוֹב. אִם הַיּוֹם שֶׁבּוֹ חִיָּבִים לַפְּדוֹת חָל בְּשַׁבָּת אוֹ בַּיּוֹם-טוֹב, מְקַיְמִים אֶת מִצְוַת פְּדִיּוֹן הַבֵּן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ בְּמוֹצָאֵי הַחֵג.

את מצות פדיון הבן מן הראוי לקיים על ידי פהו הבקי היטב בפְרְטִיָה שֶׁל מִצְוָה זו.

מי שלא מלו אותו בזמנו, וכן בכור שלא פדו אותו בזמנו תיבנים למולו או לפדותו לאחר מכן. אם האדם הנו גדול וטרם קימו בו מצות אלו, עליו לדאג בעצמו לקיים מצות מילה או פדיון-הבן שהוא מחיב בהו ועליו לפנות לרב שיוזרה לו כיצד לקיים מצות אלו.

דיני כהנים

יד. שבט לוי, הפולל את הכהנים (שהנם בני בניו של אהרן הכהן) ואת הלויים, התקדש על ידי ה' בקדשה מיחדת.

לאחר חטא העגל, התקבצו כל בני לוי אל משה, כפי שנאמר בתורה: "ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי" (שמות לב, כו). איש מבני שבט לוי לא חטא בחטא העגל. בזכות דבקותם בה' התקדשו בני לוי בקדשת עולם.

על הלויים והכהנים הטלו תפקידים רוחניים מיחדים. הם העובדים את העבודה בבית-המקדש, הכהנים בהקרבת הקרבנות והלויים בשיר על הדוכן ועוד.

על בני שבט לוי הטל גם התפקיד להיות הרועים הרוחניים ומלמדי התורה של עם ישראל, כפי שנאמר בברכת משה רבנו: "ויללוי אמר תמיד ואוריד לאיש חסידך וכי. יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחתך" (דברים לג, ח-יא).

אנו מצפים לבואה של הגאולה השלמה ולבנינו המחדש של בית המקדש. באותה שעה ימלאו הכהנים את יעודם הרוחני המלא, יעבדו בקדשה ובטהרה בבית המקדש ויסיעו לעם פלו להתעלות ברוחניות ולהתקרב אל אביו שבשמים.

הכהנה עוברת מדור לדור, על בנו של פהו חלה קדשת הכהנה והדינים המיוחדים הנובעים ממנה.

טו. נציו בקצרה את הדינים השכיחים החלים על הכהנים בזמן הזה:

* הכהנים נושאים את פניהם ומברכים את העם בברכת כהנים בשעת התפלה. הלכות ברפת כהנים הובאו לעיל בפרק ז' הלכות ס"ט-פ"א. לפני ברפת-כהנים נוטלים הלויים את ידי הכהנים במים.

* מהפסוק: "וקדשתו" (ויקרא כא, ח) לומדים שיש להקדים את הכהנים לכל דבר קדשה, לפתח ראשון, לברך ראשון ועוד. מהפסוק: **ויתנה אל הכהנים בני לוי** (דברים לא, ט) לומדים שאחרי הכהנים יש להקדים את הלויים. בעת קריאת התורה עולה הכהן ראשון לתורה והלוי עולה אחריו.

* לַכֹּהֵן אֲסוּר לְהִטְמֵא בְּטִמְאַת מוֹת. לָכוֹ, אֲסוּר לְכַהֵן לְהִפְגִּיט לְבַיִת שֵׁשׁ בּוֹ מֵת אוֹ לְהִתְקַרֵּב לְקִבְר (וְרָאָה לְהֵלֵךְ בְּהַלְכוֹת אֲבִלוּת פֶּרֶק ל"ט הַלְכוֹת כ"א-כ"ג). לְכַהֲנָת (בַּת כֹּהֵן אוֹ אִשְׁתּוֹ) מִתֵּר לְהִטְמֵא בְּטִמְאַת מוֹת.

* יִשְׁנֶן נָשִׁים שְׂלֵכְהוֹן אֲסוּר לְהִתְחַתֵּן אִתּוֹ, מִפְּעֵאת קִדְשֻׁתוֹ. וְנִפְרַט בְּקִצְרָה אֶת הָאֲסוּרִים:

לְכַהֵן אֲסוּר לְשֵׂאת אִשָּׁה גְרוּשָׁה. גַּם כַּאֲשֶׁר כֹּהֵן גָּרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, אֲסוּר לוֹ לְחַזֵּר וּלְשֵׂאת אוֹתָהּ. גִּיְרַת אֲסוּרָה לְכַהֵן. גַּם חֲלָלָה אֲסוּרָה לְכַהֵן. חֲלָלָה הִיא אִשָּׁה שֶׁנּוֹלְדָה מִכֹּהֵן וּמֵאִשָּׁה שֶׁאֲסוּר הָיָה לוֹ לְהִתְחַתֵּן אִתָּהּ. מִצְוִיִּים דִּינָיִים נוֹסְפִים בְּעֵינֵי הַנְּשִׂים שֶׁאֲסוּרוֹת לְכַהֵן לְשֵׂאת אוֹתָהּ. בְּמִקְרָה שְׂכַהֵן נִשָּׂא אִשָּׁה הָאֲסוּרָה לוֹ, עֲלֵיהֶם לְהִפְרֹד.

* כְּמוּבָא לְעֵיל, כֹּהֵן פְּטוּר מִלְפִדוֹת אֶת בְּנוֹ הַבְּכוֹר. גַּם כַּאֲשֶׁר הָאִם הִיא כֹּהֲנָת (בַּת כֹּהֵן), אָף עַל פִּי שֶׁהָאָב אֵינוֹ כֹּהֵן, לֹא חָלָה מִצְוֹת פְּדִיוֹן הַבֵּן. כְּמוֹ כֵּן, אִם הָאָב הוּא לוֹי אוֹ שֶׁהָאִם הִיא לוֹיָה (בַּת לוֹי) לֹא חָלָה מִצְוֹת פְּדִיוֹן הַבֵּן.

* גַּם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים חִיָּבִים, כְּכֹל יִשְׂרָאֵל, לְהִפְרִיט תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מִפִּירוֹת וְיִרְקוֹת שֶׁנִּדְּלוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוּבָא לְעֵיל בְּתַחֲלַת פֶּרֶק ל"ז. כָּל עוֹד לֹא הִפְרָשׁוּ הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשָׂרוֹת, הַפְּרוֹת וְהִירְקוֹת הַיָּם "טַבֵּל" וְהֵם אֲסוּרִים בְּאֲכִילָה גַּם לְכַהֲנִים וְלַלְוִיִּים. כְּמוֹ כֵּן, חִיָּבִים הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים, כְּכֹל יִשְׂרָאֵל, לְהִפְרִיט חֲלָה מַעֲסָה שֶׁלְשׁוֹ אוֹתָהּ מִקְמַח. כָּל עוֹד לֹא הִפְרָשָׁה חֲלָה, אֲסוּר לָהֶם לֶאֱכֹל מִמוּצָרִים אֲלוֹ (לֶחֶם, עוּגוֹת וְכוּ'). דִּינֵי הַפְּרִשָׁת חֲלָה מוּבָאִים לְעֵיל בְּפֶרֶק ל"ז הַלְכוֹת י"ד-י"ח.

בְּכוֹר בְּהֵמָה

טז. נֹאמֵר בַּתּוֹרָה: "כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלַד בְּבִקְרָד וּבַצֹּאֲנָד הַזֶּזֶר תִּקְדִּישׁ לַח אֱלֹקֶיךָ, לֹא תַעֲבֹד בְּבָכוֹר שׁוֹרָד וְלֹא תִגַּז בְּכוֹר צֹאֲנָד" (דְּבָרִים טו, יט). עַל בְּכוֹר הַנוֹלָד בְּבִקְרָד וּבַצֹּאֲנָד חֲלִים דִּינֵי קִדְשָׁה מִיְחָדִים. הַבְּכוֹר הוּא אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבַּע מִתְנוֹת כֹּהֲנָה.

מִפְּעֵאת הַדִּינָים הַרְבִּים שֵׁשׁ לְנוֹהַג בְּבָכוֹר בְּהֵמָה וְהַחֲשֵׁשׁ שֶׁיִּכְשְׁלוּ בְּאֶחָד מֵהָאֲסוּרִים הַרְבִּים (שֶׁהִרִי אֲסוּר לְשַׁחַט אֶת הַבְּכוֹר, אֲסוּר לֶאֱכֹל אֶת בְּשָׂרוֹ וְעוֹד). יֵשׁ לְמַכֵּר בְּזִמְנֵי הַזֶּה, שְׂבִית הַמִּקְדָּשׁ לֹא קִיָּם, אֶת הַבְּהֵמוֹת הַמְּבֻבָּרוֹת, לְפָנֵי שֶׁהֵן יוֹלְדוֹת, לְגוֹי, כְּדִי שְׂלֹא תַחּוּל קִדְשַׁת בְּכוֹר עַל הַבְּהֵמָה שֶׁתּוֹלַד. כִּיּוֹם מְקַבֵּל לְבַצֵּעַ אֶת הַמְּכִיכָה עַל דְּי חַתִּימָה עַל שְׁטֵר מְכִירַת הַמְּבֻבָּרוֹת לְגוֹי.

חֻקְלָאֵי וְכדו' שְׂבִירָשׁוֹתוֹ מְצוּיָה בְּהֵמָה מְבֻבָּרַת שְׁטָרָם יְלָדָה, עֲלֵיו לְפָנוֹת לָרֵב וּלְחַתֵּם עַל שְׁטֵר מְכִירַת מְבֻבָּרוֹת, כְּדִי לֹא לְהַכְשִׁיל בְּהַלְכוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה.

בין אדם לחברו

יז. "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח), האדם נברא בצלם אלקים ועל כל אחד מטלת החובה לאהב את זולתו. מכלול ההנהגות שבין האנשים נקרא: "מצות שבין אדם לחברו". מצות אלו הן חובה גמורה כמצות שבין האדם למקום והן מקיפות את כל שטחי החיים.

מפאת הסתעפות ההלכות ופרטיהן הרבים, נביא במסגרת זו בקצרה מספר עניינים הקשורים למצות אלו. כאשר נתקלים בספק הלכתי או בענין הדורש למידה, מן הראוי לבררו אצל אדם בקי בהלכה.

גמילות חסדים

יח. מצוה לעזור ולסייע לזולת בכל התחומים האפשריים: על ידי הושטת עזרה כספית או סיוע חמרי אחר, נתינת עצה הוגנת, עידוד ועוד. במסכת פאה (פרק א') מובא שגמילות חסדים היא אחת מהמצוות שאדם אוכל את פרותיהן בעולם הזה והקרון קיימת לו לעולם הבא. החסד וההטבה לאחרים מהווים את היסוד האיטני שעליו נבנית חברה החיה לפי דיני התורה ודרכה המוסרית.

גמילות חסדים מסתעפת למצוות רבות: צדקה, הכנסת פלה, בקור חולים, נחום אבלים ועוד. חלק ממצוות אלו מובא להלן.

צדקה

יט. מצוות עשה לתת צדקה לעניים. בתורה נאמר: "פתח תפתח את ידך לו" (דברים טו, ח) וכן נאמר: "וחי אחיך עמך" (ויקרא כה, לו). מטלת עלינו החובה לעזור לאחינו ולאפשר להם לחיות עמנו על ידי סיוע וספוק צרכיהם השונים.

מעלתה של מצוות צדקה גדולה היא מאד. בתורה נאמר על אברהם אבינו: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וכו' לעשות צדקה וכו'" (בראשית יח, יט). ה' משבחנו על כך שהוא מחנך את בניו לקיים מצוות צדקה.

כאשר אדם מקים מצוה זו בסתר, ללא פרסום או התפארות, מתוספת חשיבות רבה למצוות הצדקה.

כל אדם ואפלו אם הוא עני מאד, חייב לתת צדקה. על העשיר להרבות במתן צדקה לפי אפשרויותיו והכנסותיו והעני מחייב לתת לפי השג ידו.

יש לתת את הצדקה בשמחה, בלב טוב ובסבר פנים יפות. על כגון זה נאמר בתורה: "לא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיו ובכל משלח ידך" (דברים טו, י).

בתנאים מסוימים, קימת האפשרות של שמוש בהתר עסקה שעל-פיו נחשבת העברת הממון מיד ליד כעסק מסחרי ולא כהלוואה שהרבית אסורה בה. נתן לקבל ממורי החוראה הדרך מדויקת, כיצד לנהל את העסוק הפספי מבלי להפסל באסורי רבית חמורים.

גם "רבית דברים" אסורה. כלומר, אסור לנוה לכבד את המלוה או לבכרו לשלום וכדו', יותר מאשר הנה רגיל לכבד או לבכר אותו לפני ההלוואה. גם בהלכות "רבית דברים" מצויים פרטי דינים נוספים שמו הראוי להיות בקי בהם.

דיני ממונות

כו. דיני הממונות מובאים בשלחו-ערוך בחלק "חשן-משפט". הלכות אלו מקיפות את כל סוגי החיובים והעסקות הממוניות, וכו את כל סוגי הנזקים ותביעות הממון.

עלינו לדעת שדיני התורה מקיפים את כל השאלות ואת כל המקרים העלולים להתרחש. חובה עלינו להשתית את חיינו גם בתחום זה על חקי התורה בלבד. לכן, כאשר קים ספק בדיני ממונות, וכן כאשר נוצר סכסוך ממוני יש לבכרם היטב או להשפט על פי דיני התורה ולנהג בהתאם להלכה.

במסכת אבות (פרק ב' משנה י"ז) נאמר: "יהי ממון חברך חביב עליך כשלך". ככל גדול זה, מנחה אותנו לשמירת ממון הזולת ולזהירות מפגיעה בו. במסגרת זו נצו בקצרה מספר נושאים.

הצלת אדם וממונו והשבת אבדה

כז. הרואה אדם הנתון בסכנה או בצרה עליו להושיעו, הצלת אדם היא מצוה חשובה לאין ערוך ועליה נאמר: "כל המקים נפש אחת מישראל, כאלו קים עולם מלא".

כמו כן, אם רואים שממונו של אדם נתון בסכנה, מצוה רבה היא להציל את הממון ולהשיבו לבעליו.

המוצא אבדה, שיש בה סימן, חבב להשיבה לבעליה. אולם אם אדם רואה חפצים שנכר עליהם שלא נאבדו, אלא שבעליהם הניחום כדי לשוב ולקחתם, אל לו לגעת בחפצים אלו.

הלכות השבת אבדה הנו רבות ומסעפות. לכן, בכל מקרה שלא ידוע בברור מה דינו יש לשאל רב.

זְהִירוֹת מִפְּגִיעָה בַּזוּלָת

כח. על האדם מטלת חובה לא לצער או להרע לאחרים ולא לשים לפנייהם מכשול (הן מכשול והן עצות או ידיעות לא נכונות). על כן נאמר בתורה: **"לפני עור לא תתן מכשול"** (ויקרא יט, יד).

אסור לאדם להזיק לממונו של הזולת, אפלו אם דעתו לשלם עבור הנזק. כמו כן, עליו להזהר שלא יגרם בעטיו נזק לבריות או לרכושם.

אסור להשליך למקום שמצויים בו אנשים, שבְּרֵי זְכוּכִית או חפצים אחרים, כי העוברים והשבים עלולים להתקל בהם ולהנזק.

אסור להשחית מאכלים, כלים או חפצים שבני האדם יכולים להנות מהם. אסור זה נקרא: **"בל תשחית"** מלשון הפסוק: **"לא תשחית את עצה לנדיח עליו גרזן"** (דברים כ, ט).

אסור **מהתורה** לצער בעלי-חיים. התורה התירה להרג בעלי חיים, רק באשר יש לאדם תועלת מן, כגון לשחט בהמות ועופות לצורך אכילה או להרגם באשר הם גורמים לסכנה או לצער וכדו'. אולם ללא סבה מצדקת אין לגרם להם, כאמור, כל צער שהוא.

מעקה

כט. נאמר בתורה: **"כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך"** (דברים כב, ח).

מצוה מן התורה לבנות מעקה מסביב לגג שמשתמשים בו, מפאת החשש שפאו יפלו ממנו בני אדם. על המעקה להיות גבה עשרה טפחים ועליו להיות יציב, כדי שיוכל לשאת את משקלו של האדם הנשען עליו.

חיוב נוסף הוא לבנות מעקה בכל מקום שגבהו עשרה טפחים או יותר מהשטח שמתחתיו, אם במקום הגבה עוברים או משתמשים אנשים, כגון: מרפסת, חדר מדרגות וכדו'. גם באשר יש בור פתוח חייבים לכסותו או לבנות מעקה מסביבו, באופן ששוב לא יהיה חשש שיפלו לתוכו. חיוב זה נובע מדברי הפסוק: **"ולא תשים דמים בביתך"** (דברים כב, ח) שפמנו לומדים שעל האדם להרחיק מרשותו את כל הדברים המסכנים, כדי שלא יגרמו בגללו נזקים או אסונות.

ממון אחרים

ל. אסור ליטול או לשאל חפץ בלי קבלת רשות מהבעלים. האסור קיים גם אם מתכוננים להחזיר את החפץ לאחר מכן. אם בנד האדם מצוי חפץ של הזולת או שהוא חייב לו ממון, עליו להחזיר את החפץ או לפרע את החוב.

השואל או שוכר חפץ מחברו, חייב להשתמש בו בהתאם לתנאיו של המשאיל או המשכיר ואסור להעביר, ללא רשות, את החפץ לאחרים.

על השומר והשוכר לשמור על החפץ שלא יזק, לאבד או יגנב.

פועל או שכיר העובדים אצל אחרים, חיבים לעבד בנאמנות ובישר. עליהם לדעת שהזמן חיב להיות מנצל למטרות העבודה, ולכן, מטל עליהם לעבד היטב בכל אותו שעות, שעבורן הם מקבלים תשלום.

"ביומו תתן שכרו"

לא. נאמר בתורה: "ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש" (דברים כד, טו). חובה לשלם לפועל את שכרו באותו יום. אם הוא שכיר-יום וסיום את מלאכתו ביום, יש לשלם לו עד שקיעת השמש. אם הוא שכיר-לילה יש לשלם לו במשך הלילה. דין זה קיים גם לגבי שכיר שבוטע (או חדש וכו'). אם הוא מסיים את שבוטע עבודתו ביום, יש לשלם לו את שכרו באותו יום, ואם הוא מסיים את שבוטע העבודה בלילה, יש לשלם לו עד סיום הלילה.

אם התנה עם הפועלים שזמן התשלום יהיה שונה או שדרכו של אותו מעביד לשלם בזמן ידוע, לא חל אסור זה, כי הפועלים נשכרו לעבודה לפי התנאים הידועים.

החיוב לשלם באותו יום או באותו לילה, קיים גם כאשר לוקחים חפץ מבעל מלאכה (לאחר תקון וכדו'). אם התנה שסדר התשלומים יהיה שונה אין עוברים על אסור, אם לא משלמים באותו יום (או באותו לילה).

הלכות משא ומתן

לב. ההנהגה בענייני פמון חייבת להתנהל בצדק ובמישרים. אסור להונות את הזולת, לרמותו או לשקרו.

נאמר בתורה: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מינד עמיתך, אל תונו איש את אחיו" (ויקרא כה, יד). האסור הכתוב בפסוק זה כולל הן את המוכר והן את הקונה. על שניהם מטלת החובה, שלא לרמות אחד את משנהו. חכמינו זכרונם לברכה אמרו שהשאלה הראשונה ששואלים אדם, כאשר הוא בא לפני בית-דין של מעלה היא: "נשאת ונתת באמונה?" (מסכת שבת דף לא עמוד א').

אסור הונאה קיים בכל סוגי העסקות הממוניות: מכר, שכירות, קבלנות, חליפין וכדו'.

אין לרמות בטיב הסחורה (כגון, לצבצ פלים ישנים פדי שיראו כחדשים, לערב פרות גרועים בפרות טובים ולמכרם בטובים וכדו'). כמו כן, אסור להפקיע מחירים. ראוי לאדם לעמד בדבורו ולהיות אחראי למוצא פיו. כדגמא: מוכר שהשתנה עם קונה והחליט למכר לו סחורה, אף על פי שטרם נעשה הקנין, ראוי שלא יחזר בו מעסקה זו.

מדות ומשקלות

לג. בתורה נאמר: "לא יהיה בכיסך אבן ואבן, גדולה וקטנה. לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה, גדולה וקטנה" (דברים כה, יג-יד), פרוש הדברים הוא, שלא יהיו משקלותיו ומדותיו של האדם לא נכונים, עליהם להיות מדיקים בהחלט. מהפסוק: "לא תעשו עול במשפט, במדה, במשקל ובמשורה" (ויקרא יט, לה) לומדים שאסור למדד או לשקל סחורה ברמאות.

עונות אלו חמורים הם וקשה מאד לשוב עליהם בתשובה שלמה, כי החוטה בהם עושה כן פעמים רבות והוא אינו יודע את מי רמה ולמי הוא חב להשיב את כספו. יש דעות בפוסקים, שאין להשהות בבית משקלות או מדות וכן מכשירי שקילה ומדידה שאינם נכונים, אף על פי שאין פגנתו לשקל או למדד בהם.

הנהגה בחברה ותקון מדות הנפש

לד. "ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך" (ויקרא כה, יז). בפסוק זה הזהרנו באסור אונאת דברים. עלינו להתניחס לאולת בכבוד ובישר. אסור לגנב את דעת הבריות, וכן אסור להטעות ולשקר, גם כאשר לא יגרם מכף הפסד ממוני לאדם אחר. כמו כן, אסור לבגוש אנשים או לגרם להם צער. על האדם להזהר מכף הו בעסקיו עם אשתו ואנשי ביתו והן בצאתו לחוץ. גרימת בושה לאולת נחשבת כחטא חמור, חקמינו זכרונם לברכה אמרו: "המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא" (מסכת בבא מציעא דף נח עמוד ב). אין לקרא לאדם בכנוי גנאי אף על פי שאותו אדם כבר הרגל שמכנים אותו בכנוי זה.

לה. על האדם להמנע מלדבר דבורי גבול פה, קללות ושאר דבורים שאינם ראויים. השמירה על טהרת הפה והלשון, מטהרת את נפש האדם ושומרת עליו מירידה רוחנית.

רצוי שאדם לא ינדר נדרים ולא ישבע שבועות שלא לצורך, מפאת העון החמור הקים כאשר לא מקימים את הנדרים והשבועות.

קצמת חובה לטפח את מדות הנפש הטובות כעננה, חמלה, שמחה, נדיבות ועוד. מדות אלו הן ערבה לחיי טהר ושלמות. מאידך, מצויים אנו לרחק מדות נפש רעות כאכזריות, כעס, קנאה, נקימה ונטירה, עצלות, גאון וצרות-עין.

בהלכות דעות (פרקים א', ב', ג', ה', ו') כותב הרמב"ם הדרך מפרטת בנושא תקון המדות. הוא מסביר את טיבן של המדות השונות, את תכונותיו של האדם ומה עליו לקרב או לרחק כאשר הוא מפיל את דרך חיו.

בכחו של עיון מעמיק בפרקים אלו, לקרב לחיים נעלים, חיי טהר בדרך של התורה.

מצות קדוש ה'

לו. מצוה גדולה היא לקדש שם שמים. האדם המקיים מצות באמונה, במסירות ובתם-לב ומנהל את חייו בצדק ובמישרים, מסגל לקדש את שם ה' בכל צעד וצעד. נהול חיי תורה ומצות בנאמנות ובהצנע-לכת, מאהב את התורה, לומדיה ומקיימיה בעיני הבריות. וכך קורא הנביא מיכה בשם ה': "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך, כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך" (מיכה ו, ח).

פרק לט

הלכות אבלות

עולם חולף ועולם נצחי

"וזכר את בוראיד בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו זמי הרעה, והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ. וישב העפר על הארץ כשֶׁהיה, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת יב, א-ז).

עולמנו הנו עולם חולף. בבוא עת פקודה, נקרא האדם להתניצב לפני בוראו. וכך מובא בספר הישר לרבנו-תם בשער י"ב:

"העולם הזה דומה למערה במדבר תחת הארץ. וזאת המערה יחשב השוכן בה, כי אין עולם אחר וזלזלה. מפני שלא ראה מה שיש בחוץ. ואילו יצא משם. היה רואה ארצות רחבות והשמים והים הגדול והמאורות והכוכבים. כן האדם בעולם הזה יחשב כי אין עולם אחר. ואילו יצא ממנו היה רואה רחב העולם הבא ואת יקר תפארת גדלתו."

העולם הבא הנו עולם שאינו חולף, עולם נצחי. התבוננות בשני העולמות, החולף והנצחי, ממחישה את דברי המשנה: "רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקו עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקליו" (אבות ד, כ"א).

המשפיע מדברי המשנה הוא שחכמת החיים האמתית בעולמנו היא צבירת אוצרות-רוח של תורה ומצות, כדברי הפסוק: "חכם לב - יסח מצות" (משלי י, ח). בכך ממלא האדם את עוודו בחיים, ובהתניצבו לפני בוראו מוכן לפניו טרקליו גדוש באוצרות-נצח ובשכר טוב.

* * *

בפרק זה נביא את ההלכות הקשורות לעת פרדתו של האדם מהעולם הזה והדינים המיוחדים החלים על קרובי משפחתו של הנפטר.

נקדים ונאמר: במסגרת זו נכתבו הדינים השכיחים בלבד. בכל מקרה מספק או חריג יש לשאל רב שיורה כיצד לנהג. מצויים ספרי הלכה מקיפים בנושא זה: "גִּישׁוֹר הַחַיִּים", "פְּנֵי בְרוּךְ" ועוד. העיון בהם מקנה ידיעה רחבה ומקיפה. זאת ועוד, הדינים הבאים נכתבו באופן כוללי, ואולם בענייני אבילות רבים הם המנהגים. בעדות השונות קיימים מנהגים שונים ועל כל אדם לנהג כמנהג עדתו.

שַׁעַת הַפְּרֻדָּה

א. זכות גדולה היא לאדם, כְּאִשֶּׁר הוא נפטר מתוך תשובה. לכן, חולה שאינו יודע מה ילד יום, מתנודה לפני בוראו, מפרט את חטאיו ושב עליהם בתשובה שלמה. אם הוא אינו יכול להתודות בפיו, יתנודה בלבו. אם קשה לו להתודות, קוראים לפניו את נסח הודוי ואם אינו יכול לדבר רק מלים קצרות, יאמר: "אם חס ושלום אמות, תהא מיתתי כפרתי על כל עונותי".

ב. חשוב מאד שהאנשים המזכירים לחולה שעלו להתודות יעשו זאת בהשכל ובדעת באופן שהחולה לא יבהל, שלא יגרם לו שברון-לב ושהדבר לא יזיק לבריאותו.

ג. כְּאִשֶּׁר אדם נוטה למות אין האנשים הנמצאים לידו רשאים לעזבו. מצוה לעמוד לידו בשעת יציאת הנפש.

במקרים האפשריים חביבים להמשיך את כל פעולות הרפואה וההצלה הדרושות עד שתכלה כל תקנה חס ושלום. מאידך, שלא לצורך הצלה, אסור לנגע בגוסס שָׁמָא יקרבו על ידי זה חס ושלום את מיתתו.

ד. בשעת יציאת הנפש אומרים העומדים ליד הנפטר: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" ופסוקים נוספים.

אין להשאיר נפטר לבדו. האדם הנשאָר יאמר פרקי תהלים ויִדְאָג שִׁיהִיו נְרוֹת דולקים במשך כל הזמן ליד הנפטר. אין לאכל בחדר שהמת מנח שם.

עם פטירתו של אדם חלים על קרוביו דיני אגונות ואחר-כך דיני אבילות. נפרט דינים אלו לפי סדרם:

עַל מֵי מִתְאַבְּלִים

ה. שבעת הקרובים, שלאחר פטירתם חלים על האדם דיני אבילות, הם:

(1) אב, (2) אם, (3) בן, (4) בת, (5) אח (אפלו אם הם אחים רק מהאב או רק מהאם), (6) אחות (אפלו אם היא אחותו רק מאביו או רק מאמו), (7) הבעל מתאבֵּל על אשתו והאשה מתאבֵּלת על בעלה.

תינוק שמת בתוך שלשים יום מלדתו, אין מתאבֵּלים עליו.

אונן

ו. מי שֶׁנֶפֶט אֶחָד מִקְרוֹבָיו (המוֹבָאִים לְעֵיל) וְטָרַם קִבְרוֹ אֶת הַנֶּפֶט, הוּא נִקְרָא אונן וְחַלִּים עָלָיו דִּינֵי אֲנִינּוֹת.

הָאָדָם חָיֵב לְדַאֵג לְקִבּוּר קְרוֹבָיו וּלְהַשְׁתַּדֵּל שְׂעֵשׂוּ כָּל הַסְדּוּרִים הַקְּשׁוּרִים לְלוּיָהּ. כְּמוֹ כֵן, הוּא חָיֵב בְּכַבּוּד הַמֵּת וְעָלָיו לְדַאֵג וּלְהַשְׁתַּדֵּל מֵאֹד שֶׁהַנֶּפֶט לֹא יִנְתַּח בְּנִתּוֹחַ שְׁלֹאֲחֵר הַמּוֹת.

ז. אֶסוּר לְהַלִּין אֶת הַמֵּת שְׁלֵא לְצַדֵּךְ. דִּין זֶה נִקְרָא "אֶסוּר הַלְנַת הַמֵּת", אִין לְהַשְׁהוֹת אֶת עַרְיַכַּת הַלּוּיָהּ לְיוֹם אַחֵר, אֶלָּא אִם כֵּן מִמְתִּינִים מִשׁוּם כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַנֶּפֶט וְכדוֹ, כְּגוֹן, שֶׁמִּמְתִּינִים לְצַדֵּךְ עַרְיַכַּת לּוּיָהּ מִכַּבְּדַת יוֹתֵר. יֵשׁ לְהוֹעֵץ בְּרַב אוֹ בְּאִנְשֵׁי הַ"חֲבֵרָה קְדִישָׁא" כִּיצַד לְנַהֵג בְּעִנְיָן זֶה. יִפְרֹט אֶת דִּינָיו שֶׁל הָאוּנָן:

ח. הָאוּנָן אֶסוּר בְּתַסְפֵּרַת וּבְגִלוּחַ, בְּרַחֲצִיָּה וּבִסְיָכָה (כְּמִבְאָר לְהַלְן בְּהַלְכָה ל"א). אֶסוּרָה עָלָיו הַהֲשִׁתַּפְּחוֹת בְּסְעוּדַת רַעִים וּבְשִׁמְחָה, וְכֵן נְתִינַת-שְׁלוֹם לְאִנְשֵׁים. אֶסוּר לוֹ לְאָכַל בֶּשֶׂר וּלְשִׁתּוֹת יַיִן.

הָאוּנָן אִינוֹ עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה וּבִמְסָחָר. בְּמִקְרָה שְׂיַגְרַם הַפְּסֵד מִפְּאַת הַפְּסָקַת הַמְּסָחָר (בִּימֵי הָאֲבֵלוֹת) אוֹ בְּמִקְרָה שֶׁל שְׁתַּפּוֹת וְכדוֹ, יֵשׁ לְהוֹעֵץ לְפָנֵי הַקְּבוּרָה עִם רַב כִּיצַד לְנַהֵג. לְפָנֵי הַקְּבוּרָה, כְּלוּמַר, לְפָנֵי שְׁחָלִים דִּינֵי הָאֲבֵלוֹת, יְכוּל הַרַב לְהַצִּיעַ דְּרָכִים הַלְכָתִיּוֹת שׁוֹנוֹת בְּעִנְיָן זֶה.

ט. הָאוּנָן פְּטוּר מִקְיּוּם הַמִּצְוֹת, הַתְּפִלוֹת וְהַבְּרָכוֹת כְּגוֹן: קְרִיאַת-שְׁמַע, תְּפִלָּה, בְּרַכַּת-הַמִּזּוֹן וְכוּי. לְמִרּוֹת שֶׁהוּא פְּטוּר מִעֲשֵׂיַת הַמִּצְוֹת, כְּמוֹכֵן שֶׁאֶסוּר לוֹ לְעֵבֵר עַל אֶסוּר כָּל-שֶׁהוּא. לְפָנֵי הָאֲכִילָה יֵטַל יָדָיו בְּמִים אֶדְ לא יִבְרֹךְ, וְכֵן בְּבִקּוּר לְאַחַר הַשְּׁנָה יֵטַל אֶת יָדָיו בְּמִים שְׁלֵשׁ פְּעָמִים.

י. מִיָּד עִם פְּסוּי הַקְּבֵר ("סְתִימַת הַגּוֹלְלִי") מִפְּסִיקִים דִּינֵי הָאֲנִינּוֹת וְחַלִּים דִּינֵי הָאֲבֵלוֹת, אוּלָם לְגַבֵּי הַנְּחַת תְּפִלּוֹן הָאֲבֵל אִינוֹ מְנִיחַ תְּפִלּוֹן בְּיוֹם הַקְּבוּרָה. הוּא מְנִיחַ אוֹתָם הַחַל מֵהַיּוֹם שְׁלֹאֲחֵר יוֹם הַקְּבוּרָה (אִם יוֹם הַקְּבוּרָה אִינוֹ יוֹם הַפְּטִירָה יֵשׁ לְשִׁאוֹל רַב כִּיצַד לְנַהֵג).

יא. בְּשִׁבְתָּ, שְׂאִין עוֹרְכִים בַּהּ לְיוֹת וְלֹא מְטַל עַל הָאוּנָן הַחַיּוּב לְטַפֵּל בְּקְבוּרָה, הוּא חָיֵב בְּמִצְוֹת. מִתֵּר לוֹ בְּשִׁבְתָּ גַם לְאָכַל בֶּשֶׂר וּלְשִׁתּוֹת יַיִן, אוּלָם הוּא אֶסוּר בְּיַחְסֵי אִישׁוֹת.

הַלּוּיָהּ

"בַּעֲשֵׂת פְּטִירָתוֹ שֶׁל אָדָם אִין מְלוּים לוֹ לְאָדָם. לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְדִנְיּוֹת, אֶלָּא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּלִבְךָ. שְׁנֵאמַר: "בְּהַתְּהַלְכְךָ תַנְחֵה אוֹתְךָ. בְּשִׁבְכְךָ תַשְׁמַר עַלְיָךְ וְהַקִּיצוֹת הִיא תַשְׁיחֵךְ". בְּהַתְּהַלְכְךָ תַנְחֵה אוֹתְךָ - בְּעוֹלָם הָאָרֶץ. בְּשִׁבְכְךָ תַשְׁמַר עַלְיָךְ - בְּקִבְרְךָ. וְהַקִּיצוֹת הִיא תַשְׁיחֵךְ - לְעוֹלָם הַבָּא" יַמְסַכַת אֲבוֹת פְּרָק ו'.

יב. הלגות המת הנה מצוה גדולה וחשובה והיא נקראת "חסד של אמת" שם זה לקוח מדבריו של יעקב אבינו שצוה את יוסף לפני מותו: "ועשית עמדי חסד ואמת, אל נא תקברני במצרים" (בראשית מז, כט). כאמור לעיל, על הקרובים לדאג לכבודו של הנפטר ולערך לו לגונה מכבדת.

בשעת הלגיה או בימי האבלות אין לחרג מגבולות הצער המתרים. אסור לאדם לשרט את בשרו או את פניו מתוך צער על מותו, וכן אסור לו לתלש שער מחמת צערו. סדורי הלגיה נערכים על ידי ה"חברה קדישא" ואנשיה יורו לאבלים ולבני המשפחה כיצד לנהג. נצין מספר ענינים:

יג. האנשים ההולכים בלגיה לאמרו את פרק צ"א בתהלים: "ישב בסתר עליון" הנקרא "שיר של פגעים" או שיאמרו פרקים אחרים, כמקבל. המלויים ותפלוי לה' שירחם על הנפטר להצילו מענשים בזכות אבותיו, וכמו כן, יתנו צדקה בעת הלגיה.

בשעת הלגיה מתנהגים בכבד-ראש כראוי לאותה שעה. ראוי להתבונן בעת הלגיה שחיוו של האדם הנם קצובים עלי-אדמות ולאחר פטירתו עליו לתת דין וחשבון על מעשיו לפני בית-דין של מעלה. רק לדברי התורה ולמצוות שקיים האדם בחייו יש ערך נצחי לאחר פטירתו ורק עליהם הוא מקבל שכר, "והחי יתן אל לבו".

יד. הנכנס לתוך ד' אמותיו של נפטר צריך לכסות את ציציותיו.

הרואה לגיה עוברת לזה אותה בהליכה לפחות ארבע אמות. ישנו דעות שלאחר מכן הוא ממשיך לעמד במקומו עד שהלגיה תעלם מעיניו.

הקריעה

טו. הקרובים החיבים באבלות קורעים את בגדיהם. אנשי ה"חברה-קדישא" יורו לאבלים את אפן הקריעה ואימתי קורעים.

מתר לאבלים, לפני הלגיה, להחליף בגדים כדי לקרע בגדים לא משבחים וכדו'. האבל מברך את ברפת: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם דין האמת". ברכה זו מברכים לפני הקריעה.

קורעים את הבגד בעמידה. מקום הקריעה בבגד הוא ב"בית הצנאר" מלפנים למעלה. קורעים לכוון מטה ולא לצד.

טז. קנימים הבדלים בין הקריעה על אב ואם לבין הקריעה על שאר הקרובים: על אב ואם קורע האבל את כל בגדיו, מלבד מעיל חרף עליון וגופייה שאותם לא קורעים (לגבי טלית קטנה קנימות דעות אם קורעים אותה). קורעים מצד שמאל והקריעה נעשית ביד.

על שאר הקרובים (אח, אחות, בן, בת, בעל או אשה) קורעים רק טפת, בבגד אחד ובצד זמין של הבגד.

מקבל שבכל המקרים (בין על אב ואם ובין על שאר הקרובים) אחד מאנשי ה"חברה קדישא" מתחיל את הקריעה בספיו והאבל ממשיך לקרע בידו. לאשה אבלה מתחילה את הקריעה בבגד אשה אחרת.

יז. אבל על אביו או על אמו חיב לקרע גם את הבגדים שהוא מחליף בימי השבעה, חוץ מהבגדים שהוא לובש בשבת. רצוי לשאל אדם בקי בהלכה אימתי ובאיזה אופן מתקנים את הבגד הקרוע. אשה מתקנת מיד את הקרע בתפירה לא ישרה (או בסכות), משום כבודיה.

ההספד

"כשמת שמואל הקטן (אחד התנאים) ספרו עליו: "מלכים מחים ומיחים פתריהם לבניהם. עשירים מחים ומיחים עשיר לבניהם. שמואל הקטן נטל כל חמורות שבגולם והלך לו" (שקחות פ"ח).

יח. מצוה להספיד את הנפטר. המספיד מבטא את הצער והכאב על האבדה שארעה בפטירתו של המת המטל למניהם. בשעת ההספד יספרו בשבחו של הנפטר ועל מעשיו הטובים. זכות היא לנפטר אם בגללו מתעוררים האנשים לחזרה בתשובה ולשפור המעשים.

ישנם גמים וזמנים במשך השנה שאין מספידים בהם. הרב או אנשי ה"חברה קדישא" הנוכחים בלונה יורו למשתתפים כיצד לנהג.

יט. לאחר סתימת הגולל אומרים את נסח "צדיק הדין" והאבל אומר נסח קדיש מיוחד: "קדיש דהוא עתיד לאתחדתא וכו'". בגמים שאין אומרים בהם תחנון ובערב שבת (ביום ששי) לאחר חצות היום, אין אומרים את "צדיק הדין". בעדות השונות מקבלות תפלות שונות הנאמרות בשעת הלונה או אחריה, וכאמור, הרב או אנשי ה"חברה קדישא" מדריכים את האנשים כיצד לנהג.

לאחר הלונה

כ. בגמר הלונה עומדים הגברים המלויים בשתי שורות (במרחק של לפחות ד' אמות מהקברים) והאבלים הגברים עוברים בין שתי השורות בלי נעלים. העומדים בשורה מנתמים את האבלים. מצויים מנהגים נוספים בענין זה.

החוזרים מהלונת המת או מבית הקברות נוטלים את ידיהם במים שלש פעמים. נוהגים להקפיד שלא להפנס לבית לפני נטילת הידים.

טמאת פהו

כא. כמובא לעיל בפרק ל"ח הלכה כ"ג, אסור לכהן להטמא בטמאת מת. לכן, לכהן אסור להפנס לבית שיש בו מת או להתקרב לקבר. מאידך, מצוה על כהן להטמא לקרובו הנפטר.

כב. שְׁבַעַת הַקְרוּבִים, שְׁמִצּוֹהַ עַל הַכֹּהֵן לְהִטְמֵא לָהֶם, הֵם: (1 אָבִיו, 2 אִמּוֹ, 3 בְּנוֹ, 4 בָּתוֹ (בְּמִקְרָה שֶׁהֵם נִפְטְרוּ לְאַחַר שְׁלֵשִׁים יוֹם מִלְדָתָם), 5 אָחִיו מֵאֲבִיו (וְאִינוֹ נִטְמָא כְּאִשֶּׁר הוּא רַק אָחִיו מֵאִמּוֹ), 6 אַחֹתוֹ מֵאֲבִיו שֶׁעֲדִין לֹא נִשְׂאָה (יֵשׁ לְהַנְעִץ עִם אָדָם בְּקִי בַּהֲלָכָה), 7 אִשְׁתּוֹ. (קְרוּבִים אֵלּוּ אֵינָם זֵהִים בְּמִדְיָק לְשַׁבַּעַת הַקְרוּבִים שְׁמֹת־אֲבָלִים עֲלֵיהֶם כְּמוֹבָא לְעִיל.)

כג. הַכֹּהֵן נִטְמָא לְקְרוּבוֹ רַק כְּאִשֶּׁר גּוֹפוֹ שָׁלֵם, שֶׁלֹּא נִחְסַר מִמֶּנּוּ כְלוּם. יִשְׁנֶן דַּעוֹת שָׂאִין לְהִטְמֵא אֶפְלוּ כְּשֶׁנִּחְסַר מְגוּפוֹ שֶׁל הַנֶּפֶטָר מֵהַפְּטִירָה וְאֵילָף וְיִשְׁנֶן דַּעוֹת שָׂאִין לְהִטְמֵא אֶפְלוּ כְּשֶׁנִּחְסַר מִמֶּנּוּ בְּשָׁנוֹת חַיָּיו.

עַל כֵּהֵן שְׁמֵת אֶחָד מִקְרוּבָיו לְקַבֵּל הַדְרָכָה מֵאָדָם הַבָּקִי בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ, כִּי־צַד לְנַהֵג בְּמִקְרִים הַשּׁוֹנִים, הָאֵם הוּא רִשְׁאֵי לְהַכְנִס לְבֵית הַקְּבָרוֹת בְּשַׁעַת הַלְנוּת קְרוּבוֹ וְעוֹד.

סְעוּדַת הַבְּרָאָה

כד. בְּסְעוּדָה הָרֵאשׁוֹנָה לְאַחַר הַקְּבוּרָה אוֹכֵל הָאֲבֵל מֵאֲכָלִים מִשָּׁל אַחֵרִים וְלֹא מִשָּׁלוֹ. עַל שְׁכָנָיו שֶׁל הָאֲבֵל לְהַבְיֵא לוֹ אֶת סְעוּדָתוֹ הָרֵאשׁוֹנָה. נָשִׁים מְגִישׁוֹת אֶת הַסְּעוּדָה לְנָשִׁים הָאֲבָלוֹת.

כה. נַחֲוֵי לְהַגִּישׁ לְאֲבָלִים פֶּת אוֹ עוּגוֹת עֲגֻלוֹת וּבִיציִים קִשׁוֹת וּמִקְלָפוֹת. הַטַּעַם הוּא שֶׁלְּמֵאֲכָלִים אֵלּוּ אֵין "פָּה" וְגַם לְאֲבֵל מִחֲמַת צַעֲרוֹ אֵין פֶּה לְשׁוֹחַח. כְּמוֹ כּוֹ, הַמֵּאֲכָלִים הַעֲגֻלִים רוֹמְזִים לְכָד שֶׁהָאֲבָלוֹת "מֵתְגַלְגֵּלֹת" בְּעוֹלָם מֵאָדָם אֶחָד לְמִשְׁנָהוּ. אֲבֵל שֶׁלֹּא שָׁלַחוּ לוֹ סְעוּדַת הַבְּרָאָה, אֵינוֹ חַיֵּב לְרַעֵב וְהוּא רִשְׁאֵי לֶאֱכֹל מִשָּׁלוֹ.

"שְׁבַעָה"

כו. כְּמוֹבָא לְעִיל, דִּינֵי הָאֲבָלוֹת מֵתַחִילִים מִיָּד לְאַחַר כְּסוּי הַקֶּבֶר בְּעַפְרָ (סְתִימַת הַגּוֹלְלִי) נִפְרָט בְּקִצְרָה אֶת דִּינֵי הָאֲבָלוֹת הַחֲלִים בְּיַמֵּי הַשְּׁבַעָה. חֶלֶק מְדִינִים אֵלּוּ מִמְּשִׁיכִים גַּם לְאַחַר הַשְּׁבַעָה, כְּפִי שְׂיַבְאָר לְהֵלֶן:

כז. הָאֲבֵל אֵינוֹ יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ בְּמִשְׁךְ שְׁבַעַת הַיָּמִים. מִסְדְּרִים מִנֵּן בְּבֵית הָאֲבֵל וְשֵׁם מֵתִפְלִלִים אֶת הַתְּפִלוֹת. כְּאִשֶּׁר אֵין מִנֵּן בְּבֵית הָאֲבֵל וְהוּא צָרִיף לְלַכֵּת לְבֵית הַכְּנָסֶת כְּדִי לְהַתְּפַלֵּל בְּצַבוּר, עֲלָיו לְשַׁאֵל אָדָם בְּקִי בַּהֲלָכָה כִּי־צַד לְנַהֵג.

לְאֲבָלִים אֲסוּר לְשַׁבַּת עַל גַּבֵּי פֶסַע אוֹ סַפְסַל וְכִדוּי, הֵם יוֹשְׁבִים עַל מְקוֹם נִמּוּדָ בְּלִבָּד.

כח. לְאֲבֵל אֲסוּר לְנַעַל נְעָלִים אוֹ סַנְדָּלִים מְעוֹר. הָאֲסוּר קָיָם בֵּין שְׁהַסְלִיָה הִיא מְעוֹר וּבֵין שְׁהַכְּסוּי הָעָלְיוֹן אוֹ הַרְצוּעוֹת הַחוּפוֹת אֶת הַרְגֵּל הֵם מְעוֹר. הָאֲבֵל אֲסוּר בְּשַׁאֲלַת שְׁלוֹם וְכֵן אַחֵרִים אֵינָם שׁוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹמוֹ.

כט. למוד התורה משמח את הלב, כפי שנאמר: "פקודי ה' ישירים משמחי לב" (תהלים יט, ט). האבל אסור בשמחה ולכן הוא לומד תורה רק בעניינים הקשורים לאבלות וכדו': ספר איוב, פרקי התוכחה בירמיהו, פרק שלישי במסכת מועד-קטן, דיני אבלות ועוד. מתר לאבלים ללמוד ספרי מוסר המעוררים לתשובה וליראת-שמים.

ל. לאבל אסור לכבס ולגהץ את בגדיו. גם אנשים אחרים אינם מכבסים או מגהצים את בגדיו. כמו כן, הוא אינו לובש בגדים מכבסים וכל שכן שאסור לו ללבש בגדים חדשים. אין מכבסים או מחליפים סדינים, מגבות וכדו'. אם בגדו של האבל מלכלך או שיש עליו זעה, מתר להחליפו.

לא. אסור לאבל לרחץ את כל גופו אפלו במים צוננים. מתר לו לרחץ במים צוננים את פניו, ידיו ורגליו. במים חמים הרחיצה אסורה.

האסור הוא ברחיצת תענוג, אולם רחיצה להסרת לכלוך או רחיצה לחיוב הבריאות (למי שצריך זאת), מתרת.

כמו כן, אסורה הסיכה. סיכה היא סבון או מריחת אפלו אחד מאברי הגוף בסבון, בשמן או בתמרוקים וכדו'. סיכה להסרת הלכלוך או מטעמי רפואה, מתרת.

לב. האבל אסור בתספורת או בגלוח.

אסור לאבל לגזז את צפרניו באמצעות מספרים או כלי אחר. הסרת הצפרנים בידי או בשניו מתרת.

האבל אסור ביחסי אישות.

אסור לאבל לעסק במלאכה או במסחר. מלאכות הבית כגון: אפיכה, בשול, נקוי וכדו', מתרות.

לג. בבית האבל מכסים את המראות ואת התמונות. מדליקים נר במשך שבעת הימים לעלוי נשמת הנפטר, הנר ממשיך לדלק גם בשבת שבתוך ה"שבעה". אם הדבר אפשרי ידליקו נר בחדר שנפטר שם. ואם לא, ישתדלו להדליק במקום שגור שם.

לד. בשבת החלה בתוך שבעת ימי האבלות האבל אינו נוהג אבלות בפרהסייה, ולכן, הוא נוהג נעלים, מחליף בגדי שבת (אף לא בגדים חדשים) ומתיר לו ללכת לבית-הכנסת.

יחסי אישות אסורים גם בשבת שבתוך השבעה. האבל מתיר ללמוד בשבת זו רק את דברי התורה שמתיר ללמדם בשבעה, אולם מתיר לו לקרוא את פרשת השבוע "שנים מקרא ואחד תרגום".

לה. ביום השביעי בבקר לאחר התפלה, מנחמים את האבל והוא קם מה"שבעה", כי "מקצת היום ככלו" והוא כבר ישב במקצת היום. כדנמא, אם

הָאֲבֵלוֹת הַתְּחִילָה בְּיוֹם שְׁנֵי בַשָּׁבוּעַ (בֵּין שְׁקָבְרוּ אֶת הַמֵּת בְּלֵילָה שְׁלֹפְנֵי יוֹם שְׁנֵי וּבֵין שְׁקָבְרוּ אוֹתוֹ בְּמִשְׁךָ הַיּוֹם), הָאֲבֵל קָם מֵהַשְּׁבַעַה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן בַּבֶּקֶר, שֶׁהוּא הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתְּחִלַּת הָאֲבֵלוֹת.

הַתְּפִלוֹת בַּיָּמֵי הַשְּׁבַעַה

לו. מִצְוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּמִנְיָן בְּבֵית הָאֲבֵל בַּיָּמֵי הַשְּׁבַעַה. מִבֵּיָאִים סֵפֶר תּוֹרָה לְבֵית הָאֲבֵל כְּדֵי לְשַׁמֵּעַ קְרִיאַת-הַתּוֹרָה. קוֹרְאִים בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה בְּבֵית הָאֲבֵל לְפָחוֹת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. הָאֲבֵלִים אוֹמְרִים "קִדְיֵשׁ" וְהַבְּנִים מִתְּפַלְלִים כְּשֶׁלִּיחַ-צָבוּר. בְּנֵי עֲדוֹת הַמְזֻרָח נוֹהֲגִים שֶׁהָאֲבֵל אֵינוֹ מִתְּפַלֵּל כְּשֶׁלִּיחַ-צָבוּר בַּיָּמֵי הַשְּׁבַעַה."

לז. בְּסוּף תְּפִלַּת שְׁחִרִית וְעֲרַבִית (וַיֵּשׁ נוֹהֲגִים בְּמִנְחָה), מוֹסִיפִים בְּבֵית הָאֲבֵל אֶת מְזֻמּוֹר מ"ט מִסֵּפֶר תְּהִלִּים: "לְמִנְצַח לְבַנֵּי קִרַח מְזֻמּוֹר, שְׁמַעוּ זֹאת כָּל הָעַמִּים, הַאֲזִינוּ כָּל יוֹשְׁבֵי חֵלֶד וְכוּ'". בַּיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹמְרִים אֶת מְזֻמּוֹר ט"ז: "מִכְתָּם לְדָוִד שְׁמַרְנֵי א-ל וְכוּ'". בְּנֵי עֲדוֹת הַמְזֻרָח נוֹהֲגִים לוֹמַר "הַשְּׁכָבָה" בְּסִיּוֹם הַתְּפִלָּה.

לח. בְּבֵית הָאֲבֵל לֹא אוֹמְרִים: "תַּחֲנוּן", "א-ל אֶרְךָ אֶפְסִים", "לְמִנְצַח מְזֻמּוֹר לְדָוִד וְעַנְדָּה ה' בְּיוֹם צָרָה וְכוּ'". יִשְׁנֶן דְּעוֹת שֶׁאֵין אוֹמְרִים אֶת הַפְּסוּק: "וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אִתְּכֶם אֲמַר ה' וְכוּ' (בְּ"וּבָא לְצִיּוֹן)". כְּמוֹ כֵּן, מִצוּיִים מְנַהֲגִים שׁוֹנִים בְּהַקְשֵׁר לְבִרְכַּת כְּהֻנִּים וּלְ"הַלְלֵ" בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ, בְּבֵית הָאֲבֵל.

לט. בְּמִשְׁךָ יָמֵי הַשְּׁבַעַה לוֹמְדִים בְּבֵית הָאֲבֵל לְאַחַר הַתְּפִלָּה מִשְׁנִיּוֹת לְעֵלּוּי נִשְׁמַת הַנֶּפֶט. נְהוּג לְלַמֵּד מִשְׁנִיּוֹת הַמִּתְּחִילוֹת בְּאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁל הַנֶּפֶט וְכוּ אֶת מִשְׁנִיּוֹת ד'-ז' מִפְּרָק ז' מִמִּסְכַּת מְקַנְאוֹת. אַרְבַּע מִשְׁנִיּוֹת אֵלוֹ מִתְּחִילוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַמֶּלֶךְ "נִשְׁמָה". אִם קִשָּׁה לְלַמֵּד מִשְׁנִיּוֹת אֵלוֹ, נִתֵּן לְלַמֵּד גַּם מִשְׁנִיּוֹת אַחֲרוֹת, כִּי כָּלֵם מוֹעִילוֹת לְעֵלּוּי נִשְׁמַת הַנֶּפֶט. לְאַחַר לְמוֹד הַמִּשְׁנִיּוֹת אוֹמְרִים אֶת תְּפִלַּת "אֲנָא" הַמּוֹבֵאֵת בְּסֵפֶר הַמִּשְׁנִיּוֹת.

יִשְׁנֶן עֲדוֹת שְׁבָהָה נְהוּג לְעַרְךָ דְּרָשׁוֹת הַסֵּפֶד וְהַתְּעוֹרְרוֹת בְּבֵית הָאֲבֵל בַּיָּמֵי הַשְּׁבַעַה". מִצוּיִים דִּינִים וּמְנַהֲגֵי עֲדוֹת נוֹסְפִים הַקְּשׁוּרִים לְתְּפִלוֹת וְלַהֲנַחְגוֹת בְּיָמֵים אֵלוֹ, וְרֵאוּי לְקַבֵּל עַל כָּךְ הַדְּרָכָה מַעֲשִׂית.

תְּפִלוֹת וּזְכוּיּוֹת לְעֵלּוּי נִשְׁמַת הַנֶּפֶט

מ. מוֹבָא בְּמִדְרָשׁ שְׁכָאֲשֵׁר בֵּן אוֹמֵר קִדְיֵשׁ עַל אֲבִיו אוֹ עַל אִמּוֹ, מִסְּנַעַת לְהֶם זְכוּת זוֹ מֵאֵד בְּדִין שֶׁל מַעֲלָה. בְּאַמִּירַת הַקִּדְיֵשׁ מְקַדְשִׁים אֶת שֵׁם ה' וּמִתְּפַלְלִים שְׁשֻׁמוֹ וְתַגְדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ בְּמַהֲרָה בְּפִי כָּל בְּאֵי עוֹלָם וְשָׁכְלָם יִכִּירוּ בְּמַלְכוּתוֹ וְיודוּ לְשִׁמוֹ. תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַבֵּן בְּאַמִּירַת ה' "קִדְיֵשׁ" מְבִיאָה לְקַדוּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם וּמוֹסִיפָה זְכוּיּוֹת לְנֶפֶט שְׁבַעֲטֵינוֹ נְאֻמְרַת תְּפִלָּה זוֹ. כְּאֲשֵׁר אֵין בּוֹ, נְאֻמֵּר "קִדְיֵשׁ יְתוֹס" עַל יְדֵי קְרוֹב אַחֵר.

ה"קדיש" נאמר על-ידי האבלים במשך 11 חֲדָשִׁים.

מא. גם כַּאֲשֶׁר הָיוּ עוֹלָה לַתּוֹרָה לְמַפְטִיר אוּ מִתְפַּלֵּל כְּשֶׁלִּיחַ צָבוֹר לִפְנֵי הַתְּבָחָה (בְּמִשְׁךְ שְׁנַת הָאֲבָלוֹת) וּבִפְרָט בַּתְּפִלַּת עֲרַבִית שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת, יֵשׁ בְּכֶךְ זְכוּת וְתוֹעֵלַת רוּחִינִית לְנִשְׁמַת הַנֶּפֶטָר.

אָבֵל אֵינוֹ מִתְפַּלֵּל כְּשֶׁלִּיחַ צָבוֹר בְּשִׁבְתוֹת וּבְחֲגִים. כְּמוֹ כֵּן, אֵין הוּא מִתְפַּלֵּל כְּשֶׁלִּיחַ צָבוֹר אֶת תְּפִלוֹת "הַלֵּל" וּמוֹסֵף בְּרֵאשֵׁי-חֲדָשִׁים וְכַדוֹ'. לְגַבִּי יֵתֵר הַתְּפִלוֹת בְּרֵאשֵׁי-חֲדָשִׁים (שְׁחֲרִית עַד "הַלֵּל", מִנְחָה וְעֲרַבִית) וּלְגַבִּי הַתְּפִלוֹת בַּיָּמִי חֲנֻכָּה וְעוֹד, קִיָּמִים מִנְהֲגִים שׁוֹנִים אִם הָאָבֵל מִתְפַּלֵּל כְּשֶׁלִּיחַ-צָבוֹר אוּ שְׂאֵינוֹ מִתְפַּלֵּל. עַל כֵּן אֶחָד לְנֶהֱג כְּמִנְהַג מְקוֹמוֹ.

מב. נֶתֶן לְכַבֵּד הַזְּרִים גַּם לְאַחַר מוֹתָם וּלְזָכוֹת אוֹתָם בְּזָכוּת גְּדוּלוֹת בְּעוֹלָם הַנֶּצְחִי. בַּיָּחַד, בְּפִרְשַׁת בְּחֻקֹּתַי, מוֹבָא שְׂכַאֲשֶׁר הָיוּ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וּמַעֲשָׂיו מְכֻוֹנִים לְפִי הַתּוֹרָה, הוּא מְקַיֵּם בְּכֶךְ מִצְוֹת כְּבוֹד אָב וְאִם אֵף לְאַחַר מוֹתָם וְהֵם מִתְעַלְעִים בְּעוֹלָם הָעֲלִיוֹן בְּזָכוֹת מִצְוֹתָיו וּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים.

עוֹד מוֹבָא בְּסִפְרֵים שְׂכַאֲשֶׁר הָיוּ מְרַבֵּה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, מְרַבֵּה הַדְּבָר זְכוּת גְּדוּלוֹת לְנִשְׁמַת הַזְּרִי וְכַאֲשֶׁר הוּא מַחֲדֵשׁ חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה זֹכֶה אָבִיו לְכַבֵּד גְּדוֹל בַּיִשִּׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה.

נְחוּם אֲבָלִים

מג. "טוֹב לְלַכֵּת אֶל בֵּית הָאָבֵל, מְלַכֵּת אֶל בֵּית הַמִּשְׁתֶּה, בְּאֲשֶׁר הוּא סוּף כָּל הָאָדָם וְהֵי יֵתֵן אֶל לְבוֹ" (קִהְלֵת יב).

נְחוּם אֲבָלִים הֵנוּ עֵנֶף מִמִּצְוֹת גְּמִילוּת-חֶסֶדִים. נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבַרֵךְ אֱלֹקִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ" (בְּרֵאשִׁית כה, יא). בְּפִסּוּק זֶה מְצוּי רְמִז לְמִצְוֹת נְחוּם אֲבָלִים.

מד. כְּשֶׁנֶּכְנְסִים לְבֵית הָאָבֵל אוּ כְּשֶׁיוֹצְאִים מִמֶּנּוּ אֵין אוֹמְרִים "שְׁלוֹם" שְׁהֵי הָאֲבָלִים אֲסוּרִים בְּשִׂאלַת שְׁלוֹם.

הַמְּנַחֲמִים נִמְתְּנוּ עַד שֶׁהָאָבֵל יִפְתַּח בְּשִׂיחָה תְּחִלָּה. הַמְּנַחֲמִים מְדַבְּרִים עִם הָאָבֵל דְּבָרֵי עֲדוּד וְנִחוּמִים וְעֲלִיהֶם לְחֹזֵק אֶת לְבוֹ לְקַבֵּל עֲלָיו אֶת גְּזֵרַת הַשָּׁמַיִם בְּאַהֲבָה. כְּאֲשֶׁר הַמְּנַחֵם קִם לְצֵאתוֹ, הוּא אוֹמֵר: "הַמְּקוֹם יִנַּחַם אוֹתְךָ (אֶתְּכֶם) בַּתּוֹדָה שְׂאָר אֲבָלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם". יֵשׁ מִבְּנֵי עַדוֹת הַמְּזַרְחִים שְׂמִנְחָמִים בְּנִסָּח: "מִן הַשָּׁמַיִם תִּנְחַמוּ".

מה. מִי שֶׁלֹּא נִחַם אֶת הָאָבֵל בַּתּוֹדָה הַשְּׂבָעָה וּפּוֹגְשׁוֹ בַּתּוֹדָה הַשְּׁלוֹשִׁים מְבִיעַ לוֹ אֶת תְּנַחוּמָיו (לְאַחַר הַשְּׁלוֹשִׁים) הוּא אוֹמֵר לוֹ רַק "תִּתְנַחֵם". מִי שֶׁאָבֵל עַל אָבִיו אוּ עַל אִמּוֹ, וְלֹא נִחַמוּהוּ קִדָּם, מְבִיעִים לוֹ תְּנַחוּמִים בְּמִשְׁךְ י"ב חֲדָשִׁים.

”שְׁלֹשִׁים”

מו. לְאַחַר יָמֵי הַ”שְׁבַע” חָלִים דִּינֵי שְׁלוֹשִׁים יָמֵי הָאֲבֹלוֹת. הַ”שְׁלוֹשִׁים” נִמְשָׁכִים עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יָמִים לְאַחַר הַ”שְׁבַע”.

נִפְרָט אֵת הַדִּינִים הַחָלִים בְּיָמִים אֵלּוּ עַל הָאֲבֹל :

מז. הַתְּסַפְּרֵת וְהַגְלוּחַ אֲסוּרִים.

הָאֲבֹל אֵינוֹ גּוֹזֵז אֵת צַפְרָנּוֹ בְּאִמְצָעוֹת מִסְּפָרִים אוֹ כְּלֵי אַחַר. בִּידּוֹ אוֹ בְּשָׁנּוֹ מִתָּר לוֹ לְטַל אֵת הַצַּפְרָנִים.

נִהְיָ לֹא לְרַחֵץ אֵת כָּל הַגּוֹף בְּיָמִים אֵלּוּ אֶפְלוּ בְּיָמִים צוֹנְנִים. כְּאִמּוֹר לְעִיל, דְּוָקָא רְחִיצַת תַּעֲנוּג אֲסוּרָה אֲבָל רְחִיצָה לְחֻזֵק הַגּוֹף (לְמִי שֶׁצָּרִיךְ זֹאת) אוֹ רְחִיצָה לְהַסְרַת הַזָּעָה מִתָּרֵת. בְּנֵי עַדוֹת הַמְזָרַח מִתִּירִים לְהִתְרַחֵץ לְאַחַר הַ”שְׁבַע”.

אִין לְלַבֵּשׁ בְּגָד מְגַחֵץ וּמְכַבֵּס, אֶלָּא אִם כֵּן לְבָשׁוּ אָדָם אַחַר תְּחִלָּה זְמַן מָה. בְּנֵי עַדוֹת הַמְזָרַח מִתִּירִים לְלַבֵּשׁ בְּגָדִים מְכַבְּסִים לְאַחַר הַ”שְׁבַע”.

מח. הָאֲבֹל אֵינוֹ נִכְנָס לְמִקּוֹמוֹת שֶׁמִּחָה שְׁבָהֶם יֵשׁ תְּזַמְרֵת אוֹ רְקוּדִים, לְסַעוּדַת נְשׂוּאִין, לְסַעוּדַת רַעִים וְכדוֹ’.

לְגַבֵּי שְׂאֵלַת שְׁלוֹם, אֲנָשִׁים אַחֲרִים אֵינָם שׂוֹאֲלִים בְּשְׁלוֹמוֹ, אֲבָל לוֹ מִתָּר לְשָׂאֵל אַחֲרִים בְּשְׁלוֹמָם וְכֵן אִם שְׂאֵלוּהוּ מִתָּר לוֹ לַעֲנוֹת.

נִהְיָ שֶׁהָאֲבֹל מְשַׁנֶּה אֵת מְקוֹמוֹ בְּבֵית הַכִּנְסֵת בְּיָמֵי הַשְּׁלוֹשִׁים. מְצוּיִים מִנְהַגִּים שׁוֹנִים אִם מְשַׁנִּים אֵת הַמְּקוֹם בְּבֵית-הַכִּנְסֵת גַּם בְּשַׁבָּתוֹת. כְּאִשֶּׁר הָאֲבֹל מְשַׁנֶּה אֵת מְקוֹמוֹ, לֹא יִשְׁנֶה לְמְקוֹם קְרוֹב יוֹתֵר לְ”מְזָרַח” בֵּית הַכִּנְסֵת.

דִּינֵי אֲבֹלוֹת בַּחֲגִים וּבְרַגְלִים

מט. הַחֲגִים (פֶּסַח, שְׁבֻעוֹת, סְכוּת, רֵאשִׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכִּפּוּרִים) מְבַטְלִים אֵת אֲבֹלוֹת הַשְׁבַּע אוֹ אֵת אֲבֹלוֹת הַ”שְׁלֹשִׁים” לְמִי שֶׁנִּהְיָ בְּאֲבֹלוֹת זֶה לְפָנֵי הַחֵג. כְּלוּמַר, מִי שֶׁנִּהְיָ בְּאֲבֹלוֹת הַ”שְׁבַע” לְפָנֵי הַחֵג, וְאֶפְלוּ הִסְפִּיק לְנַהֵג כֵּךְ רַק שָׁעָה קְלָה בְּלִבָּד, הַחֵג מְבַטֵּל אֵת אֲבֹלוֹת הַשְׁבַּע. וְכֵן אִם פָּגַע הַחֵג בְּאֲבֹלוֹת הַ”שְׁלוֹשִׁים” הוּא מְבַטֵּל אֲבֹלוֹת זֶה. גַּם בְּמִקְרָה שֶׁהִיִּים הַשְּׁבִיעִי שֶׁל הַ”שְׁבַע” חָל בְּעֶרֶב הַחֵג, הַחֵג מְבַטֵּל אֵת אֲבֹלוֹת הַ”שְׁלוֹשִׁים”, שֶׁהָרִי קָמִים מִהַשְׁבַּע בְּבִקּוֹר שֶׁ”מִקְצַת הַיּוֹם כָּכֵל” וְאוֹתוֹ יוֹם נִחָשֵׁב גַּם לְתַחֲלַת יָמֵי הַשְּׁלוֹשִׁים.

נ. הַחֲגִים מְבַטְלִים רַק אֲבֹלוֹת שֶׁהִתְחִילָה לְפָנֵיהֶם, אוֹלָם אִם הָאֲבֹלוֹת לֹא הִתְחִילָה לְפָנֵי הַחֵג, כְּגוֹן, בְּמִקְרָה שֶׁקְּבָרוּ אֵת הַנִּפְטָר בַּחֲל-הַמוֹעֵד, אֲבֹלוֹת הַ”שְׁבַע” מִתְחִילָה לְאַחַר הַחֵג וְהִיא אוֹרְכֶת שְׁבַע יָמִים מֵאָז יָסַח הַחֵג. אִף עַל פִּי שְׂיָמִי הַ”שְׁבַע” מִתְחִילִים לְאַחַר הַחֵג, יָמֵי הַחֵג מִהַקְּבוּרָה וְאֵילָף עוֹלָם לְמַנְנוּ יָמֵי הַ”שְׁלוֹשִׁים”.

כְּאִשֶּׁר הִחֵג מִבֵּטֶל אֶת אֲבִלוֹת הַ"שְּׁבַע" יֵשׁ לְבָרֵר אֶצֶל אָדָם בְּקִי בַהֲלָכָה כִּי־צַד מוֹנִים אֶת יָמֵי הַ"שְּׁלוֹשִׁים". הַפְּרָטִים בְּעִנְיָן זֶה הֵנּוּ רַבִּים.

שְׂמוּעָה קְרוֹבָה וְשְׂמוּעָה רְחוֹקָה

נא. אם הגיעה לאדם שמועה שנופטר אחד מקרוביו (שהוא חייב להתאבל עליהם) בתוך שלושים יום מיום הפטירה, היא נקראת "שמועה קרובה". בשמועה קרובה הוא נוהג את כל דיני האבלות.

אם השמועה הגיעה לאחר שלושים יום מהפטירה היא נקראת "שמועה רחוקה" והוא נוהג אבלות רק לשעה קלה בלבד. יש לשאל אדם בקי בהלכה כיצד לנהוג במקרים אלו, כי פרטי ההלכה מרבים.

אֲבִלוֹת י"ב חֲדָשׁ

נב. האבלות על שאר הקרובים נמשכת שלושים יום בלבד, כמוכא לעיל. אולם לאחר פטירת אב או אם ממשיכות חלק מהלכות האבלות עד י"ב חדש. גם בשנה מעברת שיש בה שלשה עשר חדשים, נמשכת האבלות שנים עשר חדשים בלבד. נפרט את הדינים:

נג. אבל על אביו או על אמו אינו מסתפר ואינו מתגלח גם לאחר ה"שלושים". כְּאִשֶּׁר הִשְׁעָר גָּדֵל בְּשַׁעוֹר כְּזֶה שְׂרָאוּי שְׁחֲבָרְיוֹ יִגְעְרוּ בּוֹ (פְּלוֹמֵר יַעֲרִירוּ לוֹ) עַל שְׁעָרוֹ הָאָרְזִי, מִתָּר לוֹ לְהִסְתַּפֵּר.

האבל אינו לובש במשך י"ב חדש בגדים חדשים. אם לבשם איש אחר לפני כן, מתירים לאבל ללבושם.

נד. האבל אינו משתתף בשמחת נשואין. מתר לו להיות נוכח בחפה אף לא בפנס אולם החתנות. קרוב משפחה שהעדרותו מהחתנה תגרם צער, ישאל רב כיצד לנהוג בהקשר לחתנה.

אין שואלים בשלום האבל במשך י"ב חדש. כמוכא לעיל, לאבל מתר לשאל בשלום אחרים וכן אם שאלוהו מתר לו לענות. מצויים מנהגים שונים בקשר לשאלת שלום בשבת.

כמוכא לעיל, האבל משנה את מקומו בבית-הכנסת. מצויים מנהגים שונים אם האבל משנה את מקומו גם בשבתות.

הַקְּמַת הַמִּצְבָּה

נה. חיוב הקמת המצבה חל על בני משפחתו של הנפטר. מצויים מספר מנהגים בהקשר לזמן הקמת המצבה. יש הנוהגים להתחיל בהקמת המצבה לאחר

ה"שְׁבָעָה" ומשלימים אותה עד ה"שְׁלוֹשִׁים", יש הממתינים עד י"ב חֲדָשׁ וַיִּשְׁנֶם מְנַהֲגִים נוֹסְפִים.

יש הנוהגים להספיד את הנפטר בעת הקמת המצבה.

יום זְכוּר

נו. נציג מספר הנהגות הנהוגות ביום השנה לפטירתם של קרובי משפחה:
בשבת שלפני יום הזכרון נהוג לעלות לתורה (ואם אפשר למפטיר). כמו כן, יש נוהגים להתפלל כשליח צבור בתפלות של שבת זו ויש המתפללים רק תפלת מוסף כשליח צבור. נוהגים גם להתפלל כשליח צבור בתפלת מעריב של מוצאי שבת. בעדות השונות מצויים מנהגים נוספים, וכאמור, על כל אחד לנהג כמנהג עדתו.
נז. ביום השנה עצמו מתפלל הבן לפני התבה ואומר קדיש. אם באתו יום קוראים בתורה, הוא עולה לתורה.

נהוג ללמד משניות ביום השנה. לפני הלמוד לאמר שהלמוד הוא לעלוי נשמת הנפטר ולאחר הלמוד לאמר את תפלת "אנא" המובאת בספרי המשניות. יש הלומדים את פרקי המשניות המתחילים באותיות שמו הפרטי של הנפטר ובאותיות "נשמה" כמובא לעיל בהלכה ל"ט. בני עדות המזרח נוהגים לערוך "השְׁבָעָה" לעלוי נשמת הנפטר.

מדליקים ביום זה נר נשמה לעלוי נשמת הנפטר.

נח. ביום השנה נוהגים לבוא ולהתפלל על קברי האבות. המנהג הוא לומר את פרקי תהלים לפי סדר זה: ל"ג, ט"ז, י"ז, ע"ז, צ"א, ק"ד, ק"ל. לאחר מכן אומרים את הפסוקים מפרק קי"ט המתחילים באותיות שמו הפרטי של הנפטר ובאותיות נשמה (בפרק קי"ט מצויים שמונה פסוקים מכל אות של הא' ב').
פרקי התהלים והתפלות הנאמרים בבית הקברות מדפסים ביום בקבצים בשם "נר זכרון" וכדו'.

* * *

כפי שבארנו, הדינים שהובאו כאן הנם כלליים ואינם כוללים את כל מנהגי העדות השונות.

"בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים".

נסים הלכות אלו בעקר האחרון של שלש-עשרה העקרים:

"אני מאמין באמונה שלמה שתהיה תחית המתים בעת שיגיעה רצון מאת הבורא יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח וצחים".